

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

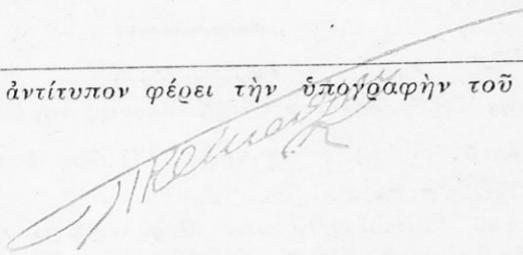
τῶν μαθητῶν τῆς Ε' τάξεως καὶ Ε' καὶ ΣΙ' τῶν συνδιδασκο-
μένων τάξεων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου

Ἐγκριμένη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος
διὰ τῆς δεριστικῆς αὐτῆς ἀδείας ὑπ' ἀριθ. Πρωτ. 2457 τῆς 21/9/34
καὶ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Θερησκευμάτων καὶ Παιδείας,
διὰ τὴν τετραετίαν 1934—35 μέχρι καὶ 1937—38

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΧΡΗΣΤΟΥ Ι. ΣΑΛΙΒΕΡΟΥ
ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 44 — ΑΘΗΝΑΙ
1934

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγρα-
φέως.

A handwritten signature in dark ink, written in a cursive style, crossing over the horizontal line of the text above it. The signature is difficult to decipher but appears to be a personal name.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἐκ τῶν Εὐαγγελίων καὶ ἐξ ἄλλων βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης μαρτυροῦμεν περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων.

Ὅσα μὲν διδασκόμεθα περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀποτελοῦν τὴν Ἱστορίαν αὐτοῦ, ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του μέχρι τῆς Ἀναστάσεως αὐτοῦ ἐκ νεκρῶν καὶ τῆς Ἀναλήψεώς του εἰς τοὺς Οὐρανοὺς. Ὅσα δὲ μαρτυροῦμεν περὶ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ, δηλαδή ὅσα μαρτυροῦμεν περὶ τῶν πράξεων αὐτῶν, τῆς διδασκαλίας αὐτῶν, ὡς καὶ τῆς διαδόσεως αὐτῆς καὶ εἰς ἄλλους ἀνθρώπους μέχρι σήμερον, ἀποτελοῦν τὴν Ἱστορίαν τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Ἀρχίζει δὲ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς Πεντηκοστῆς, ἡ ὁποία ἐωρτάσθη εἰς Ἱερουσαλὴμ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ περὶ τῆς ὁποίας ἀμέσως κατωτέρω γίνεται λόγος.

ΜΕΡΟΣ Α΄

§ 1. Ἡ ἑορτὴ τῆς Πεντηκοστῆς καὶ ἡ ἐπιφοί-
τησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ τοὺς
Ἀποστόλους τοῦ Χριστοῦ.

α΄) Ἡ ἑορτὴ τῆς Πεντηκοστῆς

Καθὼς ἀναφέρουν τὰ Εὐαγγέλια, ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ, παρουσιάζεται ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας εἰς τοὺς ἀποστόλους αὐτοῦ. Ἐνεθάρρυνε δὲ αὐτοὺς διὰ τὸ ἀποστολικὸν αὐτῶν ἔργον καὶ προέλεγεν εἰς αὐτοὺς περὶ τῆς διαδόσεως τῆς διδασκαλίας του εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

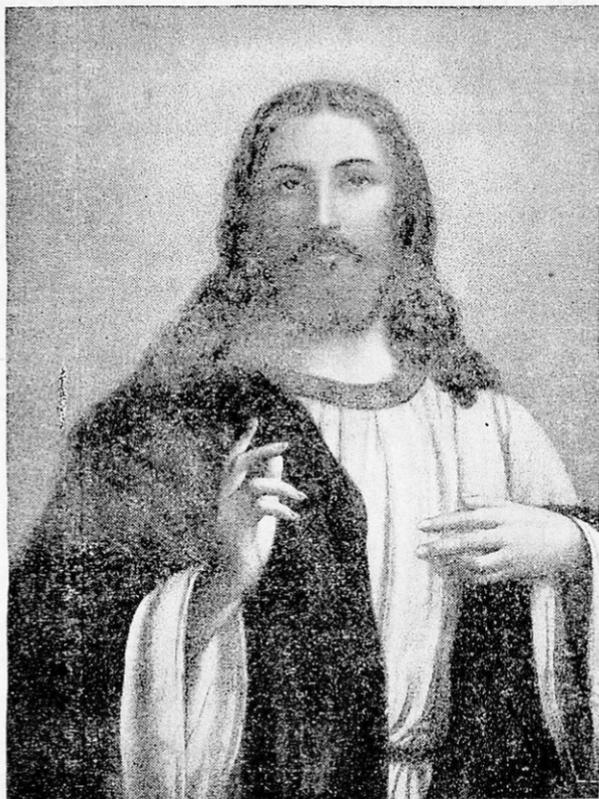
Πρὶν δὲ ἀναληφθῆ εἰς τοὺς οὐρανοὺς ὁ Χριστὸς συνέστησεν εἰς τοὺς ἀποστόλους του νὰ μὴ φύγουν ἐκ τῆς Ἱερουσαλήμ, ἕως ὅτου στείλῃ ὁ Θεὸς εἰς αὐτοὺς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Τοῦτο ἔμελλε νὰ φωτίσῃ καὶ ἐνισχύσῃ αὐτοὺς εἰς τὸ ἀποστολικὸν των ἔργον.

Ὁ Χριστὸς, τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἀναστάσεώς του, ἀνελήφθη εἰς τοὺς Οὐρανοὺς. Οἱ δὲ Ἀπόστολοι παρέμενον εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ὅπως συνέστησεν εἰς αὐτούς, καὶ ἀνέμενον ἐκεῖ τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Καθὼς γνωρίζομεν ἐκ τῶν Εὐαγγελίων, κατὰ τὸ

ἔτος ἐκεῖνο οἱ Ἑβραῖοι ἐώρτασαν τὸ Πάσχα αὐτῶν τὴν προηγουμένην ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, ἦτοι τὸ Σάββατον. Πεντήκοντα δὲ ἡμέρας μετὰ τὸ Πάσχα αὐτῶν, συνήθιζον οἱ Ἑβραῖοι νὰ ἐορτάζουν τὴν ἐορτὴν τῆς Πεντηκοστῆς.

Ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός,
Ὁ ἰδρυτὴς τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας

Τὴν ἐορτὴν αὐτὴν ἐώρταζον διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὸν Θεὸν διότι ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὸν ἡθικὸν Νόμον καὶ διότι δίδει εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοὺς καρποὺς τῆς γῆς. Οἱ Ἑβραῖοι ἓνα μόνον ναὸν εἶχον, τὸν ναὸν τοῦ

Σολομῶντος εἰς Ἱερουσαλήμ. Εἰς ἄλλας δὲ πόλεις ὡς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἱερουσαλήμ εἶχον Συναγωγάς. Αὗται δὲν θεωροῦνται ναοί, ἀλλὰ τόποι θρησκευτικῶν συγκεντρώσεων μόνον.

Ἐπίστευον δὲ ὅτι μόνον εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Σολομῶντος, εἰς Ἱερουσαλήμ, ἔπρεπε νὰ λατρεύεται ὁ Θεός. Διὰ τοῦτο, κατὰ τὰς μεγάλας των ἑορτάς, ἤρχοντο εἰς Ἱερουσαλήμ πολλοί, ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς γῆς, διὰ νὰ ἑορτάσουν τὸ Πάσχα καὶ νὰ θυσιάσουν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχον συγκεντρωθῆ εἰς Ἱερουσαλήμ πολλοὶ Ἑβραῖοι. Οὗτοι κατήγοντο ἀπὸ διαφόρους χώρας τῆς γῆς καὶ ἐγνώριζεν ἕκαστος τὴν γλῶσσαν τῆς πατρίδος του.

β'.) *Ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος
ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους.*

Δέκα ἡμέρας μετὰ τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ ἑορτάζετο ἡ Πεντηκοστὴ τῶν Ἑβραίων. Οἱ ἀπόστολοι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἦσαν συγκεντρωμένοι εἰς μίαν οἰκίαν. Εἶχον δὲ ἐκλέξει διὰ κλήρου ὡς δωδέκατον ἀπόστολον ἓνα ὀπαδὸν τοῦ Χριστοῦ, τὸν Ματθίαν, ἀντὶ τοῦ προδότου Ἰούδα τοῦ Ἰσκαριώτου.

Ἐν ᾧ λοιπὸν ἦσαν συγκεντρωμένοι πάντες οἱ ἀπόστολοι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς εἰς τὴν οἰκίαν ἐκείνην, αἴφνης ἔγινε μέγας ἤχος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ὡς νὰ ἔπνεε πολὺ βίαιος ἄνεμος. Συγχρόνως δὲ ἐφάνησαν νὰ κατέρχωνται εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν ἀποστόλων πύριναι γλῶσσαι. Εἰς ἓνα δὲ ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ἐκάθησαν ἀνὰ μία πυρίνη γλῶσσα καὶ ἀμέσως οἱ ἀπόστολοι ἐφωτίσθησαν.

Ἐνόησαν δὲ ὅτι τὴν στιγμήν ἐκείνην κατήλθε καὶ ἐπεφοίτησεν εἰς αὐτοὺς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὅπως προεῖπεν εἰς αὐτοὺς ὁ Χριστός, πρὸ τῆς ἀναλήψεώς του. Ἠρ-χισαν δὲ μὲ θάρρος νὰ διδάσκουν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ εἰς διαφόρους γλώσσας.

Οἱ δώδεκα Ἀπόστολοι

Τὸν μεγάλον ἔκεινον ἤχον καὶ τὴν βοὴν τῆς ἐπιφοι-τήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἤκουσαν πάντες οἱ κά-τοικοι τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἔσπευσαν δὲ πρὸς τὴν οἰκίαν, ὅπου ἔμενον οἱ ἀπόστολοι διὰ νὰ ἴδουν τι ἄρα γε νὰ

συνέβη. Ἐκεῖ εὔρον τοὺς ἀποστόλους νὰ διδάσκουν πρὸς πάντας τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ. Ἐδίδασκον δὲ εἰς διαφόρους γλώσσας, ὅσους ἤρχοντο. Ἐκαστος δὲ ἐξ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι τοὺς ἤκουον, μὲ ἔκπληξιν καὶ μὲ φόβον ἤκουε τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν εἰς τὴν γλῶσσαν του.

Τοῦτο οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ τὸ ἐξηγήσῃ καὶ ὁ εἰς ἠρώτα τὸν ἄλλον. Ἐλεγον δὲ περὶ τῶν ἀποστόλων· «αὐτοὶ εἶναι Ἰουδαῖοι· πῶς λοιπὸν γνωρίζουν τὴν γλῶσσαν ἡμῶν;» Ἐπειδὴ ἐφαίνετο εἰς αὐτοὺς ἀνεξήγητον τὸ πρᾶγμα, μερικοὶ ἔλεγον διὰ τοὺς ἀποστόλους ὅτι θὰ ἦσαν μεθυσμένοι.

γ') Ὁ λόγος τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου καὶ ἡ ἕδρευσις
τῆς Πρώτης Ἐκκλησίας.

Τότε ὁ ἀπόστολος Πέτρος μὲ δυνατὴν φωνὴν εἶπε πρὸς πάντας ἐκείνους ὅτι δὲν εἶναι μεθυσμένοι, ἀλλὰ ὅσα βλέπουν καὶ ἀκούουν εἶναι ἔργον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τοῦτο, εἶπεν, ἐφώτισεν ἡμᾶς καὶ μᾶς ἔδωκε τὴν ἰκανότητα νὰ ὁμιλοῦμεν εἰς πολλὰς γλώσσας. Τοὺς ἀνέφερε δὲ καὶ μίαν προφητείαν τοῦ Προφήτου Ἰωήλ. Οὗτος προλέγει ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα θὰ ἐφώτιζεν αὐτοὺς καὶ θὰ ἐκήρυττον εἰς διαφόρους γλώσσας τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τότε ὁ Πέτρος ὑπενθύμισεν εἰς τοὺς ἀκροατὰς αὐτοῦ Ἰουδαίους ὅτι πρὸ ὀλίγου καιροῦ αὐτοὶ παρέδωκαν εἰς τὸν Πιλάτον τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Οὗτος ἐσταυρώθη καὶ ἐτάφη ἀλλὰ τὴν τρίτην ἡμέραν ἀνέστη ἀπὸ τῶν νεκρῶν καὶ ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Ἀπέστειλε δὲ εἰς τοὺς ἀποστόλους του τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὅποιον τώρα ὁμιλεῖ δι' αὐτῶν.

Μόλις ἤκουσαν αὐτὰ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ Πέτρου, ἐφοβήθησαν πολὺ καὶ εἶπον : Τί πρέπει νὰ κάμωμεν ; Τότε ὁ Πέτρος εἶπε πρὸς αὐτοὺς νὰ μετανοήσουν καὶ νὰ βαπτισθοῦν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ σωθοῦν καὶ νὰ λάβουν καὶ αὐτοὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Πράγματι ἐβαπτίσθησαν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην περὶπου τρεῖς χιλιάδες ἐκ τῶν ἀκροατῶν τοῦ Πέτρου. Τοιοῦτοτρόπως ἔγινεν ἡ Πρώτη Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων.

Ὅταν δὲ λέγωμεν Ἐκκλησίαν, ἐννοοῦμεν τὸ σύνολον τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι πιστεύουν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ὡς υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρα τοῦ κόσμου.

Εἰς ἀνάμνησιν ὅλων ὅσα ἔγιναν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ὥρισε τὴν ἑορτὴν τῆς Πεντηκοστῆς, τὴν ὁποίαν ἑορτάζομεν πενήτηντα ἡμέρας μετὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ χριστιανικοῦ Πάσχα. Ψάλλει δὲ κατὰ τὴν ἑορτὴν αὐτὴν, διὰ τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸν ἑξῆς ὕμνον :

«Εὐλογητὸς εἶ, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ Πανσόφους τοὺς ἀλιεῖς ἀναδείξας, καταπέμψας αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· καὶ δι' αὐτῶν τὴν οἰκουμένην σαγηνεύσας, φιλάνθρωπε, δόξα Σοι» (1).

1) Ἡ ἐννοια τοῦ ὕμνου τούτου εἶναι ἡ ἑξῆς : Εὐλογημένος εἶσαι, ὦ Χριστέ, Θεὲ ἡμῶν, ὁ ὁποῖος ἔκαμες πανσόφους τοὺς ἀλιεῖς, διότι ἔστειλες εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον καὶ διότι δι' αὐτῶν προσείλκυες εἰς τὴν διδασκαλίαν σου ὅλην τὴν οἰκουμένην, ὦ φιλάνθρωπε, δόξα σοι.

§ 2. Ἡ Πρώτη Χριστιανικὴ Ἐκκλησία καὶ ἡ ζωὴ
τῶν πρώτων Χριστιανῶν.

Οἱ ἑπτὰ διάκονοι, ὁ Πρωτομάρτυς Στέφανος
καὶ ὁ Φίλιππος.

α') Οἱ πρώτοι χριστιανοὶ καὶ ἡ ζωὴ αὐτῶν.

Μετὰ τὴν βάπτισιν εἰς τὸν χριστιανισμὸν τῶν τριῶν
χιλιάδων Ἰουδαίων κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς,
ἤρχισαν νὰ προσελκύωνται εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ
ἄλλοι διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν θαυμάτων τῶν
ἀποστόλων. Τελευταίως οἱ Χριστιανοὶ ἐπληθύνοντο
καὶ ἡ Χριστιανικὴ ἐκκλησία ἠῤῥξανε. Τόσον δὲ ἠγαπῶντο
μεταξύ των οἱ πρώτοι Χριστιανοὶ ὥστε ἐκαλοῦντο ἀδελ-
φοί. Συνήρχοντο δὲ εἰς τὴν οἰκίαν ἑνὸς ἐκ τῶν χριστιανῶν
καὶ ἐκεῖ προσήυχοντο καὶ ἐτέλουν τὴν θεϊαν εὐχα-
ριστίαν. Πάντες δέ, πλούσιοι καὶ πτωχοί, ἐθεωροῦντο
ἴσοι. Διὰ νὰ μὴ ὑπάρξῃ δὲ κανεὶς, ὁ ὁποῖος νὰ στερεῖ-
ται τῆς τροφῆς καὶ τῶν ἄλλων χρησίμων διὰ τὸν βίον,
ἔτρωγον πάντες εἰς κοινὰς τραπέζας. Μετὰ τὸ δεῖπνον
δὲ ἀπεχωρίζοντο δι' ἀδελφικοῦ φιλήματος. Ἔνεκα τού-
του ὠνομάσθησαν τὰ κοινὰ αὐτὰ συσσίτια ἀ γ ά π α ι.
Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰς ἀγάπας μόνον οἱ ἄνδρες προσήρχοντο
αἱ δὲ γυναῖκες ἔμενον εἰς τὸν οἶκον των, διὰ τοῦτο ἐμοί-
ραζον εἰς αὐτὰς τροφίμα, δι' ἐπιτροπῆς ἐκ Χριστιανῶν.

Οἱ πρώτοι Χριστιανοὶ τὰ πάντα ἐθεώρουν κοινά, καὶ
τὰ κτήματά των καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντά των. Ὅταν δὲ
ἐπώλουν κτῆμά τι ἢ ὅ,τι ἄλλο πρᾶγμα, ἔφερον τὰ χρή-
ματα καὶ τὰ κατέθεταν εἰς κοινὸν ταμεῖον, τὸ ὁποῖον
διηύθυνον οἱ ἀπόστολοι. Ἐκ τοῦ κοινοῦ δὲ ἐκείνου τα-
μείου ἐλάμβανεν ἕκαστος διὰ τὰς διαφόρους ἀνάγκας

του. Ὅτι δὲ ἐκέρδιζε τὸ κατέθετε πάλιν εἰς τὸ κοινὸν ταμεῖον, χάριν τῶν ἀναγκῶν πάντων τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας.

Τοιουτοτρόπως οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ἔζων ὡς ἀδελφοὶ καὶ ὡς μία οἰκογένεια. Οὐδεὶς δὲ ἐστερεῖτο, οὔτε τροφῆς, οὔτε ἄλλου τινὸς χρησίμου πράγματος.

Καθ' ἑκάστην δὲ ἡμέραν προσήρχοντο εἰς τὸν χριστιανισμὸν νέοι ὄπαδοὶ καὶ ἐβαπτίζοντο. Ἔνεκα τούτου οἱ χριστιανοὶ τῶν Ἱεροσολύμων ἐπληθύνθησαν πολὺ. Μὲ πολλὴν δὲ δυσκολίαν ἐγίνετο ἡ διανομὴ τῶν τροφίμων εἰς τὰς οἰκίας τῶν Χριστιανῶν. Ἔνεκα τούτου ἔγιναν παράπονα εἰς τοὺς ἀποστόλους. Οὗτοι συνέστησαν εἰς τοὺς Χριστιανούς νὰ ἐκλέξουν ἕξ αὐτῶν ἑπτὰ διακόνους, τοὺς καλυτέρους καὶ ἰκανωτέρους. Νὰ ἀναθέσουν δὲ εἰς αὐτοὺς τὴν φροντίδα διὰ τὰς τραπέζας καὶ διὰ τὴν διανομὴν τῶν τροφῶν εἰς τὰς χήρας γυναῖκας καὶ τὰ ὄρφανά. Τοῦτο συνέστησαν οἱ ἀπόστολοι, διότι αὐτοὶ ἔπρεπε νὰ ἀφοσιωθοῦν μόνον εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου.

Πράγματι οἱ Χριστιανοὶ ἐξέλεξαν ἑπτὰ ἰκανοὺς ἀδελφούς, τοὺς ὁποίους παρουσίασαν εἰς τοὺς ἀποστόλους. Οἱ ἀπόστολοι ἔθεσαν τὰς χεῖρας τῶν ἐπάνω εἰς τοὺς ἑπτὰ καὶ ἠυχήθησαν ὑπὲρ αὐτῶν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἠλόγησαν αὐτούς. Οἱ ἑπτὰ οὗτοι ὠνομάσθησαν διάκονοι καὶ ἦσαν οἱ ἑξῆς : ὁ Στέφανος, ὁ Φίλιππος, ὁ Πρόχωρος, ὁ Νικάνωρ, ὁ Τίμων, ὁ Παρμενᾶς καὶ ὁ Νικόλαος.

β') Ὁ Πρωτομάρτυς Στέφανος

Ἐκ τῶν ἑπτὰ τούτων διακόνων σπουδαιότερος ἦτο ὁ Στέφανος καὶ διὰ τὴν μεγάλην του πίστιν καὶ διὰ τὴν

δραστηριότητά του. Δὲν ἐφρόντιζε δὲ μόνον διὰ τὰς τραπέζας καὶ τὰς ἐλεημοσύνας πρὸς τοὺς πτωχοὺς, ἀλλὰ καὶ ἐδίδασκε καὶ ἐθαυματούργει. Πολλοὺς δὲ ἐκ τῶν Ἰουδαίων προσεῖλκεν εἰς τὸν χριστιανισμὸν τοὺς δὲ Φαρισαίους κατηγόρει, διότι ἐσταύρωσαν τὸν Ἰησοῦν Χριστόν.

Τὴν δραστηριότητα αὐτὴν ἔβλεπον μὲ πολλὴν στενοχωρίαν οἱ γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι καὶ οἱ προὔχοντες τῶν Ἰουδαίων. Διὰ τοῦτο ἔκαμον συμβούλιον διὰ νὰ ἀποφασίσουν περὶ τῆς ἐξοντώσεως τοῦ Στεφάνου. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἔβαλον ψευδομάρτυρας, οἱ ὅποιοι κατηγόρησαν ψευδῶς τὸν Στέφανον. Ἔλεγον δὲ ὅτι οὗτος ἐβλασφήμει τὸν Ναὸν τοῦ Σολομῶντος καὶ τὸν Θεὸν τῶν Ἑβραίων καὶ ὅτι ἔλεγεν ἐναντίον τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου καὶ τοῦ Μωϋσέως.

Τότε ὁ λαὸς ὠργίσθη καὶ ὠρμησε κατὰ τοῦ Στεφάνου, συνέλαβεν αὐτὸν καὶ τὸν ἔφερεν εἰς τὸ ἀνώτατον Συνέδριον τῶν Ἰουδαίων. Ἐνώπιον δὲ τούτου κατηγόρησαν αὐτὸν οἱ ψευδομάρτυρες.

Ὁ Στέφανος ὅμως ἀπελογήθη μὲ θάρρος πολὺ καὶ κατηγόρησε τοὺς δικαστὰς τοῦ Συνεδρίου, διότι κατεδίκασαν τὸν Χριστόν.

Ἐν ᾧ δὲ ἀπελογεῖτο ὁ Στέφανος ἐφώνησε πρὸς τοὺς δικαστὰς μὲ μεγάλην φωνὴν καὶ εἶπεν : « Ἴδου βλέπω τὸν οὐρανὸν ἀνοικτὸν καὶ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ νὰ κἀθηται ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ ».

Μόλις ἤκουσαν τοῦτο οἱ δικασταὶ καὶ ὁ λαός, ἔγιναν ἔξω φρενῶν, διότι τὸ ἐθεώρησαν βλασφημίαν κατὰ τοῦ Θεοῦ. Κατεδίκασαν δὲ τὸν Στέφανον εἰς θάνατον διὰ λιθοβολισμοῦ. Τότε ἀμέσως ὁ λαὸς ἤρπασε μὲ μα-

νίαν τὸν Στέφανον καὶ ᾠδήγησεν αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως καὶ ἐκεῖ τὸν ἐλιθοβόλησεν.

Κατὰ τὸν λιθοβολισμόν του ὁ Στέφανος, ἀντὶ νὰ ἀγανακτήσῃ κατὰ τῶν φονέων του, ἐγονυπέτησε καὶ προσήυχετο πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἔλεγε. «Κύριε, μὴ λογαριάσῃς εἰς αὐτοὺς τὴν ἁμαρτίαν των ταύτην, συγχώρησον αὐτούς.» Ἀφ' οὗ εἶπεν αὐτὰ ὁ Στέφανος ἀπέθανεν καὶ ἔγινεν τοιοῦτοτρόπως ὁ πρῶτος μάρτυς τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τοῦτο δὲ λέγεται πρωτομάρτυς.

Ἡ Ἐκκλησία ἐορτάζει τὴν μνήμην τοῦ Στεφάνου τὴν 27ην Δεκεμβρίου ἐκάστου ἔτους.

Ὅταν ἐλιθοβολεῖτο ὁ Στέφανος παρευρίσκετο εἰς τὸν τόπον τοῦ λιθοβολισμοῦ καὶ εἰς νεανίας, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο Σαοὺλ ἢ Σαῦλος. Ὁ Σαοὺλ οὗτος δὲν ἐλιθοβόλει, διότι ἀκόμη δὲν εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὴν ἀνδρικήν ἡλικίαν. Μόνον δὲ ἄνδρες εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ λάβουν μέρος εἰς θανατικὴν ἐκτέλεσιν, τὴν ὁποίαν ὥρισε τὸ δικαστήριον. Διὰ τοῦτο ἐκάθητο καὶ ἔβλεπε τὸν λιθοβολισμόν μακρόθεν. Ἐφύλαττε δὲ τὰ ἐνδύματα ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐλιθοβόλουν τὸν Στέφανον, καὶ παρεκίνει αὐτοὺς νὰ λιθοβολοῦν.

γ') Ὁ πρῶτος διωγμὸς κατὰ τῶν Χριστιανῶν εἰς Ἱερουσαλήμ καὶ ὁ Φίλιππος

Μόλις ἐτελείωσεν ὁ λιθοβολισμὸς τοῦ Στεφάνου, ἤρχισε λαϊκὸς διωγμὸς κατὰ τῶν χριστιανῶν τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἀρχηγὸς δὲ τοῦ διωγμοῦ ἐκείνου ἦτο ὁ Σαοὺλ, δηλαδὴ ὁ νέος, ὁ ὁποῖος παρεκίνει τοὺς Ἰουδαίους νὰ λιθοβολοῦν τὸν Στέφανον.

Ὁ Σαοὺλ αὐτὸς μὲ ἄλλους μαζὶ εἰσήρχετο εἰς τὰς οἰκίας τῶν χριστιανῶν καὶ συνελάμβανεν αὐτούς. Καὶ

ἄλλους μὲν ἐξ αὐτῶν ἔδενεν, ἄλλους ἔδερεν, ἄλλους δὲ ἐφυλάκιζε καὶ ἄλλους ἐφόνευεν.

Ἐνεκα τοῦ διωγμοῦ τούτου ἠναγκάσθησαν οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ ἄλλοι χριστιανοὶ νὰ φύγουν ἐκ τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ νὰ ἔλθουν εἰς ἄλλας χώρας καὶ πόλεις τῆς Παλαιστίνης. Ἐκεῖ ἐκήρυξαν τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἵδρυσαν χριστιανικὰς ἐκκλησίας. Τοιουτοτρόπως διεδόθη περισσότερο ἢ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ. Μερικοὶ δὲ ἐκ τῶν χριστιανῶν παρέλαβον κρυφίως καὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Στεφάνου καὶ ἔκλαυσαν αὐτὸν καὶ ἔθαψαν μεγαλοπρεπῶς.

Κατὰ τὸν διωγμὸν ἐκεῖνον τῆς Ἱερουσαλήμ ἔφυγεν ἐκεῖθεν καὶ ὁ ἀπόστολος Φίλιππος καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Σαμάρειαν, ὅπου καὶ ἐδίδαξε. Πολλοὺς δὲ ἐκ τῶν Σαμαρειτῶν προσήλυτσεν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ εἰς πολλὰς πόλεις ἵδρυσεν ἐκκλησίας.

Τοιουτοτρόπως ὁ διωγμὸς ἐκεῖνος συνετέλεσεν εἰς τὴν μεγαλειτέραν ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Ἐκκλησία ἑορτάζει τὴν μνήμην τοῦ Φιλίππου τὴν 14ην Νοεμβρίου ἐκάστου ἔτους.

§ 3. Περὶ τοῦ ἀποστόλου Παύλου.

α') Ὁ Παῦλος διώκτης τοῦ χριστιανισμοῦ.

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος κατήγετο ἐκ τῆς πόλεως Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας. Ἦτο δὲ Ἰουδαῖος καὶ ὠνομάζετο Σαοὺλ ἢ Σαῦλος, ἀργότερον δὲ ὡς χριστιανὸς ὠνομάσθη Παῦλος.

Οὗτος, ὅτε ἦτο νέος ἀκόμη, ἀπεστάλη ὑπὸ τῶν γονέων του ἐκ τῆς Ταρσοῦ εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἐκεῖ ἦλθε πλησίον ἑνὸς νομοδιδασκάλου, Γαμαλιήλ ὀνομαζομένου,

διά νά σπουδάσῃ τὸν μωσαϊκὸν Νόμον καὶ νά γίνῃ νομικός.

Ὁ Παῦλος ἦτο εὐφυῆς καὶ δραστήριος καὶ εἶχε πολὺν ζήλον διὰ τὴν Μωσαϊκὴν θρησκείαν.

Ὅταν ἐσπούδαζεν εἰς Ἱερουσαλήμ, συνέβη ὁ λιθοβολισμὸς τοῦ διακόνου Στεφάνου, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Παῦλος παρευρίσκειτο. Ἐκεῖ αὐτὸς ἐφύλαττε τὰ ἐνδύματα τῶν λιθοβολούντων καὶ προέτρεπεν αὐτοὺς νά λιθοβολοῦν. Τοῦτο ἔκαμε διότι ἦτο φανατικὸς ἐχθρὸς τῶν χριστιανῶν καὶ φοβερὸς διώκτης αὐτῶν. Διὰ τοῦτο μετὰ τὸν λιθοβολισμὸν τοῦ Στεφάνου, ὁ Παῦλος προεκάλεσε τὸν διωγμὸν κατὰ τῶν χριστιανῶν τῆς Ἱερουσαλήμ.

Τότε ἐκ τῶν χριστιανῶν, ἄλλοι μὲν ἐδάρησαν, ἐφυλακίσθησαν καὶ ἐφονεύθησαν. Πολλοὶ δὲ ἔφυγον εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Παλαιστίνης, τῆς Σαμαρείας καὶ τῆς Συρίας μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς Δαμασκοῦ. Ἐκεῖ ἴδρυσαν πολλὰς Ἐκκλησίας.

Ἀργότερον ὁ Παῦλος ἔμαθεν ὅτι καὶ εἰς τὴν Δαμασκὸν ὑπῆρχον Χριστιανοί. Διὰ τοῦτο ἐζήτησε παρὰ τοῦ ἀρχιερέως τῶν Ἑβραίων ἄνδρας καὶ ἐπιστολάς συστατικὰς πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῆς συναγωγῆς τῆς Δαμασκοῦ καὶ πρὸς ἄλλους προὔχοντας ἐκεῖ Ἑβραίους. Δι' αὐτῶν ἐζήτηε νά βοηθήσουν αὐτὸν νά καταδιώξῃ καὶ συλλάβῃ τοὺς χριστιανοὺς τῆς Δαμασκοῦ καὶ νά φέρῃ αὐτοὺς δεμένους εἰς Ἱερουσαλήμ.

β'). Ὁ Παῦλος γίνεται Χριστιανός.

Πράγματι ἔλαβεν ὁ Παῦλος τὰς συστατικὰς ἐπιστολάς καὶ ἀρκετοὺς συντρόφους καὶ ἔφυγε διὰ τὴν Δαμασκὸν. Καθ' ὁδὸν καὶ ἐν ᾧ ἐπλησίαζεν εἰς τὴν πόλιν, αἴφνης περιήστραψε αὐτὸν μία μεγάλη λάμψις ἀπὸ τοῦ

οὐρανοῦ καὶ ὁ Παῦλος ἐτυφλώθη καὶ ἔπεσε κατὰ γῆς. Ἀμέσως δὲ ἠκούσθη μία φωνή, ἡ ὁποία ἔλεγε εἰς αὐτόν· «Σαούλ, Σαούλ, τί με διώκεις ;» Τότε ὁ Παῦλος ἠρώτησε καὶ εἶπε· «Ποῖος εἶσαι Κύριε ;» Τότε ἡ φωνὴ εἶπεν· «ἐγὼ εἶμαι ὁ Ἰησοῦς, τὸν ὁποῖον σὺ καταδιώκεις». Καὶ ὁ Παῦλος ἠρώτησε· «Τί θέλεις νὰ κάμω, Κύριε ;» ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίθη· «Νὰ ἐγερθῆς καὶ νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὴν πόλιν Δαμασκὸν καὶ ἐκεῖ ἐγὼ θὰ σοῦ ὑποδείξω τί πρέπει νὰ κάμῃς».

Ὅσοι εὐρίσκοντο μετὰ τὸν Παῦλον ἤκουον μὲν τὴν φωνήν, ἀλλ' οὐδένα ἔβλεπον.

Τότε ἀμέσως ὁ Παῦλος ἠγέρθη καί, ἐπειδὴ δὲν ἔβλεπεν, ἐχειραγωγεῖτο ὑπὸ τῶν ἀκολούθων του. Εἰσηλθε δὲ εἰς τὴν Δαμασκὸν καὶ ἔμεινεν εἰς μίαν οἰκίαν γνωστοῦ του. Ἐμεινε δὲ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας τυφλὸς καὶ ἀπὸ τὴν λύπην του δὲν ἔφαγεν οὐδὲ ἔπιεν κατὰ τὰς τρεῖς ἐκείνας ἡμέρας. Τὴν τρίτην ἡμέραν παρουσιάσθη ὁ Χριστὸς εἰς ἓνα χριστιανὸν τῆς Δαμασκοῦ, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο Ἄνανίας. Εἶπε δὲ εἰς αὐτόν νὰ μεταβῆ εἰς τὴν οἰκίαν, ὅπου διέμενεν ὁ Παῦλος, νὰ θεραπεύσῃ αὐτόν καὶ νὰ τὸν βαπτίσῃ εἰς χριστιανόν. Ὁ Ἄνανίας κατ' ἀρχὰς ἐφοβήθη, ἐπειδὴ εἶχεν ἀκούσει πόσον ἐχθρὸς τῶν χριστιανῶν ἦτο ὁ Παῦλος· ἀλλ' ὁ Χριστὸς τὸν ἐνεθάρρυνε καὶ μετέβη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Παύλου. Ἐκεῖ εὗρεν αὐτόν νὰ προσεύχεται καὶ τοῦ εἶπε· Σαούλ, ἀδελφέ, με ἔστειλεν ὁ Κύριος διὰ νὰ σὲ θεραπεύσω καὶ νὰ σὲ βαπτίσω». Ἔθεσε δὲ τὰς χεῖρας του ὁ Ἄνανίας ἐπὶ τοῦ Παύλου καὶ προσηυχήθη ὑπὲρ αὐτοῦ εἰς τὸν Θεόν.

Ἀμέσως ὁ Παῦλος ἀνέβλεψε καὶ ἐβαπτίσθη χριστιανὸς καὶ ἔφαγεν.

Ὁ Παῦλος, ἀφ' οὗ συνανεστράφη τοὺς ἄλλους χρι-

στιανούς τῆς Δαμασκοῦ μερικὰς ἡμέρας, ἤρχισε νὰ κη-
ρύττῃ εἰς τὰς συναγωγὰς τῶν Ἑβραίων τὴν χριστιανι-
κὴν διδασκαλίαν μὲ θάρρος. Πάντα δὲ ὅσα ἔπραξεν ὁ
Χριστὸς καὶ ὅσα ἔπαθε, τὰ ἀπεδείκνυεν ἐκ τῆς διδασκα-
λίας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Οἱ Ἑβραῖοι τῆς Δαμασκοῦ, ὅταν εἶδον τὸν Παῦλον
χριστιανόν, ὠργίσθησαν κατ' αὐτοῦ καὶ ἤθελον νὰ τὸν
φονεύσουν. Οἱ χριστιανοὶ ὁμως κρυφίως ἔστειλαν τὸν
Παῦλον εἰς Ἱερουσαλήμ. Ἐκεῖ ὁ Παῦλος ἐγνωρίσθη
μὲ τοὺς χριστιανούς, οἱ ὅποιοι κατ' ἀρχὰς ἐφοβοῦντο
αὐτὸν καὶ δὲν ἐπίστευον ὅτι ἔγινε χριστιανός.

Ὁ Παῦλος διηγῆθη εἰς αὐτοὺς ὅσα τοῦ συνέβησαν
καθ' ὁδὸν πρὸς τὴν Δαμασκὸν καὶ τοιουτοτρόπως ἔπει-
σεν αὐτοὺς καὶ τὸν ἐδέχοντο εἰς τὰς συναθροίσεις των.

Καὶ εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ ὁ Παῦλος ἐκήρυττε μὲ θάρ-
ρος τὸν χριστιανισμὸν καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἐκεῖ Ἑβραῖοι
ἤθελον μὲ κάθε τρόπον νὰ τὸν φονεύσουν. Τοῦτο ἀντε-
λήφθησαν οἱ χριστιανοὶ καὶ ἔστειλαν αὐτὸν εἰς τὴν πα-
τριδα του, τὴν Ταρσὸν τῆς Κιλικίας.

Ὁ Παῦλος κατατάσσεται μεταξὺ τῶν ἀποστόλων,
διότι προσεκλήθη εἰς τὸν χριστιανισμὸν ὑπὸ τοῦ ἰδίου
τοῦ Χριστοῦ.

§ 4. Ὁ Παῦλος κηρύττει τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὴν Συρίαν, Μικρὰν Ἀσίαν καὶ Κύπρον

Εἰς τὴν Ταρσὸν ὁ Παῦλος συνήνητησε τὸν ἀπόστο-
λον Βαρνάβαν καὶ μαζί ἦλθον εἰς τὴν πρωτεύουσαν
τῆς Συρίας, τὴν Ἀντιόχειαν. Ἐκεῖ εὗρον καὶ ἄλλους
χριστιανούς καὶ ἐκήρυξαν τὸ Εὐαγγέλιον καὶ πολλοὺς
προσείλκυσαν εἰς τὸν χριστιανισμὸν. Τοιουτοτρόπως ἦ

χριστιανική ἐκκλησία τῆς Ἀντιοχείας ηὔξανετο καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔγινε πολυπληθῆς καὶ μεγάλη.

Εἰς τὴν Ἀντιόχειαν οἱ ὄπαδοὶ τοῦ Χριστοῦ ὠνομάσθησαν τὸ πρῶτον Χριστιανοί.

Τὴν Ἀντιόχειαν ὁ Παῦλος ἔκαμε τὸ κέντρον τῶν ἐνεργειῶν του, ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τοῦ Εὐαγγελίου. Ἐξ αὐτῆς ἐξεκίνει καὶ ἔκαμνε τὰς διαφόρους ἀποστολικὰς αὐτοῦ πορείας πρὸς ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Αἱ σπουδαιότεραι δὲ ἀποστολικαὶ πορεῖαι τοῦ ἀποστόλου Παύλου εἶναι τέσσαρες.

Πρώτη ἀποστολικὴ πορεία τοῦ Παύλου

Κατὰ τὴν πρώτην του ἀποστολικὴν πορείαν ὁ Παῦλος ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν ἦλθεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἐκεῖ ἵδρυσεν εἰς διαφόρους πόλεις αὐτῆς Χριστιανικὰς Ἐκκλησίας. Αἱ σπουδαιότεραι ἐκ τούτων ἦσαν ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἐφέσου, τῆς Σμύρνης, τῆς Φιλαδελφείας, τῆς Περγάμου, τῶν Θυατείρων, τῶν Σάρδεων, τῆς Λαοδικείας καὶ ἄλλαι. Ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας ὁ Παῦλος ἦλθεν εἰς Κύπρον. Ἐκεῖ ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς πολλὰς πόλεις αὐτῆς, ἐβάπτισε πολλοὺς καὶ ἵδρυσεν Ἐκκλησίας. Ἐκεῖ ἐβάπτισε καὶ τὸν Ρωμαῖον ἀνθύπατον αὐτῆς, τὸν Σέργιον Παῦλον. Ἐκτοτε ἔλαβε καὶ αὐτὸς τὸ ρωμαϊκὸν ὄνομα Παῦλος, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ σπουδαίου τούτου γεγονότος.

Ἐκ τῆς Κύπρου πάλιν ἐπέρασεν ὁ Παῦλος εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ Συρίαν καὶ κατέληξεν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν.

Τοιοιουτρόπως ὁ Παῦλος, κατὰ τὴν πρώτην του ἀποστολικὴν πορείαν, διέδωκε τὸν χριστιανισμὸν εἰς τὴν Συρίαν, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὴν Κύπρον. Τοῦτο

κατώρθωσε παρ' ὅλας τὰς ἀντιδράσεις τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ τῶν Ἑβραίων, οἱ ὅποιοι τὸν ἐμίσουν περισσότερον παντὸς ἄλλου.

§ 5. Δευτέρα ἀποστολικὴ πορεία τοῦ Παύλου

Ὁ Παῦλος ἰδρύει ἐκκλησίας εἰς Φιλίππους Θεσσαλονικην καὶ Βέροϊαν τῆς Μακεδονίας

Ὁ Παῦλος ἀφ' οὗ ἔμεινεν ἀρκετὸν χρόνον εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ἐπεχείρησε τὴν δευτέραν αὐτοῦ ἀποστολικὴν πορείαν πρὸς διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου.

Διὰ τοῦτο ἐκ τῆς Ἀντιοχείας ἦλθε πάλιν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἐπεσκέφθη τὰς Ἐκκλησίας αὐτῆς. Μετὰ ταῦτα ἦλθεν εἰς τὴν Τρωάδα καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν νῆσον Σαμοθράκην. Ἐκ τῆς Σαμοθράκης διεπεραιώθη εἰς Μακεδονίαν καὶ ἦλθεν εἰς τὴν πόλιν αὐτῆς τοὺς Φιλίππους. Ἐκεῖ ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον καὶ πολλοὶ ἐπίστευσαν. Ὅταν ὁμως ἔμαθαν τοῦτο οἱ εἰδωλολάτραι καὶ οἱ Ἑβραῖοι συνέλαβον τὸν Παῦλον καὶ τὸν μαθητὴν τοῦ Σίλαν καὶ τοὺς παρέδωκαν εἰς τοὺς ἄρχοντας τῆς πόλεως. Κατηγόρησαν δὲ αὐτοὺς ὅτι διετάρασσον τὴν ἡσυχίαν τῶν κατοίκων μὲ νέας θρησκευτικὰς διδασκαλίας. Οἱ ἄρχοντες διέταξαν νὰ ραβδίσουν τὸν Παῦλον καὶ τὸν Σίλαν καὶ νὰ τοὺς ρίψουν εἰς τὰς φυλακάς. Διέταξαν δὲ τὸν δεσμοφύλακα νὰ προσέχη αὐτοὺς μὲ πᾶσαν ἀσφάλειαν, διὰ νὰ μὴ δραπετεύσουν.

Ὁ δεσμοφύλαξ, διὰ νὰ εἶναι ἀσφαλῆς, ἔβαλεν εἰς αὐτοὺς τὰ δεσμὰ καὶ ἔκλεισε καλῶς τὴν φυλακὴν.

Ὁ Παῦλος καὶ ὁ Σίλας ἦσαν εὐχαριστημένοι δι' ὅσα ἔπασχον χάριν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας. Διὰ τοῦτο ἔψαλλον ἐντὸς τῆς φυλακῆς ὕμνους πρὸς τὸν Θεόν.

Κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἔγινε μέγας σεισμὸς καὶ ὀλόκληρος ἡ φυλακὴ ἐσεισθη. Αἱ κλεισταὶ θύραι αὐτῆς ἠνοιχθησαν καὶ τὰ δεσμὰ τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Σίλα ἔπεσαν ἀπὸ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας. Ἐντελῶς δὲ ἠλευθερώθησαν καὶ οἱ δύο ἀπ' αὐτά.

Τότε ἔντρομος ὁ δεσμοφύλαξ ἐξύπνησε καὶ ἔσπευσε νὰ ἴδῃ τί συνέβη εἰς τὴν φυλακὴν. Ὄταν δὲ εἶδε τὰς θύρας αὐτῆς ἀνοικτάς, ἐνόμισεν ὅτι ὁ Παῦλος καὶ ὁ Σίλας ἔφυγον. Ἐπειδὴ δὲ ἐφοβήθη τὴν σκληρὰν τιμωρίαν, ἡ ὁποία τὸν ἐπερίμενεν ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας, ἔσυρε τὴν μάχαιράν του καὶ ἦτο ἕτοιμος νὰ αὐτοκτονήσῃ. Ἀλλ' ἀμέσως ὁ Παῦλος καὶ ὁ Σίλας ἐκ τῆς φυλακῆς ἐφώνησαν πρὸς αὐτὸν νὰ μὴ κάμῃ τίποτε κακὸν ἐναντίον του, διότι πάντες εὐρίσκονται ἐκεῖ.

Ὁ δεσμοφύλαξ τότε μὲ φῶτα εἰσῆλθεν εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἐπλησίασε τὸν Παῦλον καὶ τὸν Σίλαν. Ἠύχαρίστησε δὲ αὐτοὺς διότι δὲν ἔφυγον, καὶ τοὺς παρεκάλεσε νὰ τοῦ ἐξηγήσουν ὅσα συνέβησαν. Τότε ὁ Παῦλος καὶ ὁ Σίλας εἶπον εἰς αὐτὸν ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὰ δεσμὰ καὶ αἱ φυλακαὶ πίπτουν, ὅταν ὁ Θεὸς θέλῃ. Ὁ δεσμοφύλαξ ἐφοβήθη πολὺ καὶ εἶπε πρὸς τὸν Παῦλον· τί πρέπει νὰ κάμω διὰ νὰ σωθῶ; Ὁ Παῦλος εἶπε πρὸς αὐτὸν νὰ πιστεύσῃ εἰς τὸν Χριστὸν καὶ νὰ βαπτισθῇ. Πράγματι ὁ δεσμοφύλαξ μὲ ὄλην τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ ἐπίστευσε καὶ πάντες ἐβαπτίσθησαν. Ἐφιλοξένησε δὲ αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκόν του.

Ὄταν ἐξημέρωσεν ἦλθον πρὸς τὸν δεσμοφύλακα ἀπεσταλμένοι τῶν ἀρχόντων καὶ διέταξαν αὐτὸν νὰ ἀπολύσῃ τὸν Παῦλον καὶ τὸν Σίλαν.

Ὁ Παῦλος ὁμῶς εἶπεν ὅτι πρέπει νὰ ἔλθουν οἱ ἴδιοι

οἱ ἄρχοντες νὰ τοὺς ἀπολύσουν, διότι αὐτοὶ εἶναι πολῖται Ρωμαῖοι καὶ ἀδίκως χθὲς ἐδάρησαν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων.

Μόλις ἤκουσαν οἱ ἄρχοντες ὅτι ὁ Παῦλος καὶ ὁ Σίλας ἦσαν πολῖται Ρωμαῖοι ἐφοβήθησαν πολὺ καὶ ἤλθον πρὸς αὐτούς. Παρεκάλουν δὲ αὐτοὺς νὰ φύγουν ἐκ τῆς πόλεως τῶν Φιλίππων ἐλεύθεροι.

Τότε ὁ Παῦλος καὶ ὁ Σίλας, ἀφοῦ ἐπεσκέφθησαν ἐκεῖ ὅσους εἶχον γίνεи χριστιανοί, ἀνεχώρησαν διὰ τὴν Θεσσαλονίκην.

Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην εὔρον πολλοὺς Ἑβραίους, οἱ ὅποιοι εἶχον καὶ συναγωγὴν. Ὁ Παῦλος ἤλθε τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου εἰς τὴν συναγωγὴν καὶ ἠρμηνεύσε τὴν Ἀγίαν Γραφὴν τῆς Π. Διαθήκης. Τοιοῦτοτρόπως ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ κηρύξη πρὸς τοὺς Ἑβραίους ὅτι ὅσα προλέγει ἡ Ἀγία Γραφή ἐξεπληρώθησαν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ὁ ὅποιος ἀπεδείχθη υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτὴρ τοῦ κόσμου.

Πολλοὶ ἐπίστευσαν καὶ ἔγιναν Χριστιανοὶ καὶ ἀπέτελεσαν τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἄλλοι ὁμως ἔνεκα τῆς διδασκαλίας του ταύτης, ἐξηγέρθησαν κατὰ τοῦ Παύλου καὶ ἔκαμον ταραχάς. Ἐζήτησαν δὲ ἀπὸ τὰς Ρωμαϊκὰς ἀρχὰς τῆς πόλεως ταύτης νὰ ἐκδιώξουν αὐτόν. Ὁ Παῦλος ἔφυγεν ἐκ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἤλθεν εἰς τὴν Βέροϊαν.

Ἐκεῖ εὔρεν ἔθνικοὺς καὶ Ἑβραίους προθυμοτέρους νὰ ἀκούσουν τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔγιναν χριστιανοί. Τοιοῦτοτρόπως εἰς τὴν Βέροϊαν ἀπετελέσθη Ἐκκλησία ἐξ Ἑλλήνων, Ἑλληνίδων καὶ Ἑβραίων Χριστιανῶν.

Ὅταν ἔμαθαν τοῦτο οἱ Ἑβραῖοι τῆς Θεσσαλονίκης,

ἔστειλαν εἰς Βέροϊαν ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι προεκάλεσαν ταραχὰς κατὰ τοῦ Παύλου. Οὗτος δὲ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκ τῆς Βεροίας καὶ νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰς Ἀθήνας.

Εἰς Βέροϊαν ἄφησε τοὺς μαθητὰς του Σίλαν καὶ Τιμόθεον μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ ἔλθουν καὶ αὐτοὶ ἀργότερον εἰς Ἀθήνας, ὅπου θὰ ἀνέμενον αὐτοὺς ὁ Παῦλος.

(Συνέχεια τῆς δευτέρας πορείας τοῦ Παύλου)

§ 6. Ὁ Παῦλος εἰς Ἀθήνας.

(Τὸ κήρυγμα αὐτοῦ περὶ τοῦ ἀγνώστου θεοῦ. Ὁ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, ἴδρυσίς τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀθηναίων).

Ὅταν ἔφθασεν ὁ Παῦλος εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐπεσκέφη τὰ ἀξιοθέατα μέρη αὐτῶν. Ἐκεῖ εἶδε τοὺς ὠραίους ναοὺς καὶ τὰ ἀγάλματα τῶν διαφόρων θεῶν, τοὺς ὁποίους ἐτίμων καὶ ἐλάτρευον οἱ Ἀθηναῖοι. Ἦσαν δὲ πάντα ἀριστουργήματα τέχνης καὶ ὁ Παῦλος ἐθαύμαζεν αὐτά. Ἐξετίμησε δὲ πολὺ τὴν εὐσέβειαν τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς θεοὺς των. Πολὺ ὁμως ἐλυπεῖτο εἰς τὴν ψυχὴν του, διότι ἡ μεγάλη ἐκεῖνη εὐσέβεια ἀπεδίδατο εἰς τὰ εἶδωλα ψευδῶν θεῶν.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰς Ἀθήνας ὑπῆρχον Ἰουδαῖοι καὶ εἶχον συναγωγὴν, ὁ Παῦλος ἦλθε πρὸς αὐτοὺς καὶ ἐδίδαξεν εἰς τὴν συναγωγὴν των. Συνεζήτησε δὲ μαζὶ των περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ μὲ ἀποδείξεις, τὰς ὁποίας ἔφερον ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀπεδείκνυεν εἰς αὐτοὺς ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ ἀναμενόμενος Χριστός.

Ἐκτὸς τῶν Ἰουδαίων ὁ Παῦλος συναναστράφη εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ πολλοὺς σοφοὺς Ἀθηναίους. Συνεζῆτει δὲ μαζὶ των καὶ ὠμίλει πρὸς αὐτοὺς περὶ τῆς διδασκα-

λίας και τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς και περι τῆς Ἀναστάσεως αὐτοῦ ἐκ νεκρῶν.

Οἱ σοφοὶ Ἀθηναῖοι δὲν ἐνόουν τίποτε ἄλλο ἐξ ὧν ἔλεγε πρὸς αὐτοὺς ὁ Παῦλος παρὰ μόνον ὅτι οὗτος ἐδίδασκε περι νέων θεῶν, τοῦ Ἰησοῦ και τῆς Ἀναστάσεως. Διὰ τοῦτο τὸν ὠδήγησαν ἐπὶ τοῦ βράχου τοῦ Ἀρείου Πάγου και τοῦ εἶπον: «δυνάμεθα νὰ μάθωμεν ποία εἶναι ἡ νέα σου διδασκαλία; Διότι ἀκούομεν νὰ μᾶς διδάσκησιν παράξενα πράγματα».

Τότε ὁ Παῦλος ἐστάθη εἰς τὸ μέσον ὄλων και εἶπεν: «Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, βλέπω ὅτι εἴσθε πάρα πολὺ εὐσεβεῖς. Διότι ὅταν ἐπεσκεπτόμην τὰ διάφορα μέρη τῆς πόλεώς σας, ἔβλεπον και ἐθαύμαζον τοὺς μεγάλους και ὠραίους ναοὺς σας. Ἐπίσης ἐθαύμαζον τοὺς βωμοὺς και πάντα τὰ ἱερά σας, τὰ ὁποῖα ἡ μεγάλη σας εὐσέβεια ἔστησε χάριν τῶν θεῶν σας. Μεταξὺ ὅμως τῶν διαφόρων βωμῶν σας, εἶδον και ἓνα βωμόν, τὸν ὁποῖον ἔχετε ἀφιερῶσει εἰς τὸν Ἄγνωστον Θεόν. Τοῦτον λοιπὸν τὸν ἄγνωστον εἰς σᾶς Θεόν, τὸν ὁποῖον σέβεσθε και λατρεύετε ἂν και δὲν γνωρίζετε, τοῦτον ἐγὼ ἦλθον νὰ σᾶς διδάξω.

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Θεὸς εἶναι ὁ δημιουργὸς ὅλου τοῦ κόσμου. Δὲν κατοικεῖ δὲ οὔτε εἰς τὰ ἀγάλματα οὔτε εἰς τοὺς ναοὺς, οὐδὲ ἔχει ἀνάγκην τῶν ὑπηρεσιῶν ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων. Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ δημιουργὸς και ὁ Πλάστης ὅλου τοῦ κόσμου. Διὰ νὰ σώσῃ δὲ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ἔστειλε πρὸς αὐτοὺς τὸν Υἱόν του, τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Τοῦτον οἱ ἐχθροὶ του συνέλαβον και, ἀφοῦ ἐσταύρωσαν και ἐφόνευσαν, ἔθαψαν αὐτόν. Ἄλλ' ὁ Θεὸς τὴν τρίτην ἡμέραν ἀνέστησεν αὐ-

τὸν ἐκ νεκρῶν καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὸ δικαίωμα νὰ κρίνῃ πάντας τοὺς ἀνθρώπους».

Μόλις ἤκουσαν ἀνάστασιν ἐκ νεκρῶν οἱ εἰδωλολάτραι Ἀθηναῖοι διέκοψαν τὸν Παῦλον καὶ ἄλλοι μὲν ἐγέλων, ἄλλοι δὲ ἔλεγον πρὸς αὐτόν: «θὰ σὲ ακούσωμεν καὶ ἄλλοτε δι' αὐτά».

Τότε ὁ Παῦλος ἔφυγε ἀπὸ τὸν Ἄρειον Πάγον.

Ἐν τούτοις μερικοὶ Ἀθηναῖοι ἐπλησίασαν τὸν Παῦλον καὶ ἐδιδάχθησαν καλύτερον περὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν καὶ ἀπετέλεσαν τὴν πρώτην Ἐκκλησίαν. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Ἄρεοπαγίτης Διονύσιος καὶ μία γυνή, ἡ ὁποία ἐλέγετο Δάμαρις.

Ὁ Διονύσιος αὐτὸς ἔγεινεν ὁ πρῶτος Ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ταύτης καὶ θεωρεῖται ὁ Πολιοῦχος ἅγιος τῶν Ἀθηνῶν, δηλαδὴ ὁ προστάτης αὐτῶν.

Τὴν μνήμην τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἄρεοπαγίτου ἑορτάζει ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν εἰς τὰς 3 Ὀκτωβρίου ἐκάστου ἔτους.

Τοιοῦτοτρόπως ὁ Παῦλος ἴδρυσεν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἀθηνῶν. Μετὰ ταῦτα ἔφυγεν καὶ μετέβη εἰς τὴν Κόρινθον μαζὶ μὲ τοὺς δύο ὁπαδοὺς του τὸν Σίλαν καὶ τὸν Τιμόθεον, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἔλθει ἐκ Βεροίας τῆς Μακεδονίας.

(Συνέχεια τῆς δευτέρας πορείας τοῦ Παύλου)

§ 7. Ὁ Παῦλος εἰς Κόρινθον

(Ἰδρυσις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κορίνθου)

Ἐξ Ἀθηνῶν ὁ Παῦλος μετέβη εἰς Κόρινθον, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο πόλις μεγάλη καὶ πλουσία. Ἐκεῖ ὁ Παῦλος ἔμεινεν εἰς τὴν οἰκίαν ἐνὸς

Ἄκύλα, ὁ ὁποῖος ἔζη ἐκεῖ μετὰ τῆς γυναικὸς του καὶ κατεσκεύαζε σκηνάς. Ἄλλὰ καὶ ὁ Παῦλος ἐγνώριζε τὴν τέχνην τοῦ σκηνοποιοῦ καὶ κατεσκεύαζε σκηνάς. Ταύτας ἐπώλει καὶ ἐκέρδιζε τὰ ἔξοδα τῆς συντηρήσεως καὶ αὐτοῦ καὶ τῶν ἀκολούθων του.

Κατὰ Σάββατον ὁ Παῦλος ἤρχετο εἰς τὴν συναγωγὴν τῶν Ἑβραίων τῆς Κορίνθου, καὶ ἐκεῖ ἐδίδασκε περὶ τοῦ Χριστοῦ. Οὐδεὶς ὅμως ἔδιδε προσοχὴν εἰς τοὺς λόγους του. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ὠργίσθη κατ' αὐτῶν καὶ τοὺς ἐγκατέλιπε. Ἦρχισε δὲ νὰ διδάσκῃ τοὺς Ἐθνικοὺς καὶ εἰδωλολάτρους.

Πολλοὶ ἐκ τῶν Κορινθίων ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ Παύλου. Πολλοὶ δὲ ἐβαπτίσθησαν καὶ ἀπετέλεσαν τὴν πρώτην Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κορίνθου.

Ὁ Παῦλος ἔμεινεν ἐκεῖ περὶ τὸ ἓν καὶ ἡμισυ ἔτος καὶ ἔπειτα ἔφυγε καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ἐφεσον τῆς Μ. Ἀσίας.

Ἐκ τῆς Κορίνθου ὁ Παῦλος ἔστειλε δύο ἐπιστολάς του πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Θεσσαλονίκης. Λέγονται δὲ αἱ ἐπιστολαὶ αὗται πρὸς Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου.

§ 8. Τρίτη ἀποστολικὴ πορεία τοῦ Παύλου

Ὁ Παῦλος εἰς Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν Ρώμην

Εἰς τὴν Ἐφεσον ὁ Παῦλος ἐδίδασκε τὸ Εὐαγγέλιον. Διὰ τὸν ἴδιον δὲ σκοπὸν ἐπεσκέφθη καὶ ἄλλας πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, εἰς τὰς ὁποίας ἵδρυσεν ἐκκλησίας. Μετὰ ταῦτα ἦλθε καὶ ἐπεσκέφθη πάλιν τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ὅπου εἶχε ἰδρῦσει ἐκκλησίας, καὶ πάλιν ἐπέστρεψεν εἰς

τὴν Ἀσίαν. Ὄταν ἔφθασεν εἰς Μίλητον ἐκάλεσε τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ἐφέσου καὶ συνέστησεν εἰς αὐτοὺς νὰ συμπεριφέρωνται καλῶς πρὸς τοὺς Χριστιανούς.

Ὁ Παῦλος εἰς Ἱερουσαλήμ

Μετὰ ταῦτα ἔφυγεν ἐκεῖθεν καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἐκεῖ ἐπεσκέφθη τὸν Ναδὸν τοῦ Σολομῶντος διὰ νὰ τελέσῃ μίαν εὐχήν, ἀλλ' ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του Ἑβραίων.

Οὗτοι συνέλαβον αὐτὸν καὶ ἦσαν ἔτοιμοι νὰ τὸν φονεύσουν, ἀλλ' ἐπρόλαβεν αὐτοὺς ὁ Ρωμαῖος χιλίαρχος. Οὗτος ἔσπευσε καὶ ἔσωσε τὸν Παῦλον ἐκ τῶν χειρῶν των. Διὰ νὰ μὴ δολοφονήσουν δὲ αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλήμ, τὸν ἔστειλε μὲ στρατιώτας Ρωμαίους εἰς τὴν πόλιν Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης. Ἐκεῖ ἔμελλε νὰ δικασθῇ διὰ τὰς κατηγορίας, τὰς ὁποίας ἔλεγον ἐναντίον του οἱ Ἑβραῖοι.

Εἰς τὴν Καισάρειαν ἦτο ἡγεμὼν ὁ Φίληξ, ὁ ὁποῖος ἔρριψε τὸν Παῦλον εἰς τὰς φυλακάς. Ἐκεῖ ἔμεινε περὶ πέντε ἡμέρας ὁ Παῦλος.

Μετὰ ταῦτα ἦλθε νέος ἡγεμὼν ὁ Φῆστος, ὁ ὁποῖος ἐδίκασε τὸν Παῦλον. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ Παῦλος ἔβλεπεν ὅτι ὁ Φῆστος θὰ κατεδίκαζεν αὐτόν, διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν ἀρχιερέα καὶ τοὺς ἄλλους ἀρχοντας τῶν Ἰουδαίων, ἐζήτησε νὰ δικασθῇ εἰς τὴν Ρώμην. Τὸ δικαίωμα τοῦτο τὸ εἶχεν ὁ Παῦλος, διότι ἦτο Ρωμαῖος πολίτης. Ὁ δὲ ἡγεμὼν, εἰς τὴν περίστασιν αὐτήν, ἦτο ὑποχρεωμένος, κατὰ τὸν νόμον, νὰ τὸν ἀποστείλῃ εἰς Ρώμην, διὰ νὰ δικασθῇ ὑπὸ τῶν δικαστηρίων αὐτῆς.

Πράγματι ὁ Φῆστος ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Ρώμην μαζὶ μὲ ἄλλους καὶ ὑπὸ συνοδείαν Ρωμαίων στρατιωτῶν.

Ὁ Παῦλος εἰς Ρώμην

Πάντες οὗτοι εὔρον πλοῖον, τὸ ὁποῖον διηυθύνετο διὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐπεβιβάσθησαν ἐπ' αὐτοῦ.

Τὸ πλοῖον τοῦτο ἔπλευσε πλησίον τῆς Κύπρου καὶ διηυθύνθη πρὸς δυσμάς· ἔπλευσε δὲ νοτίως τῆς Κρήτης καὶ μετὰ σφοδρὰν τρικυμίαν διηυθύνθη πρὸς τὴν νῆσον Μελίτην (Μάλταν). Ὅταν ὁμως ἐπλησίαζεν ἐκεῖ, ἕνεκα σφοδροτάτης τρικυμίας, τὸ πλοῖον ἐναυάγησε. Πάντες δὲ οἱ ἐπιβάται αὐτοῦ κατώρθωσαν νὰ σωθοῦν εἰς τὴν νῆσον Μάλταν. Ἐκεῖ ἔμειναν περίπου τρεῖς μῆνας καὶ ἔπειτα δι' ἄλλου πλοίου ἀπέπλευσαν εἰς Ἰταλίαν, ὅπου καὶ ἀπεβιβάσθησαν.

Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ρώμης, ὅταν ἔμαθον ὅτι ὠδηγεῖτο ἐκεῖ ὁ Παῦλος, ἐξῆλθον πρὸς ὑποδοχὴν αὐτοῦ. Συνώδευσαν δὲ αὐτὸν μέχρι τῆς Ρώμης. Ἐκεῖ αἱ Ρωμαῖκαὶ ἀρχαὶ περιώρισαν τὸν Παῦλον, ἕως οὔτου ἔλθει ἡ σειρὰ νὰ ἐξετασθῇ ἡ ὑπόθεσις του. Ἄφησαν ὁμως αὐτὸν ἐλεύθερον νὰ κηρύττῃ τὸ Εὐαγγέλιον.

Ὁ Παῦλος, ὡς εἶδομεν, εὔρε χριστιανούς καὶ χριστιανικὴν ἐκκλησίαν εἰς Ρώμην, τὴν ὁποίαν ἴδρυσαν Χριστιανοὶ ἔμποροι ἐξ Ἀνατολῆς.

Μετὰ δύο ἔτη ὁ Παῦλος ἐδικάσθη, ἠθωώθη καὶ ἀφέθη ἐλεύθερος.

§ 9 Τετάρτη ἀποστολικὴ πορεία τοῦ Παύλου

Μετὰ τὴν ἀθώωσίν του ὁ Παῦλος ἐπεχείρησε τὴν τετάρτην αὐτοῦ ἀποστολικὴν πορείαν. Ἐπεσκέφθη πάλιν τὰς Ἐκκλησίαν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐκεῖθεν ἐπέστρεψε πάλιν εἰς Ρώμην, ὅπου συνήντησε καὶ τὸν ἀπόστολον Πέτρον.

Τότε ἐξεργράγη ὁ μέγας κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμὸς τοῦ Νέρωνος. Συνελήφθη δὲ ὁ Παῦλος καὶ ἀπέθανε μαρτυρικὸν θάνατον, διότι ἐσφάγη διὰ ξίφους. Τότε ἐμαρτύρησε καὶ ὁ ἀπόστολος Πέτρος, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Ὁ Παῦλος ἔγραψε πολλὰς ἐπιστολάς πρὸς διάφορους ἐκκλησίας καὶ χριστιανούς, ἐκ τῶν ὁποίων σώζονται 14, καὶ λέγονται ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου.

Ἐπειδὴ ὁ Παῦλος εἰργάσθη διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ μᾶλλον πρὸς τοὺς ἐθνικούς, διὰ τοῦτο ὠνομάσθη «ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν».

Τὴν μνήμην τοῦ ἀποστόλου Παύλου εορτάζει ἡ ἐκκλησία ἡμῶν μαζὶ μὲ τὴν μνήμην τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, τὴν 29 Ἰουνίου ἐκάστου ἔτους.

Κατὰ τὴν μνήμην τῶν δύο τούτων κορυφαίων ἀποστόλων ψάλλει ἡ Ἐκκλησία κοινὸν τροπᾶριον δι' αὐτούς, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ ἑξῆς.

«Οἱ τῶν ἀποστόλων πρωτόθρονοι καὶ τῆς Οἰκουμένης διδάσκαλοι, τῷ Δεσπότη τῶν ὅλων πρεσβεύσατε εἰρήνην τῇ οἰκουμένῃ δωρήσασθαι καὶ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ μέγα ἔλεος» (1).

1) Ἡ ἔννοια τοῦ τροπαρίου τούτου εἶναι ἡ ἑξῆς:

(Σεῖς οἱ ὁποῖοι εἴσθε οἱ πρῶτοι ἐκ τῶν ἀποστόλων καὶ οἱ διδάσκαλοι τῆς οἰκουμένης, μεσιτεύσατε εἰς τὸν Κύριον ὅλου τοῦ κόσμου νὰ δωρήσῃ εἰς τὴν οἰκουμένην εἰρήνην καὶ εἰς τὰς ψυχὰς ἡμῶν τὴν μεγάλην τοῦ εὐσπλαγγνίαν).

§ 9. Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος.

Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἦτο ἐκ τῶν πρώτων μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ ὠνομάζετο κατ' ἀρχὰς Σίμων. Κατήγετο ἐκ τῆς Βηθαϊδᾶ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἦτο ἀδελ-

φὸς τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου καὶ υἱὸς ἐνὸς Ἰωνᾶ. Ἦτο δὲ μαθητὴς τοῦ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ.

Ὁ Ἰησοῦς μετωνόμασεν αὐτὸν εἰς Πέτρον, δηλαδὴ βράχον, διὰ τὴν σταθερότητα τῆς πίστεως αὐτοῦ περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Πέτρος ἦτο ἀλιεὺς εἰς τὴν λίμνην τῆς Γαλιλαίας καὶ προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀνδρέου εἰς τὸν Χριστόν. Τούτου ἔγινεν ἀπόστολος ἀγαπητὸς μετὰ τοῦ Ἰακώβου καὶ τοῦ Ἰωάννου.

Ὁ Πέτρος μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ παρέμεινεν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ μετὰ τῶν λοιπῶν ἀποστόλων, ὅπως παρήγγειλε πρὸς αὐτοὺς ὁ Χριστός.

Κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν κατήλθε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἰς τοὺς ἀποστόλους, ὁ Πέτρος ὠμίλησε πρὸς τὸν λαόν. Τότε προσεῖλκυσεν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν τρεῖς χιλιάδας Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι καὶ ἐβαπτίσθησαν καὶ ἀπετέλεσαν τὴν Πρώτην Ἐκκλησίαν τῆς Ἱερουσαλήμ.

Ἡ Ἐκκλησία αὕτη εἶναι ἡ Πρώτη Χριστιανικὴ Ἐκκλησία.

Μετὰ τὸν λιθοβολισμὸν δὲ τοῦ Στεφάνου καὶ τὸν πρῶτον διωγμὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν εἰς Ἱερουσαλήμ, ὁ Πέτρος ἔφυγεν εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Παλαιστίνης. Ἐκεῖ ἐκήρυττε τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἔκαμνε διάφορα θαύματα.

Ἐν ἀπὸ τὰ θαύματα τοῦ Πέτρου εἶναι καὶ ἡ ἀνάστασις μιᾶς κόρης, ἡ ὁποία ὠνομάζετο Ταβιθά, εἰς τὴν πόλιν Ἰόπην.

Ἀργότερον ὁ Πέτρος ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἐκεῖ συνελήφθη καὶ δέσμιος ἐφυλακίσθη εἰς τὰς φυλακὰς τῆς πόλεως. Ἀλλὰ κατὰ τὴν νύκτα ἄγγελος

τοῦ Θεοῦ ἔλυσεν αὐτὸν ἀπὸ τὰ δεσμά, καὶ ἐξήγαγεν ἐκ τῆς φυλακῆς. Ὁδήγησε δὲ αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως, χωρὶς νὰ ἀντιληφθοῦν αὐτὸν οἱ φύλακες.

Ἐκεῖθεν ἔφυγεν ὁ Πέτρος καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἐκεῖ ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς διαφόρους πόλεις αὐτῆς. Τέλος ἐκ τῆς Ἀσίας ὁ Πέτρος ἦλθεν εἰς τὴν Ρώμην. Ἐκεῖ ἐδίδαξε τὸ Εὐαγγέλιον καὶ πολλοὺς Ἑβραίους καὶ εἰδωλολάτρας προσείλκυσεν εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Εἰς Ρώμην συνήνητησε καὶ τὸν ἀπόστολον Παῦλον.

Κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον, κατὰ τὸν ὅποιον ὁ Πέτρος εὐρίσκετο εἰς τὴν Ρώμην, ἔγινεν ὁ διωγμὸς τοῦ Νέρωνος κατὰ τῶν Χριστιανῶν καὶ ὁ Πέτρος συνελήφθη μετὰ τοῦ Παύλου.

Καὶ αὐτὸς ἀπέθανε μαρτυρικῶς. Ἐσταυρώθη δὲ ἀνάστροφα, δηλαδὴ μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω. Λέγεται δὲ ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Πέτρος παρεκάλεσε νὰ σταυρωθῆ ἀνάστροφα, διὰ νὰ μείνη ὁ σταυρὸς σύμβολον μόνον τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὁ Πέτρος εἰργάσθη πολὺ διὰ τὴν ἴδρυσιν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν καὶ διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου.

Ἐκ τῶν ἔργων του σώζονται δύο ἐπιστολαί, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν μέρος τῶν ἑπτὰ καθολικῶν ἐπιστολῶν τῆς Κ. Διαθήκης.

Εἰς τὴν Ρώμην ἰδρύθη πολὺ ἀργότερον μέγας ναὸς πρὸς τιμὴν αὐτοῦ, ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Πέτρου.

Ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἐορτάζει τὴν μνήμην τοῦ ἀποστόλου Πέτρου μαζὶ μὲ τὴν μνήμην τοῦ ἀποστόλου Παύλου, τὴν 29ην Ἰουνίου ἐκάστου ἔτους.

Κατὰ τὴν μνήμην τῶν δύο τούτων κυρυφαίων ἀποστόλων ἡ Ἐκκλησία ψάλλει τὸ ἑξῆς κοινὸν τροπάριον,

τὸ ὁποῖον εἶδομεν καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς ἱστορίας τοῦ ἀποστόλου Παύλου.

«Οἱ τῶν ἀποστόλων πρωτόθρονοι καὶ τῆς Οἰκουμένης διδάσκαλοι, τῷ Δεσπότῃ τῶν ὄλων πρευσβεύσατε εἰρήνην τῇ οἰκουμένῃ δωρήσασθαι καὶ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ μέγα ἔλεος».

§ 10. Ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας

Ὁ Ἀνδρέας ἦτο ἀδελφὸς τοῦ ἀποστόλου Πέτρου καὶ ἀλιεὺς τὸ ἐπάγγελμα. Οὗτος κατ' ἀρχὰς ἦτο μαθητῆς τοῦ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ. Παρ' αὐτοῦ δὲ ἔμαθεν ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἦτο ὁ ἀναμενόμενος Μεσσίας καὶ ἀμέσως ἦλθε πρὸς αὐτόν. Ὁ Ἰησοῦς τὸν ἐδέχθη ὡς ἀποστολὸν του. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀνδρέας εἶναι ὁ πρῶτος ὁ ὁποῖος ἐκλήθη εἰς τὸ ἀποστολικὸν ἀξίωμα ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦτο λέγεται καὶ «πρωτόκλητος». Ὁ Ἀνδρέας συνέστησεν εἰς τὸν Χριστὸν καὶ τὸν ἀδελφόν του Πέτρον.

Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ὁ Ἀνδρέας εὐρίσκετο εἰς Ἱερουσαλὴμ μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἀποστόλους. Μετὰ τὴν ἐπιφοίτησιν δὲ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἤρχισε νὰ κηρύττῃ καὶ αὐτὸς τὸ Εὐαγγέλιον εἰς διαφόρους χώρας.

Ἐκ τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τῆς Παλαιστίνης ὁ Ἀνδρέας ἦλθεν εἰς τὸν Πόντον τῆς Ἀσίας. Ἐκεῖ ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὴν Τραπεζοῦντα καὶ εἰς ἄλλας περὶ αὐτῆς πόλεις. Ἐκ τοῦ Πόντου ἦλθεν εἰς τὴν Θράκην, ὅπου ἴδρυσεν ἐκκλησίαν. Ἐκεῖθεν δὲ ἦλθεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ εἰς τὴν Ἀχαΐαν τῆς Πελοποννήσου.

Ἀπέθανε δὲ διὰ μαρτυρικοῦ θανάτου εἰς τὰς Πά-

τρας. Ἐκεῖ οἱ Εἰδωλολάτραι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐβασάνισαν πολὺ αὐτὸν καὶ τέλος τὸν ἐφόνευσαν.

Τὸ ἱερὸν λείψανον τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου ὅταν ἐπεκράτησεν ὁ Χριστιανισμός, μετεφέρθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐτάφη εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων.

Ὁ Ἀνδρέας ἐπειδὴ ἐμαρτύρησεν εἰς Πάτρας, θεωρεῖται ὁ πολιοῦχος ἅγιος καὶ προστάτης τῶν Πατρῶν. Ἐκεῖ ἐκτίσθη μέγας καὶ ὠραιότατος ναὸς ἐπ' ὀνόματί του.

Ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἐορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 30ὴν Νοεμβρίου ἐκάστου ἔτους καὶ ψάλλει τὸ ἐξῆς τροπαρίον.

«Ὡς τῶν ἀποστόλων πρωτόκλητος καὶ τοῦ κορυφαίου αὐτάδελφος, τῷ Δεσπότη τῶν ὄλων, Ἀνδρέα, ἰκέτευε εἰρήνην τῇ οἰκουμένη δωρήσασθαι καὶ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ μέγα ἔλεος» (1).

1) Ἡ ἔννοια τοῦ τροπαρίου τούτου εἶναι ἡ ἐξῆς.

(Ἐπειδὴ εἶσαι ὁ πρωτόκλητος ἐκ τῶν ἀποστόλων καὶ ἀδελφὸς τοῦ κορυφαίου αὐτῶν (τοῦ Πέτρου), ὦ Ἀνδρέα, παρακάλει τὸν Κύριον ὄλου τοῦ κόσμου νὰ δωρήσῃ Εἰρήνην εἰς τὴν Οἰκουμένην καὶ εἰς τὰς ψυχὰς ἡμῶν τὴν μεγάλην του εὐσπλαγχνίαν).

§ 11. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς.

Ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς κατήγετο ἐκ τῆς Ἀντιοχείας καὶ ἦτο ἰατρὸς τὸ ἐπάγγελμα. Ἡ παράδοσις λέγει ὅτι ἦτο καὶ ζωγράφος.

Ὁ Λουκᾶς δὲν ὀνομάζεται ἀπόστολος, διότι δὲν ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ἰησοῦ οὐδὲ ἐγνώρισεν αὐτόν. Ἐγενε Χριστιανὸς διὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου, τὸν ὁποῖον ἐγνώρισεν εἰς τὴν Τρωάδα. Ἐκτοτε ἠκολούθει αὐτόν,

κατὰ τὰς διαφόρους πορείας αὐτοῦ, ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν φυλάκισιν αὐτοῦ εἰς τὴν Ρώμην.

Ὁ Λουκᾶς ἔγραψε τὸ Εὐαγγέλιόν του, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξιστορεῖ τὴν διδασκαλίαν, τὰ θαύματα καὶ τὸν βίον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μέχρι τῆς Ἀναλήψεως αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ Λουκᾶς ὀνομάζεται μόνον Εὐαγγελιστής.

Ὅσα δὲ ἐξιστορεῖ εἰς τὸ Εὐαγγέλιόν του, τὰ ἤκουσε παρὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων.

Ἐκτὸς τοῦ Εὐαγγελίου του, ὁ Λουκᾶς ἔγραψε καὶ τὰς Πράξεις τῶν ἀποστόλων. Αὗται εἶναι βιβλίον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξιστορεῖ τὸς διδασκαλίας τῶν ἀποστόλων καὶ τὰς ἐνεργείας αὐτῶν διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Κυρίως ἐξιστορεῖ τὰς διδασκαλίας καὶ τὰς πράξεις τῶν δύο κορυφαίων ἀποστόλων, τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Παύλου.

Ὁ Λουκᾶς ἔγραψε τὸ Εὐαγγέλιόν του καὶ τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, χάριν ἑνὸς Ρωμαίου Θεοφίλου. Τοῦτον ἤθελε νὰ πληροφορήσῃ διὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων.

Ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἀπέθανε μαρτυρικὸν θάνατον εἰς τὰς Θήβας τῆς Βοιωτίας. Ἐπὶ δὲ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου μετεφέρθησαν τὰ λείψανα αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἐορτάζει τὴν μνήμην τοῦ Λουκᾶ τὴν 18ην Ὀκτωβρίου ἐκάστου ἔτους.

§ 12. Οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι

Ὁ Ἰάκωβος (ὁ μέγας). Οὗτος ἐδίδαξεν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐκεῖ ἀπέθανε μαρτυρικὸν θάνατον κατὰ τὸ 44 μ. Χ. Ἦτο δὲ ἀδελφὸς τοῦ Ἀποστόλου Ἰωάννου καὶ ἀλιεὺς τὸ ἐπάγγελμα.

Ὁ Ἰωάννης, ὁ ἀπόστολος καὶ Εὐαγγελιστής. Οὗτος μετὰ τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἀφοῦ δὲ ἐδίδαξεν εἰς διάφορους πόλεις τῆς Παλαιστίνης, ἦλθεν εἰς τὴν Ἔφεσον τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐκεῖθεν διηύθυνε τὰς Ἐκκλησίας τῆς Μ. Ἀσίας, αἱ ὁποῖαι πολὺ ἐτίμων καὶ ἐσέβοντο αὐτόν. Ὁ Ἰωάννης, ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος τῶν Ρωμαίων Δομιτιανοῦ ἐξωρίσθη εἰς τὴν νῆσον Πάτμον. Μετὰ τὸν θάνατον ὄμως τοῦ Δομιτιανοῦ ἐπέστρεψε πάλιν εἰς Ἔφεσον. Ἐκεῖ δὲ ἔζησε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του.

Ὁ Ἰωάννης ἔφθασεν εἰς βαθύτατον γῆρας καὶ ἀπέθανε περὶ τὸ 101 μ. Χ. εἰς ἡλικίαν 95 ἐτῶν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἐβαστάζετο ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν καὶ μετεφέρετο εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτῶν. Ἐκεῖ δέ, ἐπειδὴ ἦτο πολὺ γέρον καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς τοὺς Χριστιανούς πολλά, ἔλεγε πρὸς αὐτοὺς πάντοτε τὰ ἑξῆς μόνον· «τεκνία, ἀγαπᾶτε ἀλλήλους».

Ὁ Ἰωάννης ἔγραψεν εἰς μὲν τὴν Ἔφεσον τὸ Εὐαγγέλιόν του καὶ τρεῖς ἐπιστολάς καθολικάς, εἰς δὲ τὴν Πάτμον ἔγραψε τὴν Ἀποκάλυψίν του.

Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι βιβλίον προφητικόν. Προλέγει δὲ τὴν μέλλουσαν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς ὅλον τὸν κόσμον, παρ' ὅλους τοὺς διωγμοὺς ἐναντίον αὐτοῦ.

Εἰς τὸν Ἰωάννην ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τοῦ Σταυροῦ ἐνεπιστεύθη τὴν μητέρα αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἠγάπα αὐτόν.

Ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης ἦσαν ἀδελφοί, υἱοὶ τοῦ Ζεβεδαίου. Κατήγοντο δὲ ἀπὸ τὴν Βησθαῖδᾶ τῆς Γαλιλαίας.

Οὗτοι ἦσαν ἀλιεῖς τὸ ἐπάγγελμα εἰς τὴν λίμνην τῆς Γαλιλαίας, ὅπου εἶχον ἰδικὰ των ἀλιευτικὰ πλοῖα.

Ὁ Φίλιππος. Οὗτος ἐδίδαξεν εἰς πόλεις τῆς Σαμαρείας καὶ κατόπιν τῆς Φρυγίας, ὅπου καὶ ἀπέθανε μαρτυρικὸν θάνατον.

Ὁ Βαρθολομαῖος. Οὗτος μετὰ τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος ἔφυγεν ἐκ τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ ἦλθεν εἰς τὰς Ἰνδίας. Ἐκεῖ ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἀπέθανεν.

Ὁ Θωμᾶς. Οὗτος ἐκήρυξεν εἰς πόλεις τῆς Ἀσίας.

Ὁ Ματθαῖος. Οὗτος, ἀφοῦ ἐκήρυξεν εἰς Ἱερουσαλήμ καὶ εἰς πόλεις τῆς Παλαιστίνης καὶ ἔγραψε τὸ Εὐαγγέλιόν του, ἔφυγεν εἰς Αἰθιοπίαν. Ἐκεῖ ἐκήρυξε τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἀπέθανεν.

Ὁ Ἰάκωβος (ὁ τοῦ Ἀλφαίου ἢ μικρός). Οὗτος ἐδίδαξε τὸν Χριστιανισμὸν εἰς Ἱερουσαλήμ, ὅπου ἔγινεν ὁ πρῶτος αὐτῆς ἐπίσκοπος. Ἐκεῖ ὁ Ἰάκωβος ἀπέθανε τὸν διὰ λιθοβολισμοῦ μαρτυρικὸν θάνατον.

Περὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων δὲν ἔχομεν πληροφορίας, οὔτε διὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ τὰς ἐνεργείας αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου, οὔτε διὰ τὴν ζωὴν αὐτῶν, διότι ἔφυγον εἰς χώρας βαρβάρων καὶ μακρυνάς.

Ἐκτὸς τῶν ἀποστόλων ἐδῶ κάμνομεν λόγον καὶ περὶ τοῦ Ἰακώβου καὶ τοῦ Ἰούδα, οἱ ὅποιοι λέγονται ἀδελφόθεοι, ἐπειδὴ ἦσαν τέκνα τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ μνηστήρος τῆς Παρθένου, ἐκ πρώτης αὐτοῦ συζύγου. Οὗτοι ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ καὶ πολὺ εἰργάσθησαν διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου.

Ὁ Ἰάκωβος οὗτος ἔγραψε μίαν ἐκ τῶν καθολικῶν ἐπιστολῶν τῆς Κ. Διαθήκης. Ἐγινεν δὲ ἐπίσκο-

πος τῆς Ἱερουσαλήμ, μετὰ τὸν φόνον τοῦ Ἰακώβου τοῦ μικροῦ. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς ἀργότερον ἐδιώχθη καὶ ἐφονεύθη διὰ λιθοβολισμοῦ.

Ὁ Ἰ ο ὑ δ α ς. Καὶ αὐτὸς ἔγραψε μίαν ἐκ τῶν ἑπτὰ καθολικῶν ἐπιστολῶν τῆς Κ. Διαθήκης. Διεδέχθη δὲ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰάκωβον εἰς τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς ἀργότερον ἐδιώχθη καὶ ἀπέθανε μαρτυρικὸν θάνατον διὰ λιθοβολισμοῦ.

Ἐκτὸς τούτων, δυνάμεθα ἐδῶ νὰ κάμωμεν λόγον καὶ διὰ τὸν Εὐ α γ γ ε λ ι σ τ ῆ ν Μ ᾶ ρ κ ο ν.

Ὁ Μ ᾶ ρ κ ο ς ἦτο συγγενὴς τοῦ Πέτρου καὶ ἔγινε Χριστιανὸς ὑπ' αὐτοῦ μετ' ὅλην τὴν οἰκογένειάν του.

Ὁ Μᾶρκος δὲν ἦτο ἀπόστολος οὐδὲ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ. Οὗτος ἦτο μαθητὴς τοῦ Πέτρου, τὸν ὁποῖον ἠκολούθει εἰς τὰ κηρύγματα.

Μετὰ ταῦτα ἐχωρίσθη καὶ ἐκήρυξε μόνος τὸ Εὐαγγέλιον εἰς διαφόρους χώρας καὶ πόλεις καὶ τέλος εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τῆς Αἰγύπτου. Ἐκεῖ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον.

Ὁ Μᾶρκος ἔγραψε τὸ Εὐαγγέλιόν του, τὸ ὁποῖον περιέχει πληροφορίας περὶ τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Χριστοῦ, τῶν θαυμάτων καὶ τοῦ βίου αὐτοῦ. Ἐγραψε δὲ αὐτὸ κατὰ τὰς διηγήσεις τοῦ Πέτρου καὶ τῶν λοιπῶν ἀποστόλων.

Τῶν δώδεκα ὁμοῦ ἀποστόλων τὴν μνήμην καὶ τοῦ Παύλου, ὡς δεκάτου τρίτου ἀποστόλου, ἐορτάζει ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν τὴν 30ὴν Ἰουνίου ἐκάστου ἔτους.

ΜΕΡΟΣ Β΄

§ 13. Αἱ πρῶται Ἐκκλησίαι.

(Ὁργανισμὸς καὶ διοίκησις τῶν πρώτων Ἐκκλησιῶν)

*Α΄. Οἱ Ἀπόστολοι καὶ ὁ Κληρὸς διευθύνουν
τὴν Ἐκκλησίαν.*

Κατ' ἀρχὰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἱεροσολύμων διήθυνον οἱ Ἀπόστολοι. Ἀλλ' ἐφ' ὅσον ὁ ἀριθμὸς τῶν Χριστιανῶν ἠϋξανε, παρουσιάζετο ἡ ἀνάγκη καὶ ἄλλων ὀργάνων καὶ βοηθῶν τῶν ἀποστόλων. Διὰ τοῦτο οἱ ἀπόστολοι ἐχειροτόνησαν τοὺς ἑπτὰ διακόνους. Μετὰ ταῦτα ὅμως, ὅταν ἰδρῦθησαν Ἐκκλησίαι καὶ εἰς ἄλλας πόλεις ἐκτὸς τῶν Ἱεροσολύμων, παρουσιάσθη μεγαλυτέρα ἀνάγκη βοηθῶν τῶν ἀποστόλων. Οὗτοι θὰ ἐχρησίμευον καὶ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν χριστιανῶν καὶ διὰ τὴν τέλεσιν τῶν τελετῶν. Διὰ τοῦτο ἠναγκάσθησαν οἱ ἀπόστολοι νὰ χειροτονήσουν πρεσβυτέρους καὶ ἐπισκόπους τῶν ἐκκλησιῶν.

Οἱ ἀπόστολοι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παρευρίσκωνται πανταχοῦ. Διὰ τοῦτο ἐχειροτόνουν πρεσβυτέρους διὰ τὰς διαφόρους ἐκκλησίας. Εἰς ἐκάστην δὲ μεγάλην πόλιν ὠρίζον ἓνα ἐπίσκοπον, τὸν ὁποῖον ἐχειροτόνουν καὶ ἐθεώρουν ἀντιπρόσωπον αὐτῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν ἀποστόλων παρουσιάσθησαν οἱ τρεῖς βαθμοὶ

τῆς ἱερωσύνης, τοῦ διακόνου, τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τοῦ Ἐπισκόπου.

Ὄνομάσθησαν δὲ οἱ ἱερωμένοι οὗτοι κληρικοὶ καὶ ἡ τάξις αὐτῶν κληρικός.

Οἱ Ἀπόστολοι ἐθεωροῦντο γενικοὶ ἐπίσκοποι ὅλης τῆς Ἐκκλησίας, ἐν ᾧ οἱ ἐπίσκοποι ἦσαν μόνον τῆς πόλεως, διὰ τὴν ὁποίαν ὠρίζοντο, καὶ τῶν ἐκκλησιῶν τῶν περὶξ αὐτῆς χωρίων ἢ κωμοπόλεων.

Μετὰ τὸν θάνατον τῶν ἀποστόλων οἱ ἐπίσκοποι ἐθεωροῦντο διάδοχοι αὐτῶν. Ἐκαστος δὲ διηύθυνε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ συμφώνως πρὸς τὰς διδασκαλίας καὶ τὸ παράδειγμα τῶν ἀποστόλων. Τοὺς ἐπισκόπους ἐβοήθουν εἰς τὸ ἔργον τῶν οἱ πρεσβύτεροι. Ἐξ αὐτῶν δὲ βραδύτερον ἐλαμβάνοντο οἱ ἐπίσκοποι.

Οἱ διάκονοι ἐβοήθουν τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς ἐπισκόπους εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν. Ἐμοίραζον δὲ τὰς τροφὰς καὶ τὰ βοηθήματα εἰς τὰς οἰκογενείας τῶν πτωχῶν χριστιανῶν.

Ἐκτὸς τῶν διακόνων, κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν, ἦσαν καὶ διακόνισσαι. Αὗται κατήχουν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν γυναῖκας καὶ παρίσταντο κατὰ τὴν βάπτισιν αὐτῶν. Ἐφερον δὲ τὰ βοηθήματα καὶ τὰς τροφὰς εἰς τοὺς γυναικωνίτας. Ἀργότερον ὁμως ἔπαυσεν ἡ ἀνάγκη τῶν διακονισσῶν.

Β'. Σύνοδοι ἐπαρχιακαί, Μητροπολίται, Πατριάρχαι

Σύνοδοι. Μετὰ τὸν θάνατον τῶν Ἀποστόλων παρουσιάζοντο εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διάφορα ζητήματα. Ταῦτα ἔπρεπε νὰ λυθοῦν ἀπὸ κοινοῦ καὶ χάριν ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ὑπῆρχον πλέον οἱ Ἀπό-

στολοι, ἔπρεπε νὰ συνέλθουν εἰς συνέδριον οἱ διάδοχοι αὐτῶν, οἱ ἐπίσκοποι.

Τὰ ζητήματα ταῦτα ἐλύοντο διὰ τῆς ἀποφάσεως ἢ ὄλων ἢ τῶν περισσοτέρων ἐπισκόπων, ὥστε ἡ ἀπόφασις νὰ εἶναι κοινὴ δι' ὅλας τὰς Ἐκκλησίας.

Τὰ συνέδρια αὐτὰ ἐλέγοντο Σύνοδοι.

Τοιουτοτρόπως παρουσιάσθησαν αἱ Σύνοδοι. Αὗται κατ' ἀρχὰς ἀπετελοῦντο ἀπὸ τοὺς ἐπισκόπους μιᾶς Ῥωμαϊκῆς ἐπαρχίας καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθησαν Ἐπαρχιακαὶ Σύνοδοι.

Αἱ ἐπαρχιακαὶ σύνοδοι συνήρχοντο εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς ἐπαρχίας· χάριν τιμῆς δὲ πρόεδρος αὐτῶν ἐγίνετο ὁ ἐπίσκοπος τῆς πρωτεύουσῆς. Ἐνεκα τούτου οἱ ἐπίσκοποι τῶν πρωτευουσῶν τῶν ἐπαρχιῶν ἀπέκτησαν μεγαλυτέραν δύναμιν καὶ κῦρος ἔναντι τῶν ἐπισκόπων τῶν ἄλλων μικροτέρων πόλεων. Ὀνομάσθησαν δὲ οὗτοι Μητροπολιταί.

Αἱ σύνοδοι αὗται παρουσιάζονται ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ τρίτου αἰῶνος μ. Χ.

Γ'. Ἀρχιεπίσκοποι—Πατριάρχαι

Ἐκ τῶν Μητροπολιτῶν τῶν διαφόρων Ῥωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν, μερικοὶ ἀπέκτησαν μεγαλυτέραν δύναμιν καὶ κῦρος ἀπέναντι τῶν ἄλλων Μητροπολιτῶν. Τοῦτο προῆλθεν ἔνεκα τῆς σπουδαιότητος τῆς πόλεως, τῆς ὁποίας ἦσαν ἐπίσκοποι. Τοιοῦτοι ἦσαν, ὁ Ἐπίσκοπος τῆς Ῥώμης, ἡ ὁποία ἦτο πρωτεύουσα ὀλοκλήρου τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, ὁ Ἐπίσκοπος τῆς Ἀντιοχείας, ἐπειδὴ ἡ Ἀντιόχεια ἦτο πρωτεύουσα ὅλης τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης, καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, ἐπειδὴ ἡ πόλις αὕτη ἦτο πρωτεύουσα ὅλης τῆς Αἰγύπτου. Ὅταν ὁ μᾶλλον ἀρχαιότερον ἐπὶ Μ. Κωνσταντίνου,

ἔγινε πρωτεύουσα τοῦ Ῥωμ. Κράτους ἢ Κωνσταντινούπολις, τότε ἔλαβε δύναμιν μεγαλυτέραν καὶ ὁ Ἐπίσκοπος αὐτῆς, ὅπως ὁ Ἐπίσκοπος τῆς Ῥώμης. Ἀργότερον δέ, τιμῆς ἕνεκα, ἔλαβεν ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐπισκόπων καὶ ὁ Ἐπίσκοπος τῶν Ἱεροσολύμων.

Τοιοῦτοτρόπως σπουδαίαν θέσιν ἀπέκτησαν πέντε Μητροπολίται : ὁ Μητροπολίτης τῆς Ῥώμης, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Ἀντιοχείας, τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῶν Ἱεροσολύμων.

Οἱ Μητροπολίται οὗτοι ὠνομάσθησαν. πρὸς διάκρισιν Ἀρχιεπίσκοποι ἢ Ἐξαρχοὶ καὶ τέλος Πατριάρχαι· ὁ δὲ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ῥώμης ὠνομάσθη καὶ Πάπας.

Οἱ Πατριάρχαι ὀλίγον κατ' ὀλίγον, διὰ διαφόρων αὐτοκρατορικῶν διαταγμάτων, ἐλάμβανον περισσοτέραν δύναμιν. Ἡ δὲ διοικητικὴ αὐτῶν ἐξουσία ἐπεξετίετο καὶ περιελάμβανε καὶ ἄλλας ἐπισκοπὰς καὶ μητροπόλεις. Ὅστε ὑπὸ τοὺς πέντε ἀνωτέρω Πατριάρχας ὑπῆγοντο πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Κράτους.

Δ'. Ἀποστολικαὶ Ἐκκλησίαι

Αἱ Ἐκκλησίαι, αἱ ὁποῖαι ἰδρῦθησαν ὑπὸ τῶν ἰδίων ἀποστόλων, ὠνομάσθησαν ἀποστολικαί. Τοιαῦται ἀποστολικαὶ Ἐκκλησίαι εἶναι κυρίως εἰς τὴν Παλαιστίνην, τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Κύπρον καὶ τὴν Ἑλλάδα.

Εἰς τὴν Δύσιν μόνον εἰς τὴν Ῥώμην ἦλθε πρῶτος ὁ Παῦλος καὶ ἔπειτα ὁ Πέτρος. Ἀλλὰ πρὸ τοῦ Παύλου ὑπῆρχεν ἐκεῖ Ἐκκλησία, ὡς μᾶς ἀναφέρουν αἱ Πράξεις τῶν ἀποστόλων. Διότι τὸν Παῦλον ἦλθον καὶ ὑπεδέχθησαν χριστιανοὶ ἐκ Ῥώμης, ὅταν τὴν πρώτην φορὰν

ώδηγεῖτο ἐκεῖ ὑπὸ Ρωμαίων στρατιωτῶν, διὰ νὰ δικασθῆ, κατ' ἀπαίτησίν του.

§ 14. Οἱ διωγμοὶ κατὰ τῶν χριστιανῶν

α.) *Εἰδικὰ αἷτια τῶν διωγμῶν*

Ἡ Χριστιανικὴ Θρησκεία ἤρχισε νὰ διαδίδεται ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ εἰς ἄλλας χώρας καὶ πόλεις τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους. Ἡ Ρώμη τότε κατεῖχε ὅλους σχεδὸν τοὺς λαοὺς, οἱ ὅποιοι κατῴκουν τὰς χώρας γύρω τῆς Μεσογείου Θαλάσσης.

Κατ' ἀρχὰς μόνον οἱ Ἰουδαῖοι ἐστράφησαν κατὰ τῶν Χριστιανῶν καὶ ἔκαμαν κατ' αὐτῶν διωγμούς.

Οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἔδωκαν οὐδεμίαν προσοχὴν εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ἐνόμιζον δὲ αὐτὸν ὡς μίαν θρησκευτικὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν Ἑβραίων. Τοιαύτας διαφορὰς εἶχον μεταξὺ των οἱ Ἑβραῖοι πάντοτε. Ὡς ἐκ τούτου δὲ εἶχον συνηθίσει οἱ Ρωμαῖοι εἰς τοιοῦτου εἴδους θρησκευτικὰς ταραχὰς αὐτῶν. Ἐφ' ὅσον ὅμως ὁ Χριστιανισμὸς διεδίδετο περισσότερο μεταξὺ Ἑβραίων καὶ Ἐθνικῶν, τόσον ἀπεδεικνύετο ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἦτο μία θρησκευτικὴ διαφορὰ τῶν Ἑβραίων, ἀλλ' ἦτο μία νέα θρησκεία ἐντελῶς διάφορος τῆς Ἑβραϊκῆς.

Οἱ Ρωμαῖοι εἶδον πλέον ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἐδίδασκε τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην εἰς ἓνα μόνον Θεὸν πνευματικόν. Κατήργει δὲ τὰς θυσίας τῶν ζώων καὶ τὴν λατρείαν εἰδώλων. Ἐδίδασκε τὴν ἰσότητα μεταξὺ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός, τὴν ἰσότητα μεταξὺ πάντων τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν κατάργησιν τῆς δουλείας. Ἐν γένει δὲ ἐδίδασκε τὴν ἀγάπην πρὸς πάντα ἄνθρωπον.

Ἄλλ' αἱ διδασκαλίαι αὗται ἦσαν ἀντίθετοι πρὸς τὰς θρησκευτικὰς καὶ κοινωνικὰς ἀντιλήψεις τῶν Ρωμαίων.

Οὗτοι ἐπίστευον εἰς πολλοὺς θεοὺς, ἐλάτρευον εἰδωλα θεῶν καὶ προσέφερον θυσίας ζώων πρὸς τοὺς θεοὺς των. Ἡ Εἰδωλολατρεία ἦτο ἀνεγνωρισμένη ὡς ἡ ἐπίσημος θρησκεία τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἐπομένως ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία ἤρχετο ἀντίπαλος πρὸς τὴν ἐπίσημον θρησκείαν τῆς Ρώμης.

Ἐκτὸς τούτου, διὰ τῆς ἐξαπλώσεως τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας προσεβάλλοντο τὰ συμφέροντα τῶν ἐθνικῶν ἱερέων καὶ τόσων ἄλλων, οἱ ὁποῖοι ἔζων ἐκ τῆς Εἰδωλολατρείας. Διότι αἱ θυσίαι ἤρχισαν νὰ περιορίζονται, ἀφιερῶματα νὰ μὴ δίδονται εἰς τοὺς ναοὺς, εἰδωλα τῶν θεῶν νὰ μὴ κατασκευάζονται. Οἱ δὲ ἀγαλματοποιοὶ καὶ οἱ διάφοροι ἔμποροι ἔχανον τοιοῦτοτρόπως τὰς ἐργασίας των καὶ τὰ συμφέροντά των. Διὰ τοῦτο πάντες οὗτοι ἤρχισαν νὰ ἐξεγείρονται κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἐκτὸς αὐτῶν ἐξηγέρθησαν κατὰ τῶν διδασκαλιῶν τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας καὶ οἱ αὐτοκράτορες τῶν Ρωμαίων. Διότι, ἐν ᾧ ὁ λαὸς μέχρι τότε προσεκύνη τὴν εἰκόνα τοῦ αὐτοκράτορος καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του τὸν ἐλάτρευεν ὡς θεόν, διὰ τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡ τοιαύτη προσκύνησις ἀπηγορεύετο ὡς ἀνθρωπολατρεία. Ἡ δὲ ἰσότης καὶ ἡ κατάργησις τῆς δουλείας ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὰ συμφέροντα αὐτῶν.

Ἄλλὰ καὶ διάφοροι φιλόσοφοι ἐξηγέρθησαν κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, διότι διὰ τῆς διδασκαλίας του ἀνέτρεπεν ὅλην τὴν φιλοσοφίαν των. Ἀπεδεικνύοντο δὲ ἐνώπιον τοῦ λαοῦ ὅτι οὐδὲν ὀρθὸν μέχρι τοῦδε ἐδίδασκον περὶ Θεοῦ καὶ περὶ κόσμου. Ἐνεκα τούτου οἱ μαθηταὶ αὐτῶν ἐγκατέλειπον αὐτοὺς καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐβλάπτοντο τὰ συμφέροντά των.

Πάντες οί άνωτέρω έστράφησαν κατά του Χριστιανισμού με μέγα μίσος.

Είς ένίσχυσιν πάντων αυτών κατά του Χριστιανισμού ήλθον και οί Έβραίοι. Ουτοι δέν άφηκαν διαβολήν και συκοφαντίαν, την όποιαν δέν είπον κατά των Χριστιανών και της Χριστιανικής Θρησκείας.

β.) Γενικά αίτια των διωγμών

Ο Χριστιανισμός, ως νέα θρησκεία, ή όποία παρουσιάσθη έντός του Ρωμαϊκού κράτους, δέν ήτο άνεγνωρισμένη και άνεκτή ύπ' αυτού. Έν φ' αί άλλαι θρησκείαι των διαφόρων λαών του Ρωμαϊκού κράτους, τας όποιας εύρον οί Ρωμαίοι κατά την κατάκτησιν αυτών, άνεγνωρίζοντο ύπ' αυτού και ήσαν άνεκταί.

Έπειδή λοιπόν δέν ήτο άνεγνωρισμένη, έθεωρείτο παράνομος και ήδύνατο νά καταδιωχθῆ συμφώνως προς τον νόμον περι άπηγορευμένων εταιριών.

Πάντα ταυτα είχον δημιουργήσει μίαν προδιάθεσιν είς την ψυχήν των Ρωμαίων κατά των Χριστιανών.

Διά τουτο πᾶν ό,τι έπιβαρυντικόν ήκουον οί Ρωμαίοι και αί Ρωμαϊκαί άρχαί κατά των χριστιανών εύχαρίστως τό έδέχοντο ως άληθές, άν και ήτο ψευδές.

Οί έχθροί των Χριστιανών κατηγορούν αυτούς είς τον λαόν ως μισανθρώπους, έπειδή δέν ήρέσκοντο νά βλέπουν μονομαχίας και θηριομαχίας. Έπίσης κατηγορούν αυτούς ως άθέους, έπειδή δέν είχον άγάλματα είς τους ναούς των. Ός συνωμότης δέ και έχθρους του κράτους, έπειδή κατέφευγον είς τας έρήμους και τά δάση διά νά τελέσουν την λατρείαν των. Έπίσης κατηγορούν αυτούς ως άνηθίκους, διότι ένόμιζον ότι έτρωγον σάρκας και έπινον αίμα ανθρώπων.

Εἰς πᾶσαν δὲ περίστασιν θεομηνίας, κατὰ τὴν ὁποίαν συνέβαινον, σεισμοὶ ἢ πλήμμυραι ἢ ἀνομβροαὶ ἢ ἐπιδημῖαι ἀσθενειῶν, ἢ πείνα, ἐθεωροῦντο ὑπαίτιοι οἱ Χριστιανοί. Οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν καὶ ἰδίως οἱ Ἑβραῖοι, ἔλεγον ὅτι πάντα ταῦτα ἔπασχον, ἐπειδὴ οἱ Θεοὶ τῶν εἰδωλολατρῶν ὠργίσθησαν κατ' αὐτῶν, διότι ἠγείχοντο εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος τοὺς Χριστιανούς. Διὰ ταῦτα εἰς παρομοίας περιστάσεις ἤρχιζον διωγμοὶ κατὰ τῶν χριστιανῶν, ἐκ μέρους τῶν Ρωμαίων εἰδωλολατρῶν, διότι ἐπίστευεν ὅτι τοιοῦτοτρόπως θὰ καταπραῦνθῆ καὶ θὰ καταπαύσῃ ἡ ὀργὴ τῶν θεῶν.

Πολλοὶ διωγμοὶ ἔγιναν κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐδῶ θὰ ἀναφέρωμεν μόνον τοὺς σπουδαιότερους.

Γ'. Διωγμοὶ κατὰ τῶν Χριστιανῶν

α'.) Διωγμὸς ἐπὶ Νέρωνος. Ὁ πρῶτος μέγας διωγμὸς κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἔγινε τῷ 67 μ.Χ., ὅταν αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων ἦτο ὁ σκληρὸς καὶ ἀπάνθρωπος Νέρων.

Τότε συνέβη εἰς μίαν συνοικίαν τῆς Ρώμης μεγάλη πυρκαϊά. Ἡ πυρκαϊά ἐκείνη ἐξήγειρε τὸν λαὸν κατὰ τοῦ Νέρωνος, διότι ἐπίστευεν ὅτι αὐτὸς ἔθεσε τὸ πῦρ, διὰ νὰ ἀπολαύσῃ τὸ θέαμα τῆς καιομένης πόλεως. Ὁ Νέρων ἐφοβήθη τότε πολὺ τὴν ὀργὴν τοῦ λαοῦ καὶ ἐπιτηδείως, διὰ φίλων του, διέδωκεν ὅτι τὴν πυρκαϊάν ἔθεσαν οἱ Χριστιανοί. Ὁ λαός, ἐπειδὴ ἦτο προκατελιημμένος κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ἐπίστευσε τὴν κατηγορίαν αὐτὴν καὶ μὲ λύσσαν οἱ ἐθνικοὶ ὤρμησαν κατὰ τῶν Χριστιανῶν.

Ἐξ ὧσων συνελάμβανον, ἄλλους ἔρραπτον ἐντὸς δερμάτων καὶ τοὺς ἔρραπτον εἰς ἀγροῦς κύνας, οἱ ὅποιοι

κατεξέσχιζον καὶ ἔτρωγον αὐτούς. Ἄλλους ἤλειπον διὰ πίσεως καὶ ἔδενον εἰς πασσάλους. Ἔστηνον δὲ αὐτοὺς εἰς διάφορα σημεῖα τῶν ὁδῶν ἢ τῶν κήπων τῆς Ρώμης καὶ ἔκαιον αὐτούς, διὰ νὰ φωτίζουσιν κατὰ τὴν νύκτα. Ἄλλους ἔδενον εἰς τροχοὺς μὲ δρέπανα καὶ περιέστρεφον αὐτοὺς ὥστε νὰ σχίζωνται αἱ σάρκες αὐτῶν καὶ ἄλλους ἔρριπτον εἰς τὸ θέατρον τῆς Ρώμης. Ἐκεῖ ἄφινον ἄγρια θηρία, λέοντας καὶ τίγρεις, τὰ ὁποῖα κατεσπάρασσον τοὺς Χριστιανοὺς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Ρωμαϊκοῦ λαοῦ. Οὗτος δὲ μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν ἔβλεπε τὸ ἄγριον ἐκεῖνο θέαμα.

Χιλιάδες πολλαὶ Χριστιανῶν, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ἐμαρτύρησαν ἀφόβως κατὰ τὸν διωγμὸν ἐκεῖνον τοῦ Νέρωνος. Μαζὶ δὲ μὲ τὰς χιλιάδας ἐκεῖνας ἐμαρτύρησαν καὶ οἱ δύο κορυφαῖοι Ἀπόστολοι τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος, ὡς εἶδομεν εἰς τὰ προηγούμενα.

β.) Διωγμὸς ἐπὶ τοῦ Δομιτιανοῦ. Ἄλλος διωγμὸς ἔγινεν ὅταν ἦτο αὐτοκράτωρ τῆς Ρώμης ὁ Δομιτιανὸς (82-97 μ. Χ.). Τότε ἀπηγορεύθη εἰς πάντας νὰ γίνωνται Χριστιανοί, ἢ δὲ ποινὴ ἦτο θάνατος. Ἐδιώκοντο δὲ οἱ Χριστιανοὶ ὅπως καὶ εἰς τὸν προηγούμενον διωγμόν.

γ.) Διωγμὸς ἐπὶ τοῦ Τραϊανοῦ. Καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ (98-117 μ. Χ.) κατεδιώχθησαν οἱ Χριστιανοὶ ὡς μέλη ἀπηγορευμένων ἐταιριῶν. Κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦτον ἐμαρτύρησεν ὁ Ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων Συμεὼν καὶ ὁ τῆς Ἀντιοχείας Ἰγνάτιος. Οὗτος ἐρρίφθη εἰς τὰ θηρία τῆς Ρώμης, ὅπου τὸν ἀπέστειλαν ἐξ Ἀντιοχείας.

δ.) Διωγμὸς ἐπὶ τοῦ Δεκίου. Ὅτε ἦτο.

αὐτοκράτωρ ὁ Δέκιος, ἔγινε μέγας διωγμὸς καὶ σκληρὸς κατὰ τῶν χριστιανῶν, τῷ 251 μ. Χ.

Ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος εὐρίσκετο εἰς παρακμὴν, ὁ Δέκιος ἐνόμισεν ὅτι αἰτία τῆς παρακμῆς αὐτῆς ἦτο ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ οὐχὶ ἡ κακοδιοίκησις τῶν ἀρχόντων τοῦ κράτους. Διὰ τοῦτο ἐξέδωκε διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου πᾶς χριστιανὸς συνελαμβάνετο καὶ ἠναγκάζετο ἢ νὰ θυσιάσῃ εἰς τὰ εἰδῶλα καὶ νὰ καύσῃ τὰς ἀγίας γραφὰς ἢ νὰ φονευθῇ. Χιλιάδες πολλαὶ ἀπέθανον τότε μαρτυρικὸν θάνατον, ἀφοῦ ἐβασανίζοντο μὲ σκληρὰ καὶ πολλὰ βασανιστήρια.

ε'.) Διωγμὸς ἐπὶ τοῦ Διοκλητιανοῦ. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ καὶ τοῦ συνάρχοντός του Μαξιμιανοῦ (284-305 μ. Χ.), ἔγινεν ἐπίσης φοβερὸς διωγμὸς κατὰ τῶν χριστιανῶν, τῷ 303 μ. Χ.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας του ὁ Διοκλητιανὸς ἐφέρθη καλῶς πρὸς τοὺς χριστιανούς, τόσον ὥστε καὶ ναοὺς μεγαλοπρεπεῖς ἤρχισάν νὰ κτίζουσι οἱ Χριστιανοί. Ὅταν ὅμως εἶδεν ὁ Διοκλητιανὸς ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ἐπληθύνοντο πολὺ, ἤγειρε τὸν φοβερὸν ἐκεῖνον διωγμὸν, κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ ναοὶ τῶν Χριστιανῶν καταδαφίσθησαν καὶ πολλαὶ χιλιάδες ἐξ αὐτῶν ἀπέθανον μαρτυρικῶς. Τότε ἐμσρτύρησεν ὁ ἅγιος Γεώργιος ἐκ Καισαρείας τῆς Καπαδοκίας καὶ ὁ ἅγιος Δημήτριος ἐκ Θεσσαλονίκης. Περὶ τῶν δύο τούτων μαρτύρων θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Κατὰ τοὺς διωγμούς, ὡς εἶδομεν, ἀπέθανον διὰ μαρτυρικῶν καὶ σκληροῦ θανάτου πολλοὶ Χριστιανοί.

Τούτους ἡ Ἐκκλησία ὀνομάζει μάρτυρας τῆς πίστεως καὶ τιμᾷ δι' ἑορτῶν καὶ ὕμνων. Πολλῶν διέσωσε

τὰ ἱερὰ λείψανα, ἄλλων δὲ διεσώθησαν καὶ οἱ τάφοι ἐντὸς τῶν κατακομβῶν τῆς Ρώμης καὶ ἀλλαχοῦ.

Κατακόμβαι δὲ ἦσαν ὑπόγειοι στοαί, ὅπου ἦσαν τάφοι πολλοὶ καὶ μεγάλοι. Ἐντὸς τῶν κατακομβῶν τούτων κατέφευγον οἱ Χριστιανοὶ καὶ ἐτέλουν τὴν λατρείαν αὐτῶν πρὸς τὸν Θεόν, ὅταν κατεδιώκοντο.

§ 15. Ὁ μεγαλομάρτυς Ἅγιος Γεώργιος

Ὁ Ἅγιος Γεώργιος ἐγεννήθη εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας. Οἱ γονεῖς αὐτοῦ ἦσαν πλούσιοι καὶ κατήγοντο ἐξ εὐμενοῦς οἰκογενείας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Γεώργιος ἐξεπαιδεύθη καλῶς ὑπὸ τῶν γονέων του καὶ ἔλαβε πολλὰ πνευματικὰ ἐφόδια. Ἐγίνε στρατιωτικὸς καὶ εἰς νεαρὰν ἡλικίαν ἔγινεν ἀξιωματικὸς τοῦ Ρωμαϊκοῦ στρατοῦ. Διὰ τὰ προτερήματά του δὲ καὶ τὴν γενναιότητά του, ταχέως ἔγινε Χιλιάρχος. Ἐλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας καὶ ἐνίκησε καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζεται Τροπαίος. Ὁ Γεώργιος ἔγινε χριστιανὸς καὶ πολὺ ἠγάπησε τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὰς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τῶν γονέων του, ἐμοίρασεν εἰς τοὺς πτωχοὺς τὴν μεγάλην του περιουσίαν, τὴν ὁποίαν ἐκληρονόμησεν ἐξ αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ τότε ἐπεκράτει ἀκόμη ἡ δουλεία, οἱ πλούσιοι εἶχον δούλους ἢ αἰχμαλώτους. Ὁ Γεώργιος λοιπὸν ἐκληρονόμησε, μαζὶ μὲ τὴν ἄλλην περιουσίαν τοῦ πατρὸς του, καὶ πολλοὺς δούλους. Τούτους ὅμως αὐτὸς ἐκήρυξεν ἐλευθέρους καὶ κατὰ πολλοὺς τρόπους ἐβοήθησεν αὐτούς.

Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Διοκλητιανοῦ, ὁ Γεώργιος ὑπηρετεῖ εἰς τὸν Ρωμαϊκὸν στρατόν. Ὄταν δὲ διετάχῃ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου διωγμὸς κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ὁ Γεώργιος πολλοὺς ἔσωσεν ἀπὸ τὸν θάνα-

τον. Ἐκτὸς τούτου πολλοὺς ἔθνικοὺς προσεῖλκυσε εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἀκόμη δὲ καὶ συγγενεῖς τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ.

Ὅταν ὁ Διοκλητιανὸς ἔμαθεν ὅτι ὁ Γεώργιος ἦτο χριστιανός, ἠθέλησε νὰ σώσῃ αὐτόν, διότι τὸν ἐξετίμα πολὺ καὶ διὰ τὴν μόρφωσίν του καὶ διὰ τὸν χαρακτήρα του. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὸν προέτρεψε νὰ ἀρνηθῆ τὴν Χριστιανικὴν πίστιν καὶ νὰ θυσιάσῃ εἰς τὰ εἶδωλα. Ὁ Γεώργιος ὅμως ἀπέκρουσε μὲ ἀγανάκτησιν τὴν πρότασιν αὐτὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Διοκλητιανὸς ἐπέμεινε καὶ ἠπειλεῖ τὸν Γεώργιον διὰ βασάνων καὶ θανάτου. Ἄλλ' ὁ Γεώργιος ἔμεινε ἀμετάπιστος καὶ σταθερὸς εἰς τὴν χριστιανικὴν του πίστιν.

Τότε ὁ Διοκλητιανὸς διέταξε στρατιώτας καὶ συνέλαβον τὸν Γεώργιον, ἐβασάνισαν σκληρῶς καὶ τέλος ἀπεκεφάλισαν αὐτόν.

Τὸ λείψανόν του παρέλαβον οἱ Χριστιανοὶ καὶ μαζὶ μὲ αὐτοὺς εἰς πρώην δοῦλός του, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐλευθερωθῆ ὑπὸ τοῦ Γεωργίου. Μετέφερον δὲ αὐτὸ εἰς τὴν πόλιν Λύδαν τῆς Παλαιστίνης, ὅπου καὶ τὸ ἔθαψαν.

Βραδύτερον ἐκεῖ οἱ Χριστιανοὶ ἔκτισαν ὠραιότατον ναὸν εἰς μνήμην τοῦ Γεωργίου. Ὁ Ἅγιος Γεώργιος ὀνομάζεται καὶ **μ ε γ α λ ο μ ά ρ τ υ ς**, ἔνεκα τῶν πολλῶν καὶ σκληρῶν μαρτυριῶν, τὰ ὅποια ἔδοκίμασε χάριν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας. Ὀνομάζεται δὲ καὶ **τ ρ ο π α ι ο φ ό ρ ο ς**, διότι καὶ νίκας ἔκαμε πολλὰς καὶ ἐνίκησε τὴν ἐπιμονὴν τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ δὲν ἠρνήθη τὸν χριστιανισμόν.

Ἡ Ἐκκλησία πρὸς τιμὴν του εορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 23ην τοῦ Ἀπριλίου ἐκάστου ἔτους.

Ψάλλει δὲ καὶ τὸ ἑξῆς ἀπολυτίκιον :

«Ὡς τῶν αἰχμαλώτων ἐλευθερωτῆς
καὶ τῶν πτωχῶν ὑπερασπιστῆς
ἀσθενούντων ἰατρὸς
Βασιλέων ὑπέρμαχος,
Τροπαιοφόρε μεγαλομάρτυς Γεώργιε,
πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ,
σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν» (1).

1) Ἡ ἔννοια τοῦ ἀπολυτικίου τούτου εἶναι ἡ ἑξῆς :

Ἐπειδὴ εἶσαι τῶν αἰχμαλώτων ἐλευθερωτῆς καὶ ὑπερασπιστῆς τῶν πτωχῶν καὶ ἰατρὸς τῶν ἀσθενῶν καὶ βοηθὸς τῶν Βασιλέων, ὃ τροπαιοφόρε μεγαλομάρτυς Γεώργιε, μεσίτευε εἰς τὸν Θεὸν ἡμῶν, τὸν Χριστόν, νὰ σωθοῦν αἱ ψυχὰι ἡμῶν.

§ 16. Ὁ Μεγαλομάρτυς ἅγιος Δημήτριος

Ὁ ἅγιος Δημήτριος ἐγεννήθη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἐκ γονέων εὐγενῶν καὶ πλουσίων. Διὰ τοῦτο ὁ Δημήτριος ἐξεπαιδεύθη καλῶς καὶ ταχέως κατέλαβε μεγάλην θέσιν εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος, τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἀξιωματικός.

Οὗτος ἐγένετο χριστιανὸς καὶ τόσον πολὺ ἀφωσιώθη εἰς τὴν Χριστιανικὴν διδασκαλίαν, ὥστε καθ' ἑκάστην ἐδίδασκε τὸ Εὐαγγέλιον καὶ πολλοὺς ἐθνικοὺς προσεῖλκεν εἰς τὸν Χριστιανισμόν.

Ὅταν ἐκηρύχθη ὁ διωγμὸς κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ καὶ τοῦ συνάρχοντος αὐτοῦ Μαξιμιανοῦ, ὁ Δημήτριος συνελήφθη, κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ἐφυλακίσθη. Εἰς τὴν φυλακὴν ὑπέμεινε τὰς μεγαλυτέρας στερήσεις καὶ κακουχίας. Ταύτας τοῦ ἐπέβαλλον οἱ ἐθνικοὶ στρατιῶται τοῦ Διοκλητιανοῦ, διὰ νὰ ἀποθάνῃ ἐκ τῶν στερήσεων καὶ τῶν κακουχιῶν ἢ νὰ ἀναγκασθῇ νὰ γίνῃ εἰδωλολάτρης. Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν φυλακὴν ὁ Δημήτριος ἐδέχετο τοὺς Χριστιανούς καὶ ἐδίδασκεν αὐτοὺς καὶ ἐνεθάρρυνε. Πολλοὺς δὲ ἐθνικοὺς διὰ τοῦ κηρύγματός του ἔκαμνε Χριστιανούς.

Κατὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐποχὴν, συχνάκις ἐτελοῦντο εἰς τὸ στάδιον τῆς Θεσσαλονίκης ἀγῶνες καὶ μονομαχίαι. Τοῦτο ἐγένετο χάριν διασκεδάσεως τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ ἐθνικοῦ λαοῦ τῆς πόλεως.

Συνέβη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἅγιος Δημήτριος ἦτο φυλακισμένος εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, νὰ τελοῦνται ἀγῶνες εἰς τὸ στάδιον αὐτῆς.

Τότε εἷς ἐθνικὸς γίγας, φίλος τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο Λυαῖος, ἐξῆλθεν εἰς τὸ στάδιον καὶ

προεκάλει οίονδήποτε νὰ μονομαχήσῃ μαζί του. Ἦτο δὲ τόσον ὑπερήφανος καὶ αὐθάδης, ὥστε ἡ αὐθάδειά του ἐξήγειρε τὴν ἀγανάκτησιν ἑνὸς νεαροῦ Χριστιανοῦ, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο Νέστωρ. Οὗτος ἀπεφάσισε νὰ μονομαχήσῃ μαζί του, διὰ νὰ ταπεινώσῃ τὸν ἐγωϊσμὸν καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ ἐθνικοῦ Λυαίου.

Ὁ Νέστωρ οὗτος ἦτο μαθητὴς τοῦ Δημητρίου. Διὰ τοῦτο, πρὶν μονομαχήσῃ πρὸς τὸν Λυαῖον, ἦλθε πρὸς τὸν Δημήτριον εἰς τὴν φυλακὴν καὶ τοῦ ἐζήτησε νὰ εὐχρηθῆ εἰς τὸν Θεὸν ὑπὲρ αὐτοῦ, διὰ νὰ νικήσῃ τὸν Λυαῖον.

Ὁ Δημήτριος ηὐχήθη ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ παρεκάλεσε τὸν Θεὸν νὰ βοηθήσῃ τὸν Νέστορα νὰ νικήσῃ. Ἡὐλόγησε δὲ αὐτὸν καὶ τὸν ἐνεθάρρουνεν εἰς τὴν ἀπόφασίν του.

Τότε ὁ Νέστωρ παρουσιάσθη εἰς τὸ στάδιον καὶ εἶπεν εἰς τὸν Λυαῖον ὅτι δέχεται αὐτὸς νὰ μονομαχήσουν.

Ὁ Λυαῖος, ὅταν εἶδε τὸν νέον ἐκεῖνον, ἐγέλασε μὲ περιφρόνησιν. Ἄλλ' ἅμα ἤρχισεν ἡ μονομαχία ὁ Νέστωρ ἐπετέθη κατὰ τοῦ Λυαίου μὲ δύναμιν καὶ μὲ θάρρος μέγα. Πολὺ δὲ γρήγορα τὸν ἐπλήγωσε καὶ τὸν κατέρριψε κατὰ γῆς καὶ τέλος τὸν ἐφόνευσεν. Ἐπειδὴ ὁ Λυαῖος ἦτο εἰδωλολάτρης, ὁ φόνος αὐτοῦ ἐλύπησε πολὺ τοὺς εἰδωλολάτρας καὶ ἐξώργησεν αὐτοὺς κατὰ τοῦ Νέστορος. Ἐζήτησαν δὲ ἀπὸ τὸν ἡγεμόνα Μαξιμιανόν, ὁ ὁποῖος ἦτο παρὼν κατὰ τοὺς ἀγῶνας, νὰ διατάξῃ τὸν φόνον αὐτοῦ.

Πράγματι οὗτος διέταξε τοὺς στρατιώτας του καὶ συνέλαβον τὸν Νέστορα καὶ ἀπεκεφάλισαν αὐτόν. Ἐπειδὴ δὲ ἔμαθεν ὅτι ὁ Δημήτριος ἐνεθάρρουνε τὸν Νέστορα κατὰ τοῦ Λυαίου καὶ ηὐχήθη ὑπὲρ αὐτοῦ, διέταξε νὰ βασανίσουν αὐτὸν καὶ νὰ τὸν φονεύσουν μὲ ὅσον τὸ δυνατὸν σκληρότερον καὶ ἀπανθρωπότερον τρόπον.

Πράγματι ὁ Δημήτριος ἐβασανίσθη σκληρῶς καὶ τέλος ἐφονεύθη κατὰ τὸ ἔτος 306 μ. Χ.

Οἱ Χριστιανοὶ ἔλαβον τὸ λείψανον αὐτοῦ καὶ τὸ ἔθαψαν ἐκεῖ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην. Ἀργότερον ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ ἔκτισαν μεγαλοπρεπέστατον ναόν, τὸν

ναὸν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Ὁ ναὸς οὗτος σήμερον ἀνακαινίζεται, διότι ἐκάη κατὰ τὴν μεγάλην πυρκαϊᾶν τοῦ ἔτους 1917.

Ἡ Ἐκκλησία κατέταξε τὸν Δημήτριον μεταξὺ τῶν ἁγίων της καὶ ὀνομάζει αὐτὸν 1) **μ ε γ α λ ο μ ά ρ τ υ ρ α**,

διότι ἔμαρτύρησε κατόπιν μεγάλων καὶ σκληρῶν μαρτυριῶν καὶ βασάνων, 2) ἀθλοφόρον, διότι διὰ τῶν εὐχῶν του ὁ Νέστορ ἔλαβε τὸν ἄθλον τῆς νίκης του κατὰ τοῦ Λυαίου.

Τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἐφορτάζει ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν τὴν 26 Ὀκτωβρίου ἐκάστου ἔτους.

Ψάλλει δὲ πρὸς τιμὴν του τὸ ἑξῆς ἀπολυτίκιον:

Ἄπολυτίκιον τῆς ἐφορτῆς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

«Μέγαν εὗρατο ἐν τοῖς κινδύνοις
σὲ ὑπέρμαχον ἢ οἴκουμένη,
ἀθλοφόρε, τὰ ἔθνη τροπούμενον.
Ὡς οὖν Λυαίου καθεῖλες τὴν ἔπαρσιν
ἐν τῷ σταδίῳ θαρρύνας τὸν Νέστορα
οὕτως, ἅγιε μεγαλομάρτυς Δημήτριε,
Χριστὸν τὸν Θεὸν ἰκέτευε,
δωρήσασθαι ἡμῖν τὸ μέγα ἔλεος». (1)

1) Ἡ ἔννοια τοῦ ἀπολυτικίου τούτου εἶναι ἡ ἑξῆς:

Μέγαν προστάτην εἰς τοὺς κινδύνους της εὗρε σὲ ἡ Οἴκουμένη, ὡ νικητῆ, ὁ ὁποῖος κατετρόπωσε τοὺς ἐθνικοὺς (τοὺς εἰδωλολάτρως). Ὡπως λοιπὸν ἐταπείνωσε τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ Λυαίου εἰς τὸ στάδιον, ἀφοῦ ἐνεθάρρυνε τὸν Νέστορα, τοιουτοτρόπως, ὡ ἅγιε καὶ μεγαλομάρτυς Δημήτριε, παρακάλει τὸν Χριστὸν, τὸν Θεὸν ἡμῶν, νὰ δωρήσῃ εἰς ἡμᾶς τὴν μεγάλην του εὐσπλαγχνίαν.

ΜΕΡΟΣ Γ΄

§ 17 Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος γίνεται Προστάτης
τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας

α') Ἡ κατάσταση τῶν Χριστιανῶν
πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Μ. Κωνσταντίνου.

Ὅπως εἶδομεν εἰς τὰ προηγούμενα κεφάλαια τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, οἱ Χριστιανοὶ κατεδιώκοντο ἐπὶ 300 ἔτη διὰ φοβερῶν διωγμῶν.

Τούτους ἢ τοὺς διέτασσον οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες ἢ τοὺς προεκάλει ὁ εἰδωλολατρικὸς λαὸς τῶν. Συνετέλουν δὲ πολὺ εἰς τοῦτο καὶ οἱ ἐχθροὶ τῶν Χριστιανῶν, οἱ Ἑβραῖοι, διὰ τῶν ψευδῶν αὐτῶν κατηγοριῶν κατὰ τῶν χριστιανῶν, καὶ ἄλλοι ἐχθροὶ αὐτῶν.

Ἡ πίστις ὁμως τῶν Χριστιανῶν ἀντὶ νὰ κλονίζεται περισσότερον ἐνισχύετο.

Διεδίδετο δὲ ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τὸν κόσμον καὶ νέοι ὄπαδοὶ προσήρχοντο εἰς αὐτόν. Τὰ δὲ μαρτύρια καὶ αἱ βίασανοι κατὰ τῶν Χριστιανῶν ὡς καὶ ἡ περιφρόνησις τῶν Χριστιανῶν πρὸς αὐτὰ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν θάνατον, συνετέλουν ὥστε πολλοὶ ἐθνικοὶ νὰ θαυμάζουν τοὺς Χριστιανούς καὶ νὰ γίνωνται καὶ αὐτοὶ Χριστιανοί.

Οἱ διωγμοὶ ἐκεῖνοι κατὰ τῶν Χριστιανῶν διήρκεσαν μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ὡς αὐτοκράτορος τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

β') Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἦτο υἱὸς τοῦ Κωνσταντίου τοῦ Χλωροῦ καὶ τῆς Ἑλένης. Ἐγεννήθη δὲ τῷ 273 μ.Χ. εἰς τὴν πόλιν Νίσσαν τῆς σημερινῆς Σερβίας.

Ὁ πατήρ του ἦτο Καῖσαρ εἰς τὴν Γαλατίαν (τὴν σημερινὴν Γαλλίαν), ἣ ὁποία τότε ἦτο Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία.

Οὗτος εἰς τὴν χώραν του δὲν κατεδίωξε τοὺς Χριστιανούς, ἀλλ' ἐδείκνυε πρὸς αὐτοὺς συμπάθειαν.

Ἡ δὲ μήτηρ τοῦ Κωνσταντίνου ἐδιδάχθη τὸν Χρι-

Ὁ μέγας Κωνσταντῖνος

στιανισμόν καὶ ἔγινε χριστιανή. Διὰ τοῦτο ἀνέθρεψε τὸν υἱόν της μὲ ἀγαθὰς ιδέας διὰ τὴν χριστιανικὴν πίστιν.

Κατὰ τὸ 306 μ. Χ. ἀπέθανεν ὁ Κωνσταντῖος ὁ Χλωρός καὶ διεδέχθη αὐτὸν εἰς τὴν Γαλατίαν ὁ υἱὸς του Κωνσταντῖνος. Οὗτος ἀργότερον ὠνομάσθη ὑπὸ τῆς ἱστορίας μέγας. Ἀλλ' ἐκτὸς αὐτοῦ ἦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν

ἐκείνην καὶ ἄλλοι Καίσαρες καὶ συνάρχοντες τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Οὗτοι ἦσαν ὁ Μαξέντιος εἰς τὴν Ρώμην καὶ ὁ Δικίνιος εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Ὁ Μαξέντιος ἠθέλησε νὰ καταλάβῃ μόνος του τὴν Ρωμαϊκὴν ἀρχὴν εἰς τὴν Δύσιν καὶ νὰ γίνῃ ἄρχων τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Διὰ τοῦτο δὲν ἀνεγνώρισε τὸν Κωνσταντῖνον ὡς Καίσαρα.

Ὁ Κωνσταντῖνος τότε ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ Μαξεντίου μὲ στρατόν, τοῦ ὁποίου πολλὰ τάγματα ἀπετελοῦντο ἐκ Χριστιανῶν.

Αἱ στρατιωτικαὶ ὁμως δυνάμεις τοῦ Κωνσταντῖνου ἦσαν πολὺ ὀλιγώτεραι τῶν δυνάμεων τοῦ Μαξεντίου, καὶ τοῦτο ἐστενοχῶρει αὐτὸν πολὺ.

*γ') Ὅραμα τοῦ Μ. Κωνσταντῖνου καὶ νίκη αὐτοῦ
κατὰ τοῦ Μαξεντίου*

Μίαν ἡμέραν, ἐν ᾗ ἐκάθητο ὁ Κωνσταντῖνος εἰς τὸ στρατόπεδόν του, ἔξω τῆς σκηνῆς του, εἶδεν εἰς τὸν οὐρανὸν φωτεινὸν τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ. Γύρω δὲ αὐτοῦ εἶδε τὰς λέξεις «ἐν τούτῳ νικά»: Δηλαδή διὰ τοῦ σημείου τούτου νὰ νικᾷς.

Ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἐγνώριζε πῶς νὰ ἐξηγήσῃ αὐτὸ τὸ ὄραμα.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν νύκτα εἶδεν εἰς τὸ ὄνειρόν του τὸν Χριστὸν καὶ ἐξήγησε τὸ ὄραμά του.

Διὰ τοῦτο, ὅταν ἠγέρθη ἐκ τοῦ ὕπνου ὁ Κωνσταντῖνος, διέταξε καὶ κατεσκευάσαν μίαν σημαίαν, ὅπως εἶδεν εἰς τὸ ὄραμά του.

Εἰς τὴν κορυφὴν δὲ τοῦ κοντοῦ τῆς σημαίας ἔθεσε τὰ ἀρχικὰ γράμματα τῆς λέξεως Χριστός.

Ἡ σημαία ἐκείνη ἐλέγετο **Λάβραρον**.

Όταν είδον τὴν χριστιανικὴν αὐτὴν σημαίαν οἱ Χριστιανοὶ στρατιῶται τοῦ Κωνσταντίνου ἐνεθουσιάστησαν καὶ ἐπολέμουν μὲ ἐνθουσιασμὸν καὶ αὐταπάρνησιν.

Τοῦτο ἀπεδείχθη ὀλίγον βραδύτερον, ὅταν συνητήθη ὁ στρατὸς τοῦ Κωνσταντίνου μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Μαξεντίου. Τότε ἔγινε μάχη τῶν δύο στρατῶν, οἱ δὲ χριστιανοὶ στρατιῶται τοῦ Κωνσταντίνου ἐπολέμησαν ἠρωϊκώτατα.

Ὁ Κωνσταντῖνος, κατὰ τὴν μάχην ἐκείνην ἐνίκησε τὸν Μαξέντιον, παρὰ τὸν Τίβεριν ποταμόν. Ἐν ᾧ δὲ ἔφευγεν ὁ Μαξέντιος διὰ τοῦ ποταμοῦ τούτου ἔφιππος, ἐπνίγη ἐντὸς αὐτοῦ.

*δ'. Ὁ Κωνσταντῖνος κηρύσσεται φανερὰ ὑπὲρ
τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ προστατεύει
τὴν Ἐκκλησίαν.*

Μετὰ τὴν ἥτταν τοῦ Μαξεντίου, ἔμειναν κύριοι τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς ὁ Κωνσταντῖνος εἰς τὴν Δύσιν καὶ ὁ Λικίνιος εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Οὗτοι ἐξέδωκαν τῷ 313 μ. Χ. διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκήρυττον τὸν Χριστιανισμὸν ἀνεγνωρισμένην θρησκείαν εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος.

Ἐκτοτε ἔπαυσαν πλέον οἱ διωγμοὶ κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Ἀργότερον καὶ ὁ Λικίνιος ἠθέλησε νὰ καταλάβῃ μόνος ὅλην τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους. Διὰ τοῦτο ἦλθεν εἰς πόλεμον πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον, ἀλλ' ἐνίκηθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ παρεδόθη. Ἐπειδὴ δὲ ἀργότερον παρεσπόνδησεν, ἐφονεύθη, κατὰ διαταγὴν τοῦ Κωνσταντίνου.

Τοιοῦτοτρόπως ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἔγινε μόνος αὐτοκράτωρ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους.

Οὗτος ἐξέδωκε τῷ 323 μ. Χ. διάταγμα, διὰ τοῦ

ὁποίου ἐκήρυτε τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν ὄχι μόνον ἀνεγνωρισμένην, ἀλλ' ἐπίσημον καὶ ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, ἀντὶ τῆς ἐθνικῆς.

Ἐκτοτε ὁ Χριστιανισμὸς ἐπεκράτησεν εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος. Πάντες δὲ οἱ διάδοχοι τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ὑπῆρξαν Χριστιανοί.

Μόνον ὁ Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης ἔγινεν εἰδωλόλατρες, ἀλλὰ τίποτε δὲν κατώρθωσε. Διότι, μετὰ βασιλείαν τριῶν ἐτῶν, ἀπέθανεν εἰς τινα πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν, ὡς κατωτέρω θὰ εἶδωμεν.

Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐξεδηλώθη κατὰ πολλοὺς τρόπους.

Οὗτος συνεκάλεσε καὶ τὴν πρώτην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας, διὰ νὰ καταπαύσῃ τὰς ἕριδας μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν, αἱ ὁποῖαι προεκλήθησαν ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀρείου ὡς θὰ εἶδωμεν κατωτέρω.

Ε'. Ὁ Κωνσταντῖνος μεταφέρει τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ῥωμ. κράτους εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ βαπτίζεται Χριστιανός.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἔβλεπεν ὅτι εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐπεκράτει ὁ Χριστιανισμὸς παρὰ εἰς τὴν Δύσιν. Διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε καὶ μετέφερε τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους ἀπὸ τῆς Ῥώμης εἰς τὸ Βυζάντιον, κατὰ τὸ 330 μ. Χ. Ὠνόμασε δὲ τὴν νέαν του πρωτεύουσαν Νέαν Ῥώμην, ἄλλ' ὁ λαὸς ὠνόμασεν αὐτὴν, πρὸς τιμὴν του, Κωνσταντινούπολιν.

Ἐκαλλώπισε δὲ τὴν νέαν του πρωτεύουσαν ὁ Κωνσταντῖνος μὲ ὠραῖα δημόσια κτίρια καὶ μὲ ναοὺς, ὅπως

ἦσαν ὁ ναὸς τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων καὶ ὁ πρῶτος ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας.

Ὁ Κωνσταντῖνος δὲν εἶχε ἀκόμη βαπτισθῆ, ἀλλ' ἀνέβαλλε τὸ βάπτισμά του. Ἐβαπτίσθη δὲ περὶ τὸ τέλος τοῦ βίου του, τῇ 21 Μαΐου τοῦ 337 μ. Χ.

Κωνσταντῖνος καὶ Ἑλένη

Μετ' ὀλίγον δὲ ἀπέθανεν εἰς τὴν Νικομήδειαν τῆς Μ. Ἀσίας.

Ἡ ἅγια Ἑλένη.

Εἰς τὰς φροντίδας του ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐβοήθησε τὸν Κωνσταντῖνον ἢ μήτηρ αὐτοῦ, ἢ εὐσεβὴς καὶ χριστιανὴ πλέον Ἑλένη.

Αὕτη ἦλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅπου ἀνεῦρε τὸν σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος καὶ τὸν τάφον αὐτοῦ. Ἡ Ἑλένη καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἔκτισαν περὶ τὸν τάφον μεγαλοπρεπέστατον ναόν, τὸν Ναὸν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος σώζεται μέχρι σήμερον.

Δι' ὅλας τὰς ἐνεργείας τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῆς μητρὸς του Ἑλένης ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας αὕτη τιμᾶ αὐτοῦς ὡς ἀγίους. Τὸν δὲ Κωνσταντῖνον τιμᾶ ὡς ἰσαπόστολον, δηλαδὴ ἴσον μὲ τοὺς ἀποστόλους, διότι διὰ τοῦ ὁράματός του, προσεκλήθη εἰς τὸν Χριστιανισμόν ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ Ἐκκλησία ἐορτάζει τὴν μνήμην αὐτοῦ καὶ τῆς μητρὸς του Ἑλένης τὴν 21 Μαΐου ἐκάστου ἔτους.

Ψάλλει δὲ πρὸς τιμὴν αὐτῶν τὸ ἑξῆς ἀπολυτίκιον.

Ἀπολυτίκιον τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου.

«Τοῦ σταυροῦ σου τὸν τύπον ἐν οὐρανῷ θεασάμενος καὶ ὡς Παῦλος τὴν κλῆσιν οὐκ ἐξ ἀνθρώπων δεξάμενος ὁ ἐν βασιλεῦσιν ἀπόστολός σου, Κύριε, βασιλεύουσαν πόλιν τῇ χειρὶ σου παρέθετο· ἦν περίσῳζε διὰ παντὸς ἐν εἰρήνῃ, πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου, μόνε φιλάνθρωπε (1)».

1) Ἡ ἔννοια τοῦ ἀπολυτικίου τούτου εἶναι ἡ ἑξῆς :

(Ἄφοῦ εἶδε τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ σου εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀφοῦ ἐδέχθη ὅπως ὁ Παῦλος τὴν πρόσκλησίν σου (εἰς τὸν χριστιανισμόν) ὁ μεταξὺ τῶν βασιλέων ἀπόστολός σου, ὁ Κύριε, ἐνεπιστεύθη εἰς τὰς χεῖρας σου τὴν βασιλεύουσαν πόλιν (τὴν Κωνσταντινούπολιν), τὴν ὁποίαν σώζε διὰ τῆς εἰρήνης καὶ διὰ τῶν μεσιτειῶν τῆς Θεοτόκου, ὁ μόνε φιλάνθρωπε).

§ 18. Ἡ αἵρεσις τοῦ Ἀρείου καὶ ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.

α') Αἵρεσεις καὶ σχίσματα

Μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῶν διωγμῶν ἤρχισεν ἡ μεγαλύτερα ἐξέτασις τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν χριστιανικῶν ἰδεῶν.

Ἄλλὰ κατὰ τὴν τοιαύτην ἐξέτασιν παρουσιάζοντο διαφωνίαι μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν διὰ διάφορα ζητήματα τῆς Χριστιανικῆς πίστεως. Διὰ τοῦτο ἤρχισαν νὰ παρουσιάζονται εἰς τὴν ἐκκλησίαν διαφοραὶ ἀντιλήψεων, διχόνοιαὶ καὶ ἔριδες μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν.

Καὶ αἱ μὲν διαφοραὶ διὰ τὴν πίστιν τῶν Χριστιανῶν, δηλαδὴ διὰ τὰ δόγματα αὐτῶν, ὠνομάσθησαν αἰρέσεις, αἱ δὲ διαφοραὶ διὰ τὸν τρόπον τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας, ὠνομάσθησαν σχίσματα.

β') Ἡ Αἵρεσις τοῦ Ἀρείου

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἔζη ὁ Ἄρειος, ὁ ὁποῖος ἦτο πρεσβύτερος τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας τῆς Αἰγύπτου.

Ὁ Ἄρειος οὗτος ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ ὁ Χριστός, δὲν ἦτο Θεὸς καὶ αὐτός, ὅπως ὁ Πατὴρ καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ κτίσμα τοῦ Πατρὸς, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα κτίσματα, τελειότερον ὅμως τῶν ἄλλων.

Ἐπίσκοπος τότε τῆς Ἀλεξανδρείας ἦτο ὁ Ἀλέξανδρος.

Οὗτος προσεπάθησε νὰ μεταπείσῃ τὸν Ἄρειον, ἀλλ' ἐστάθη ἀδύνατον. Ἐνεκα τούτου ἐκάλεσεν ὁ Ἀλέξανδρος σύνοδον ἐξ ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας του, δηλαδὴ ἐκάλεσε τοπικὴν σύνοδον.

Ἡ Σύνοδος ἐκείνη κατέκρινε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀρείου. Οὗτος ὁμως ἐξηκολούθει νὰ διδάσκη τὰς αίρειτικὰς αὐτοῦ διδασκαλίας. Πολλοὺς δὲ Χριστιανούς, ἱερεῖς καὶ ἐπισκόπους, εἶχε προσελκύσει εἰς τὰς ἰδέας του. Ἔνεκα δὲ τούτου πολλαὶ συζητήσεις ἐγίνοντο καὶ μεγάλη ταραχὴ ἐπεκράτει εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἐκκλησίαν.

Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἤθελε νὰ φέρῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ἀγάπην καὶ τὴν εἰρήνην.

Διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε καὶ ἐκάλεσεν εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας τῷ 325 μ.Χ. τὴν πρώτην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον.

Ἦνομάσθη δὲ αὕτη Οἰκουμενικὴ, διότι μετεῖχον αὐτῆς ἀντιπρόσωποι ἐξ ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Οἰκουμένης.

Εἰς τὴν Σύνοδον ἐκείνην ἔλαβον μέρος 318 ἐπίσκοποι καὶ κληρικοί, ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν.

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἔδειξε μέγα ἐνδιαφέρον διὰ τὴν Σύνοδον αὐτήν. Προήδρευσε δὲ αὐτῆς ὁ ἴδιος, κατὰ τὴν ἑναρξίν της, ὠμίλησε πρὸς τὰ μέλη αὐτῆς καὶ συνέστησεν ἀγάπην μεταξὺ των καὶ ὁμόνοιαν.

Μετὰ πολλὰς συζητήσεις, ἡ Σύνοδος ἐκείνη κατέκρινε τὰς ἰδέας τοῦ Ἀρείου καὶ ἐκήρυξεν αὐτὸν αίρειτικόν.

Διὰ νὰ ἔχη δὲ ἡ ὅλη Ἐκκλησία τὸν ἴδιον τύπον τῆς ὁμολογίας τῆς πίστεως της, συνέταξεν ἡ Σύνοδος ἐκείνη τὰ ἑπτὰ πρῶτα ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, τὸ ὁποῖον λέγεται καὶ «Πιστεύω», ἐκ τῆς πρώτης λέξεως, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀρχίζει.

Διὰ τοῦ δευτέρου ἄρθρου τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως ὁ Χριστὸς κηρύσσεται τέλειος Θεὸς ὅπως ὁ Πατήρ. Διότι λέγει (πιστεύω).

«Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πα-

τρός γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων·
φῶς ἐκ φωτός, θεὸν ἀληθινόν, ἐκ θεοῦ ἀλη-
θινοῦ γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον
τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ ἐγένετο».

Ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω ὁ Ἄρειος ἐκηρύχθη αίρετι-
κὸς καὶ ἐξωρίσθη μαζὶ μὲ ἄλλους ὀπαδοὺς του κληρι-
κοὺς καὶ λαϊκοὺς.

Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἄρειου ὠνομάσθησαν Ἀρειανοί.

Ἐκτὸς τοῦ ζητήματος τῆς αίρέσεως τοῦ Ἄρειου ἡ
Σύνοδος ἐκείνη ἐξήτασε καὶ ἐκανόνισε καὶ ἄλλα ζητή-
ματα. Ἐν δ' ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ καθορισμὸς τῆς ἡμέ-
ρας τῆς τελέσεως τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα.

Ἦρρισε δὲ νὰ τεληῖται τοῦτο τὴν πρώτην Κυριακὴν
μετὰ τὴν ἐαρινὴν Πανσέληνον, ἦτοι μετὰ τὴν 21^η Μαρ-
τίου (ν. ἡ).

γ') Ὁ Μακεδόνιος.

Ἐκτὸς τοῦ Ἄρειου καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ, παρου-
σιάσθη ἀργότερον ὁ Μακεδόνιος.

Οὗτος ὑπῆρξε Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως,
καὶ εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται ἡ διδασκαλία ὅτι τὸ Ἅγιον
Πνεῦμα δὲν εἶναι θεός, ἀλλὰ κτίσμα.

Ἡ διδασκαλία αὕτη τοῦ Μακεδονίου κατεδικάσθη
ὑπὸ τῆς Δευτέρας Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἡ ὁποία συνε-
κλήθη ὑπὸ τοῦ σύτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ Α'. τῷ
381 μ. Χ. Αὕτη ἐκήρυξε τὸν Μακεδόνιον καὶ τοὺς ὀπα-
δοὺς του αίρετικούς.

Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Μακεδονίου ὠνομάσθησαν Μακεδο-
νιανοὶ ἢ Πνευματομάχοι.

Ἡ Δευτέρα αὕτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος προσέθεσε
καὶ τὰ λοιπὰ πέντε τελευταῖα ἄρθρα εἰς τὸ σύμβολον

τῆς πίστεως, ἦτοι ἀπὸ τοῦ ὀγδόου ἄρθρου μέχρι τέλους τοῦ δωδεκάτου.

Τοιοῦτοτρόπως συνεπληρώθη τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως καὶ ἀπετελέσθη ἐκ 12 ἄρθρων. Τοῦτο λέγεται καὶ «Πιστεύω» ὡς εἶδομεν, ἐκ τῆς πρώτης λέξεως, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀρχίζει, ἢ ὁμολογία τῆς πίστεως, ἢ καὶ Σύμβολον τῆς Νικαίας, ἐπειδὴ ἐκεῖ συνετάχθη τὸ πρῶτον μέρος αὐτοῦ.

Τὸ σύμβολον τοῦτο μέχρι σήμερον ἔχει ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἀμετάβλητον.

§ 19. Ὁ μέγας Ἀθανάσιος

Μεταξὺ τῶν μεγάλων Πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας κατατάσσεται καὶ ὁ Ἀθανάσιος.

Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος ἐγεννήθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν τῆς Αἰγύπτου. Ὄταν δὲ ἦλθεν εἰς ἡλικίαν, ἐχειροτονήθη διάκονος ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Ἀλεξανδρείας Ἀλεξάνδρου.

Ὄταν ὁ Ἀλέξανδρος προσεκλήθη εἰς τὴν πρώτην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τῆς Νικαίας, προσῆλθεν εἰς αὐτὴν μαζὶ μὲ τὸν διάκονον αὐτοῦ Ἀθανάσιον.

Κατὰ τὴν Σύνοδον ἐκείνην, ἀπεδείχθη ἡ μεγάλη ἰκανότης τοῦ Ἀθανασίου. Οὗτος ἄν καὶ ἦτο νεώτατος, ὠμίλησεν ὑπὲρ τῆς θεότητος τοῦ Υἱοῦ καὶ μὲ ἀκαταμάχητα ἐπιχειρήματα κατεπολέμησε τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου συνετέλεσε δὲ πάρα πολὺ νὰ καταδικασθῇ οὗτος ὑπὸ τῆς Συνόδου ὡς αἵρετικός.

Μετὰ τινὰ χρόνον ἀπέθανεν ὁ Ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Ἀλέξανδρος καὶ ἔγινεν ἐπίσκοπος αὐτῆς ὁ Ἀθανάσιος. Ὡς ἐπίσκοπος ἠγαπήθη πολὺ ὑπὸ τῶν χριστιανῶν καὶ ἐξετιμήθη ἡ εὐσέβειά του, ἡ ἀρετὴ του καὶ ἡ

ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας φροντίς του. Ἦτο πάντοτε ἐχθρὸς τῶν ἀρειανικῶν ἰδεῶν καὶ μὲ λόγους καὶ μὲ συγγράμματα κατεπολέμει αὐτὰς καὶ τοὺς ὁπαδοὺς αὐτῶν.

Ἄλλ' οἱ ἀρειανοί, ὅσakis κατώρθωνον νὰ προσελ-

Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος

κύσουν ὑπὲρ αὐτῶν τὸν αὐτοκράτορα, ἐνήργουν καὶ ἐξωρίζετο ὁ Ἀθανάσιος εἰς ἄλλας χώρας.

Τοιουτοτρόπως ἐξωρίσθη δεκάκις καὶ ἔμεινεν εἰς τὴν ἐξορίαν περὶ τὰ εἴκοσιν ἔτη. Κατὰ δὲ τὰς ἐξορίας του πολλάκις ἐκινδύνευσε καὶ αὐτὴ ἡ ζωὴ του.

II. Οἰκονόμου. — Ἐγχειρίδιον Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας 5

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ὡς Ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ὁ Ἀθανάσιος διετέλεσεν ἐν συνόλῳ 45 ἔτη.

Ἐγραψε πολλὰ συγγράμματα καὶ ἀπέθανε τῷ 373 μ. Χ.

Οὗτος διὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ μόρφωσιν, τὴν πίστιν αὐτοῦ καὶ τοὺς μεγάλους αὐτοῦ ἀγῶνας χάριν τῆς ἀληθοῦς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας, ὠνομάσθη μέγας καὶ πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας.

Πατέρας ἡ Ἐκκλησία ὀνομάζει τοὺς κληρικοὺς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐδίδαξαν καὶ ἔγραψαν ὑπὲρ τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας, καὶ χάριν αὐτῆς ὑπέστησαν διωγμοὺς καὶ στερήσεις.

Ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἐορτάζει τὴν μνήμην αὐτοῦ τὴν 18 Ἰανουαρίου ἐκάστου ἔτους. Ψάλλει δὲ τὸ ἕξις ἀπολυτίκιον πρὸς τιμὴν του.

«Στύλος γέγονας ὀρθοδοξίας, θείοις δόγμασιν ὑποστηρίζων τὴν Ἐκκλησίαν, Ἱεράρχα Ἀθανάσιε. Τῷ γὰρ Πατρὶ τὸν Υἱὸν ὁμοούσιον ἀνακηρύξας κατήσχυνας Ἄρειον. Πάτερ ὄσιε, Χριστὸν τὸν Θεὸν ἰκέτευε δωρήσασθαι ἡμῖν τὸ μέγα ἔλεος» (1).

1) Ἡ ἔννοια τοῦ ἀπολυτικίου τούτου εἶναι ἡ ἕξις :

(Ὡς Ἱεράρχα Ἀθανάσιε, ἔγινες στῦλος τῆς ὀρθοδοξίας μετὰ τὸ νὰ ὑποστηρίξεις τὴν Ἐκκλησίαν μετὰ θείας διδασκαλίας. Διότι τὸν υἱὸν ὁμοούσιον μετὰ τὸν Πατέρα ἀφοῦ ἀνεκήρυξας, κατεντρόπισες τὸν Ἄρειον. Ὡς Πάτερ ὄσιε, παρακάλει τὸν Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν νὰ δωρήσῃ εἰς ἡμᾶς τὴν μεγάλην του εὐσπλαγχνίαν).

§ 20. Ὁ Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἔγιναν αὐτοκράτορες οἱ υἱοὶ αὐτοῦ Κωνσταντῖνος καὶ Κώνστας, οἱ ὅποιοι ὑπεστήριξαν τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν διότι ἦσαν Χριστιανοί.

Ἄλλ' ὕστερον ἀπ' αὐτοὺς ἔγινεν αὐτοκράτωρ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Κράτους ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ὁ Ἰουλιανός, τῷ 361 μ. Χ.

Οὗτος ἦτο Χριστιανὸς κατ' ἀρχὰς καὶ εἶχε σπουδάσει εἰς Ἀθήνας τὴν φιλοσοφίαν, τὴν ρητορικὴν καὶ τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων σοφῶν, τοὺς ὁποίους καὶ ἐθαύμαζε πολὺ. Τότε οἱ διδάσκαλοι τῶν μαθημάτων τούτων ἦσαν ἐθνικοί. Ἐπεισαν δὲ αὐτὸν ὅτι, ἐὰν ἐπανήρχετο ἢ ἐθνικὴ θρησκεία εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος θὰ ἐπανήρχετο καὶ ἡ ἀρχαία δόξα καὶ δύναμις αὐτοῦ.

Διὰ τοῦτο ὁ Ἰουλιανός, ὅταν ἔγινεν αὐτοκράτωρ, ἠρνήθη τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἔγινεν εἰδωλολάτρης.

Ἐπροστάτευσε δὲ τοὺς ἐθνικοὺς καὶ τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν θρησκείαν, ὡς καὶ τοὺς ἱερεῖς αὐτῆς, καὶ ἔκτισε τοὺς ἐρειπωμένους ἐθνικοὺς ναοὺς.

Τὸν Χριστιανισμὸν δὲν κατεδίωξεν, ἀλλ' ἀπηγόρευσε εἰς τοὺς Χριστιανοὺς νὰ σπουδάζουν τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς. Ἐκ πολλῶν δὲ δημοσίων θέσεων ἔπαυσεν οὐτοὺς καὶ διώρισεν ἐθνικοὺς.

Διέταξε δὲ νὰ τελῶνται μεγαλοπρεπεῖς θυσίαι καὶ ἐθνικαὶ ἑορταί.

Ἄλλὰ πάντα ταῦτα ἦσαν πλέον ἀνίκανα νὰ ἐπαναφέρουν τὴν εἰδωλολατρείαν, διότι ὁ Χριστιανισμὸς εἶχε διαδοθῆ εἰς τὸν λαὸν καὶ εἶχεν ἐπικρατήσει.

Ἡ βασιλεία τοῦ Ἰουλιανοῦ δὲν διήρκεσε περισσότερον τῶν τριῶν ἐτῶν, διότι κατὰ τινὰ μάχην ἐναντίον τῶν Περσῶν τῷ 363, οὗτος ἐπληγώθη βαρέως καὶ ἀπέθανεν. Ἐνῶ δὲ ἀπέθνησκεν ἐφώναξε: «νενίκησάς με Ναζωραῖε», δηλαδὴ μὲ ἐνίκησας, ὦ Χριστέ. Ὁ Χριστὸς καλεῖται καὶ Ναζωραῖος, ἐπειδὴ ἀνετράφη εἰς τὴν πόλιν Ναζαρέτ τῆς Γαλιλαίας.

Ἐπειδὴ ὁ Ἰουλιανὸς ἠρνήθη τὸν Χριστιανισμόν καὶ ἔγινεν εἰδωλολάτρης, ὠνομάσθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἱστορίας Π α ρ α β ά τ η ς ἢ Ἀ π ο σ τ ά τ η ς.

Οἱ αὐτοκράτορες ὁμως, οἱ ὅποιοι ἤλθον μετὰ τὸν Ἰουλιανόν, ἦσαν πάντες Χριστιανοί Ἐπροστάτευσαν τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν, τὴν δὲ εἰδωλολατρείαν κατεδίωξαν, ἕως οὔτου αὕτη ἐξέλιπεν ἔντελῶς ἀπὸ τὰς χώρας, τὰς ὁποίας κατεῖχε τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος.

§ 21. Ὁ Μέγας Βασίλειος.

Ὁ Μέγας Βασίλειος ἐγεννήθη εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας καὶ ἀνετρώφη καλῶς ὑπὸ τῆς εὐσεβοῦς καὶ ἐναρέτου μητρὸς αὐτοῦ Ἐμμελείας.

Τὰ πρῶτα του γράμματα ὁ Βασίλειος ἔμαθεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ μετὰ ταῦτα ἐξηκολούθησε τὰς σπουδὰς του εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐπειτα ἤλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ ἀκούσῃ μαθήματα φιλοσοφίας καὶ ῥητορικῆς πλησίον σπουδαίων ἐθνικῶν φιλοσόφων καὶ διδασκάλων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ Βασίλειος ἐγνώρισε τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνὸν καὶ τὸν Ἰουλιανόν, ὁ ὅποιος ἀργότερον ἔγινεν αὐτοκράτωρ καὶ παραβάτης τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὁ Βασίλειος συνεδέθη διὰ μεγάλης φιλίας μὲ τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν, ἡ ὁποία πολὺ ὠφέλησε καὶ τοὺς δύο.

Ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ὁ Βασίλειος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του. Ἐκεῖ ἤσκησε κατ' ἀρχὰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ῥήτορος, δηλαδὴ τοῦ δικηγόρου, ἀλλὰ ταχέως ἐγκατέλιπεν αὐτό.

Ἀπεφάσισε δὲ νὰ ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν πα-

λαιότερων πατέρων και συγγραφέων τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐκάλεσε και τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν.

Και οἱ δύο μαζὶ μετέβησαν εἰς ἓν κτῆμα τοῦ πατρὸς τοῦ Βασιλείου, τὸ ὁποῖον ἦτο εἰς τὸν Πόντον και ἐκεῖ ἀφιερώθησαν εἰς τὴν μελέτην.

Ἀργότερον ἐπέστρεψαν ἐκεῖθεν και ὁ Βασίλειος ἦλθεν εἰς τὴν Καισάρειαν, τῆς ὁποίας ἔγινεν ἐπίσκοπος.

Ὁ Βασίλειος ὡς ἐπίσκοπος ἀνεδείχθη μέγας. Διότι καθωδήγει τοὺς Χριστιανούς διὰ τῆς διδασκαλίας του και δι' ἔργων ἀγαθῶν ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς τὸ παράδειγμα τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεὸν και πρὸς τὸν πλησίον.

Οὗτος ἐμοίρασε τὴν πατρικὴν αὐτοῦ περιουσίαν εἰς τοὺς πτωχοὺς και διέθετεν ὑπὲρ αὐτῶν τὰ εἰσοδήματα τῆς ἐπισκοπῆς του.

Ὅταν δὲ κάποτε εἶχε συμβῆ μεγάλη πείνα εἰς τὴν χώραν ἐκείνην, καθ' ἐκάστην πολλοὶ πτωχοὶ ἔτρωγον εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ Μ. Βασιλείου.

Ὁ Βασίλειος ἵδρυσεν εἰς τὴν πατρίδα του Καισάρειαν τὸ πρῶτον πτωχοκομεῖον, τὴν Βασιλειάδα, τὸ ὁποῖον συνετήρει ἐκ τῶν εἰσοδημάτων του.

Ἐκτισε δὲ ξενῶνας διὰ τοὺς ξένους και ἄλλα φιλανθρωπικὰ καταστήματα, διὰ τὰ ὁποῖα ὁ Μ. Βασίλειος θαυμάζεται μέχρι σήμερον.

Ἄλλ' ἐκτὸς τούτων θαυμάζεται και διὰ τὸ μέγα του θάρρος.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἦτο ὁ Οὐάλης, ὁ ὁποῖος ἦτο Ἀρειανός.

Οὗτος ἔστειλε τὸν ἐπίτροπόν του Μόδεστον πρὸς πάντας τοὺς Ἐπισκόπους τῆς Μ. Ἀσίας και ἀπήτησε

νά γίνουν καὶ αὐτοὶ ἄρειανοί. Πολλοὶ συνεμορφώθησαν πρὸς τὴν ἀπαίτησιν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἔγιναν ἄρειανοί.

Ὅταν ὁμοῦς ὁ Μόδεστος ἦλθε καὶ πρὸς τὸν Βασίλειον, οὗτος ἠρνήθη μὲ θάρρος. Ὁ Μόδεστος ἐπέμεινε ἀλλ' ὁ Βασίλειος ἔμεινε ἀμετάπειστος.

Τότε ὁ Μόδεστος ἠπειλήσεν αὐτὸν μὲ δήμευσιν περιουσίας, μὲ βασάνους καὶ τέλος μὲ θάνατον. Ἄλλ' ὁ Βασίλειος ἔμεινε ἀπτόητος καὶ τέλος εἶπε πρὸς αὐτὸν τὰ ἑξῆς : « Τίποτε ἐξ ὅλων αὐτῶν δὲν μὲ φοβίζει· οὔτε ἡ δήμευσις περιουσίας, διότι περιουσίαν δὲν ἔχω, οὔτε αἱ βάσανοι καὶ τὰ θηρία, διότι τὸ ἀσθενικόν μου σῶμα δὲν θὰ ἀνθέξῃ πολὺ εἰς αὐτὰ καὶ θὰ ἀποθάνῃ ἄλλ' οὔτε καὶ ὁ θάνατος μὲ φοβίζει, διότι δι' αὐτοῦ θὰ ἐνωθῶ ταχύτερον μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ἡμεῖς χάριν τῆς πίστεώς μας εἴμεθα πρόθυμοι νὰ ὑποφέρωμεν τὰ πάντα ».

Ὅταν ἤκουσε τὴν ἀπάντησιν αὐτὴν τοῦ Βασιλείου ὁ Μόδεστος, ἐθαύμασεν αὐτὸν διὰ τὸ θάρρος του καὶ δὲν ἐπέμεινε περισσότερον.

Ὅταν δὲ ἐπέστρεψε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ διηγῆθη ὅσα εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ Βασίλειος.

Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐθαύμασε διὰ τὸ θάρρος του τὸν Βασίλειον καὶ ἄφησε πλέον αὐτὸν ἀνενόητον.

Ὁ Βασίλειος ἀπέθανε τῷ 379 μ. Χ. ἔγραψε δὲ πολλὰ συγγράμματα, λόγους καὶ ἐπιστολάς.

Τοῦ Μ. Βασιλείου σώζεται καὶ λειτουργία, ἡ ὁποία λέγεται « λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου ».

Ἡ λειτουργία αὕτη τελεῖται εἰς τὰς ἐκκλησίας τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων, τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων, τὰς πέντε πρώτας Κυριακὰς τῆς Μεγάλης Τεσ-

σαρακοστῆς, τὴν Μεγάλην Πέμπτην, τὸ Μέγα Σάββατον καὶ τὴν 1 Ἰανουαρίου ἐκάστου ἔτους.

Τὴν 1 Ἰανουαρίου ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἐορτάζει τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου Βασιλείου.

Οὗτος ὠνομάσθη Μέγας, διὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ κατετάχθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μεταξὺ τῶν πατέρων καὶ τῶν τριῶν σπουδαιότερων Ἱεραρχῶν αὐτῆς.

§ 22. Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός.

Ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός ἐγεννήθη εἰς τὴν μικρὰν πόλιν τῆς Καππαδοκίας τῆς Ἀσίας τὴν Ναζιανζόν. Διὰ τοῦτο ὠνομάσθη Ναζιανζηνός. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐκαλεῖτο καὶ αὐτὸς Γρηγόριος καὶ ἦτο ἐπίσκοπος τῆς πόλεως αὐτῆς. Ἡ μήτηρ του ἐκαλεῖτο Νόννα καὶ ἦτο πολὺ εὐσεβῆς καὶ ἐνάρετος. Ἀνέθρεψε δὲ καλῶς τὸν υἱὸν τῆς Γρηγόριον.

Οὗτος, ἀφοῦ ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα εἰς τὴν Ναζιανζόν, μετέβη ἔπειτα εἰς τὴν Καισάρειαν διὰ νὰ σπουδάσῃ. Βραδύτερον ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, διὰ νὰ σπουδάσῃ τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ρητορικὴν εἰς τὰς σχολὰς τῆς πόλεως ταύτης.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐγνωρίσθη μὲ τὸν Μ. Βασίλειον καὶ τὸν Ἰουλιανόν, οἱ ὅποιοι εὕρισκοντο τότε ἐκεῖ διὰ σπουδᾶς.

Μὲ τὸν Βασίλειον συνεδέθη διὰ φιλίας. Ὄταν δὲ ἐτελείωσαν τὰς σπουδὰς των, ἔφυγον ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ ἦλθον εἰς τὰς πατρίδας των. Ἀργότερον ὁ Γρηγόριος προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ Βασιλείου καὶ μετέβησαν μαζὶ εἰς ἓν κτῆμα τοῦ πατρὸς τοῦ Βασιλείου εἰς τὸν Πόντον. Ἐκεῖ ἐμελέτησαν τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγ-

γραφεῖς, τοὺς παλαιότερους ἐκκλησιαστικοὺς πατέρας καὶ τὰς ἁγίας Γραφάς.

Μετὰ ταῦτα ἦλθεν εἰς τὴν πατρίδα του Ναζιανζόν, ὅπου ἦτο ἐπίσκοπος ὁ πατήρ του. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ πατήρ του ἦτο πλέον γέρον καὶ εἶχεν ἀνάγκην ἑνὸς καλοῦ βοηθοῦ, ἐχειροτόνησε τὸν Γρηγόριον πρεσβύτερον.

Ὅταν ὁ Γρηγόριος ἔγινε πρεσβύτερος, ἤρχισε νὰ κηρύττῃ εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ναζιανζοῦ. Εἰς τὰ κηρύγματά του κατέκρινε πολὺ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἄρειου καὶ τῶν Ἀρειανῶν. Ὑπερήσπιζε δὲ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως, ὅπως τὴν εἶχεν ὀρίσει ἡ Πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τῆς Νικαίας. Διὰ τοῦτο ἀπέκτησεν ὁ Γρηγόριος μεγάλην φήμην μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ὁ Οὐύλης. Οὗτος ἦτο Ἀρειανὸς καὶ πολὺ κατεδίωκε τοὺς ὀρθοδόξους, ὑπεστήριζε δὲ πολὺ τοὺς Ἀρειανούς. Διὰ τοῦτο ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς καὶ κατέλαβον πάσας τὰς ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκτὸς μιᾶς, ἡ ὁποία ἐλέγετο ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας.

Εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτὴν συνεκεντρῶνοντο οἱ ὀρθόδοξοι καὶ ἐτέλουν τὴν λειτουργίαν καὶ τὰς λοιπὰς τελετὰς αὐτῶν.

Ὅταν ἡ φήμη τοῦ Γρηγορίου διεδόθη, ἔφθασε καὶ μέχρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ δὲ ὀρθόδοξοι αὐτῆς προσεκάλεσαν αὐτὸν ἐκ τῆς ἐπισκοπῆς Σασίμων, διὰ τὴν ὁποίαν εἶχε χειροτονηθῆ ἐπίσκοπος ὑπὸ τοῦ φίλου του Μεγάλου Βασιλείου.

Ὁ Γρηγόριος ἐδέχθη καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἦρχισε δὲ νὰ κηρύττῃ εἰς τὸν ναὸν τῆς

Ἁγίας Ἀναστασίας τοὺς σπουδαιοτάτους αὐτοῦ λόγους κατὰ τῶν ἀρειανῶν καὶ ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας.

Ἐπειδὴ δὲ εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦ ὑπεστήριζεν ὅτι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ ὁ Χριστός, ἦτο καὶ αὐτὸς Θεὸς ὅπως ὁ πατήρ, διὰ τοῦτο ὠνομάσθη ἔπειτα, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος.

Τόσῃ ἐντύπωσιν ἔκαμνον οἱ λόγοι του, ὥστε οἱ μὲν ὀρθόδοξοι ἤρχισαν νὰ λαμβάνουν θάρρος, οἱ δὲ ἀρειανοὶ νὰ ἀπογοητεύωνται. Ἠπεῖλουν δὲ τὸν Γρηγόριον νὰ τὸν φονεύσουν ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας του.

Ὑστερον ἀπὸ ὀλίγον χρόνον, ἀπέθανεν ὁ αὐτοκράτωρ Οὐάλης καὶ ἔγινεν αὐτοκράτωρ ὁ Θεοδόσιος ὁ Α΄. ἦ μέγας, κατὰ τὸ 380 μ. Χ.

Ὁ Θεοδόσιος οὗτος ὑπεστήριξε τοὺς ὀρθοδόξους καὶ κατεδίωξε τοὺς ἀρειανούς. Τὸν δὲ Γρηγόριον ἀνέδειξεν ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως.

Μετὰ ἓν ἔτος ὁ Θεοδόσιος συνεκάλεσε τὴν Δευτέραν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τῷ 381 μ. Χ ἐναντίον τῶν ἀρειανῶν καὶ ἐναντίον τῆς διδασκαλίας τοῦ Μακεδονίου.

Ὁ Μακεδόνιος οὗτος ὑπῆρξεν ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται ἡ διδασκαλία ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἦτο κτίσμα καὶ ὄχι Θεός.

Ὁ Θεοδόσιος ὥρισε τὸν Γρηγόριον πρόεδρον τῆς Συνόδου ἐκείνης. Αὕτη κατεδίκασε πάλιν τὰς διδασκαλίας τῶν ἀρειανῶν ὡς καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Μακεδονίου. Συνεπλήρωσε δὲ τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, μὲ τὴν προσθήκην τῶν πέντε τελευταίων ἄρθρων αὐτοῦ. Ταῦτα ἀρχίζουσι ἀπὸ τοῦ ὀγδόου ἄρθρου, τὸ ὁποῖον ὀμιλεῖ περὶ τῆς θεότητος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μέχρι τέλους τοῦ δωδεκάτου.

Τοιουτοτρόπως ὁ Γρηγόριος ἀπέκτησε μεγάλην

φήμην και δόξαν. Διά τούτο πολλοί ἐφθόνησαν αὐτὸν και τὸν ἐσυκοφάντησαν μὲ πολλὰς ψευδεῖς κατηγορίας.

Ἐνεκα τούτου ὁ Γρηγόριος παρητήθη ἐκ τῆς θέσεώς του και ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του Ναζιανζόν. Ἐκεῖ ἔζησε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του, εἰς ἓν ἔξοχικόν του κτῆμα, ὅπου και ἀπέθανε κατὰ τὸ 390 μ. Χ.

Ὁ Γρηγόριος ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα.

Ἐνεκα τούτων ὄλων ἡ Ἐκκλησία κατέταξεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν μεγάλων αὐτῆς πατέρων και μεταξὺ τῶν τριῶν σπουδαιότερων αὐτῆς ἱεραρχῶν.

Ἐορτάζει δὲ τὴν μνήμην αὐτοῦ εἰς τὰς 25 Ἰανουαρίου ἐκάστου ἔτους.

§ 23. Ὁ Θεοδοσίος ὁ α΄. και οἱ διωγμοὶ αὐτοῦ
κατὰ τῶν εἰδωλολατρῶν.

Ἀφ' οὗτου ἔγινεν αὐτοκράτωρ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος μέχρι τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Πρώτου πάντες οἱ αὐτοκράτορες, ἐκτὸς τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου, ἦσαν Χριστιανοί. Ὑπεστήριξαν δὲ τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν, χωρὶς νὰ καταδιώξουν και τὴν εἰδωλολατρείαν και τοὺς εἰδωλολάτρας. Ἐφέρθησαν δὲ τοιοῦτοτρόπως, διότι ἔβλεπον ὅτι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ εἰδωλολατρεία θὰ ἐξέλειπε μόνη της.

Ὅταν ὁμως ἔγινεν αὐτοκράτωρ ὁ Θεοδοσίος ὁ Α΄. (380 μ. Χ.), συνεχάλεσε τὴν Δευτέραν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ὅπως εἶδομεν. Ἀπεφάσισε δὲ νὰ ἐπιβάλλη διὰ τῆς βίας τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς εἰς τοὺς αἵρετικούς, εἰς δὲ τοὺς ἔθνικούς νὰ ἐπιβάλλη τὸν χριστιανισμόν. Διὰ τοῦτο κατεδίωξε και τοὺς αἵρετικούς και τοὺς εἰδωλολάτρας. Οὗτος διέταξε κατὰ τῶν ἐθνικῶν διωγμούς, κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ Χριστιανοὶ πολλοὺς εἰδωλολάτρας ἐφό-

νευσαν καὶ πολλοὺς μεγάλους καὶ ὠραίους ἔθνικοὺς ναοὺς ἔκαυσαν καὶ κατέστρεψαν. Πολλὰ δὲ ἄλλα ἔργα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀριστουργήματα τέχνης, κατεστράφησαν καὶ πολλὰ συγγράμματα ἀρχαίων ἐκάησαν. Πολὺ δὲ ἔνεκα τούτου ἐβλάβη ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ πρόοδος.

Εἰς τὰς καταστροφὰς αὐτὰς παρεκίνουν τὸν λαὸν οἱ φανατικοὶ καὶ ἀμόρφωτοι μοναχοί.

Τότε ἔγιναν μεγάλαι σφαγαὶ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τῆς Αἰγύπτου κατὰ τῶν εἰδωλολατρῶν.

Μεταξὺ δὲ τῶν διαφορῶν ἔργων τέχνης καὶ τῶν ἐθνικῶν ναῶν, οἱ ὁποῖοι κατεστράφησαν τότε, κατεστράφη καὶ ὁ μέγας αὐτῆς ναὸς τοῦ Σεράπιδος, τὸ Σεραπεῖον.

Τοὺς Διωγμοὺς ἐκείνους καὶ τὰς καταστροφὰς κατέκριναν πολὺ οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἀντιχριστιανικοὺς. Διότι ὁ Χριστιανισμὸς διδάσκει τὴν ἀγάπην πρὸς πάντα ἄνθρωπον, καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν.

Εἶνε δὲ ἕκαστος ἐλεύθερος νὰ πιστεύῃ καὶ νὰ λατρεύῃ τὸν Θεόν, ὅπως αὐτὸς θέλῃ, ἀρκεῖ νὰ μὴ βλάβῃ τὸν πλησίον του. Δι' ὅλας ὁμοῦ αὐτὰς τὰς παρεκτροπὰς τῶν τότε Χριστιανῶν δὲν πταίει ἡ Χριστιανικὴ ἰδέα, ἀλλ' ἡ ἀμάθεια καὶ ὁ φανατισμὸς τοῦ ὄχλου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Θεοδοσίου ἔγιναν διωγμοὶ κατὰ τῶν ἐθνικῶν, ἕως ὅτου ἐξέλιπεν ἐντελῶς ἡ ἐθνικὴ θρησκεία καὶ ἡ εἰδωλολατρεία.

§ 24. Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐγεννήθη εἰς τὴν πόλιν Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας. Ἡ μήτηρ του ἐκαλεῖτο Ἀνθοῦσα καὶ ἦτο πολὺ εὐσεβὴς καὶ ἐνάρετος.

Αὕτη εἰς νεαρὰν ἡλικίαν ἔμεινε χήρα, διότι ὁ πατὴρ τοῦ Ἰωάννου ἀπέθανε, καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν ἀνατρο-

φήν τοῦ υἱοῦ της. Ἡ ἐνάρετος Ἀνθοῦσα ἀνέθρεψε τὸν Ἰωάννην μὲ εὐσέβειαν καὶ μὲ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν μάθησιν καὶ τὴν πρόοδον.

Διὰ τοῦτο ὁ Ἰωάννης ἔμαθε τὰ πρῶτα του γράμματα εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Μετὰ ταῦτα δὲ ἐσπούδασεν εἰς τὴν Θεολογικὴν σχολὴν τῆς ἰδίας πόλεως. Ἐκτὸς τούτου ὁ Ἰωάννης ἐδιδάχθη τὴν ρητορικὴν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ἀπὸ τὸν περίφημον ρητοροδιδάσκαλον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὸν ἐθνικὸν Λιβάνιον. Τόσον δὲ προώδευεν εἰς αὐτήν, ὥστε πολὺ ἐξετιμᾶτο καὶ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου του Λιβανίου. Ὄταν δὲ ἠρωτήθη ὁ Λιβάνιος ποῖον ἀφήνει διάδοχόν του εἰς τὴν σχολὴν μετὰ τὸν θάνατόν του, εἶπεν ὅτι θὰ ἄφηνε τὸν Ἰωάννην, εἰ δὲν τὸν εἶχον προσελκύσει οἱ Χριστιανοί.

Ὁ Ἰωάννης ἔγινε πρεσβύτερος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας καὶ ἐκεῖ τοῦ ἐδίδοντο πολλαὶ εὐκαιρίαι νὰ ὀμιλῇ πρὸς τοὺς Χριστιανούς.

Ἡ ρητορικὴ ἱκανότης του καὶ οἱ θαυμάσιοι λόγοι, τοὺς ὁποίους ἐξεφώνει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀντιοχείας, συνετέλεσαν νὰ ἀκουσθῇ ὁ Ἰωάννης καὶ ἐκτὸς αὐτῆς. Ἡ δὲ μεγάλη του φήμη ἔφθασε μέχρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐνεκα τούτου ὁ Ἰωάννης προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος καὶ ἔγινε πατριάρχης αὐτῆς.

Ὁ Ἰωάννης ὡς Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως διηύθυνε καλῶς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐπολέμησε μὲ τὴν δύναμιν τοῦ λόγου του τοὺς αἵρετικούς καὶ ἐφρόντισε νὰ διαδοθῇ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ εἰς ἄλλους ἐθνικούς λαούς. Ἰδρυσεν διάφορα φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα καὶ ἐφρόντιζε

διὰ τοὺς πτωχοὺς. Χάριν δὲ αὐτῶν διέθετε πάντα τὰ εἰσοδήματα τῆς ἐπισκοπῆς του.

Ὁ Ἰωάννης ἀπεδείχθη θαρραλέος καὶ ἀπτόητος ἀπέναντι παντὸς καὶ αὐτῶν τῶν ἀρχόντων. Τούτους ἀφό-

βως ἤλεγχεν, ὡσάκις παρεξίτρεποντο ἐκ τῆς εὐθείας ὁδοῦ, τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς εὐσεβείας. Κατηγόρει δὲ φανερὰ καὶ ἀφόβως τὴν αὐτοκράτειραν Εὐδοξίαν διὰ τὴν πολυτέλειαν, τὰς ἀσωτείας καὶ τὰς παρεκτροπὰς αὐτῆς.

Ἔνεκα τούτου ὁ Ἰωάννης ἀπέκτησε πολλοὺς ἐχθροὺς, οἱ ὅποιοι ἐζήτουν ἀφορμὴν νὰ ἐκδικηθοῦν αὐτόν.

Ὅταν εἰς ἓνα λόγον του ὁ Ἰωάννης παρέβαλε τὴν

αὐτοκράτειραν Εὐδοξίαν μὲ τὴν Ἡρωδιάδα, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς ἐχθρούς του καὶ καιηγόρησαν αὐτόν. Ἐνήργησαν δὲ διὰ τῆς αὐτοκρατείας νὰ ἐξορισθῇ.

Δύο φορές ἐξωρίσθη ὁ Ἰωάννης. Ἀλλὰ τὴν μὲν πρώτην, ἔνεκα ἐξεγέρσεως τοῦ λαοῦ, ταχέως ἀνεκλήθη. Τὴν δευτέραν ὁμως ἐν ᾧ μετέβαινε εἰς τὴν ἐξορίαν, ἀπέθανεν εἰς τὰ Κόμματα τῆς Καππαδοκίας, ἔνεκα τῶν κακουχιῶν τῆς ἐξορίας καὶ τοῦ γήρατος, κατὰ τὸ ἔτος 307 μ.Χ.

Μετὰ τριάκοντα σχεδὸν ἔτη μετεφέρθησαν τὰ λείψανα τοῦ Ἰωάννου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ ἐτάφησαν μεγαλοπρεπῶς εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων.

Ὁ Ἰωάννης ὠνομάσθη Χρυσόστομος διὰ τοὺς πολλοὺς καὶ ὠραίους αὐτοῦ λόγους, τοὺς ὁποίους ἐξεφώνησεν ὡς πρεσβύτερος καὶ ἐπίσκοπος. Ἡ δὲ Ἐκκλησία ἡμῶν δικαίως κατέταξεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν μεγάλων πατέρων αὐτῆς καὶ μεταξὺ τῶν τριῶν μεγάλων αὐτῆς Ἱεραρχῶν.

Τὴν μνήμην του τιμᾶ ἡ Ἐκκλησία τὴν 13ην Νοεμβρίου ἐκάστου ἔτους καὶ τὴν 27ην Ἰανουαρίου, ἡ ὁποία εἶναι ἐπέτειος τῆς ἀνακομιδῆς τῶν λειψάνων αὐτοῦ.

Εἰς τὰς 30 Ἰανουαρίου ἐκάστου ἔτους ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἐορτάζει τὴν μνήμην τῶν Τριῶν μεγάλων αὐτῆς Ἱεραρχῶν, δηλαδὴ τοῦ Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

Πρὸς τιμὴν δὲ τῶν Τριῶν αὐτῆς Ἱεραρχῶν ψάλλει τὸ ἐξῆς ἀπολυτίκιον:

«Τοὺς τρεῖς μεγίστους φωστῆρας τῆς τρισηλίου θεότητος, τοὺς τὴν οἰκουμένην ἀκτίσι,

δογμάτων θείων πυρσεύσαντας, τοὺς μελιρ-
 ρύτους ποταμοὺς τῆς σοφίας, τοὺς τὴν κτίσιν
 πᾶσαν θεογνωσίας νάμασι καταρδεύσαντας,
 Βασιλείον τὸν μέγαν, καὶ τὸν Θεολόγον
 Γρηγόριον, σὺν τῷ κλεινῷ
 Ἰωάννῃ, τῷ τὴν γλῶτταν χρυσορρήμονι,
 πάντες οἱ τῶν λόγων αὐτῶν ἐρασταί, συνελ-
 θόντες ὕμνοις τιμήσωμεν· αὐτοὶ γὰρ τῇ Τριάδι
 ὑπὲρ ἡμῶν αἰεὶ πρσεβέουσιν».(1)

(1) Ἡ ἔννοια τοῦ ἀπολυτικίου τούτου εἶναι ἡ ἑξῆς:

(Τοὺς τρεῖς μεγίστους ἀστέρας τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ
 ἅγια Τριάς ἐκ τριῶν ἡλίων, (τοῦ πατρὸς, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ
 Ἁγίου Πνεύματος) καὶ οἱ ὁποῖοι ἀστέρες ὅλην τὴν γῆν ἐφώτι-
 σαν μὲ τὰς ἀκτῖνας τῶν θείων δογμάτων των (διδασκαλιῶν), οἱ
 ὁποῖοι εἶναι ποταμοί, οἱ ὁποῖοι ρέουν, τὴν γλυκίαν σοφίαν, καὶ
 οἱ ὁποῖοι ἐπότισαν ὅλην τὴν πλάσιν ἀπὸ τὰ διδάγματα θεογνω-
 σίας, δηλαδὴ τὸν Βασιλείον τὸν Μέγαν, τὸν Θεολόγον Γρηγόριον
 καὶ τὸν ἔνδοξον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, πάντες ἡμεῖς ὅσοι
 ἀγαπῶμεν τοὺς λόγους καὶ τὰς διδασκαλίας αὐτῶν, ἀφοῦ συνα-
 χθῶμεν, ἄς τιμήσωμεν αὐτοὺς μὲ ὕμνους· διότι αὐτοὶ μεσι-
 τεύουν πάντοτε ὑπὲρ ἡμῶν εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα.

§ 25. Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ κτίσις τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας.

α') ὁ Ἰουστινιανὸς

Ὅταν ἔγινεν αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Κωνσταντινούπο-
 λιν ὁ Ἰουστινιανὸς ὁ Α' κατὰ τὸ ἔτος 527—563, ἔκαμε
 πολλοὺς νικηφόρους πολέμους. Ὑπεστήριξε δὲ τὴν χρι-
 στιανικὴν Θρησκείαν.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνεκέρυξε καὶ αὐτὸς τὸν Χριστιανι-
 σμὸν, ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ κράτους, καὶ ἀπηγόρευσε
 τὴν εἰδωλολατρείαν μὲ τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου.

Διὰ τὴν βλάβην δὲ ἀκόμη περισσότερον τοὺς εἰδωλολάτραι, διέταξε καὶ ἐκλείσθησαν πᾶσαι αἱ φιλοσοφικαὶ καὶ ρητορικαὶ σχολαὶ τῶν ἐθνικῶν, διότι αὗται ἦσαν στηρίγματα τῆς εἰδωλολατρίας.

Μεταξὺ τῶν σχολῶν τούτων ἦσαν καὶ αἱ σχολαὶ τῶν Ἀθηναίων.

Ἡ συμπεριφορὰ ὅμως αὕτη δὲν ἦτο χριστιανική, ὅπως καὶ εἰς τὰ προηγούμενα εἴπομεν, καὶ δὲν ἐπετρέπετο.

Καὶ μὲ ὅλους τοὺς διωγμούς, ἡ εἰδωλολατρεία ἐξηκολούθει καὶ μόλις κατὰ τὸν ἕνατον αἰῶνα ἐξέλιπεν ἐντελῶς.

Τελευταῖοι ἐδέχθησαν τὸν Χριστιανισμὸν οἱ Μαυριᾶται κατὰ τῷ 867 μ.Χ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἔγινε στάσις τοῦ λαοῦ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ στάσις αὕτη ὀνομάζεται στάσις τοῦ Νίκα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπυρπολήθη ὁ Ναὸς τῆς θείας Σοφίας. Ὁ Ναὸς οὗτος εἶχε κτισθῆ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ πάλιν εἶχε πυρποληθῆ.

β.) Ἡ Ἀνοικοδόμησις τοῦ ναοῦ τῆς θείας Σοφίας.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπεφάσισε νὰ κατασκευάσῃ τὸν ναὸν τῆς θείας Σοφίας (ἢ τῆς Ἀγίας Σοφίας) μεγαλύτερον καὶ λαμπρότερον καὶ ἐπὶ ὠραιότερου σχεδίου.

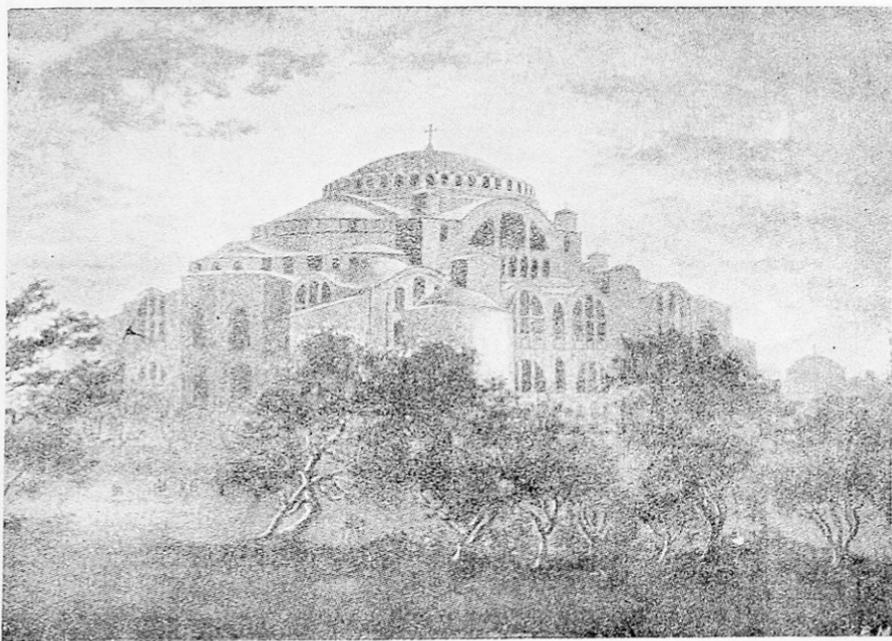
Ἐκάλεσε λοιπὸν τοὺς ἑλληνας ἀρχιτέκτονας Ἀνθέμιον καὶ Ἰσίδωρον, ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ ἀνέθεσεν εἰς αὐτοὺς τὴν κατασκευὴν τοῦ ναοῦ.

Πράγματι οἱ ἀρχιτέκτονες οὗτοι ἐσχεδίασαν καὶ ἐξετέλεσαν τὸ ἔργον τελείως, ἐντὸς 5 ἐτῶν καὶ 10 μηνῶν.

Ὅταν ὁ ναὸς ἤτοιμάσθη καὶ παρεδόθη, ἀπεδείχθη

ὅτι ἦτο ἐν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἔργα τοῦ ἀνθρώπου.
Δὲν περιγράφεται ἡ ὠραιότης καὶ μεγαλοπρέπεια τοῦ
σχεδίου τοῦ ναοῦ τούτου, οὐδὲ ἡ ἐσωτερικὴ αὐτοῦ πολυ-
τέλεια καὶ λαμπρότης.

Ὅταν ἔγιναν τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας

Τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας

Σοφίας καὶ εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν ὁ Ἰουστινιανός, ἐθαύμασε
πάρα πολὺ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ναοῦ. Μὲ χαρὰν δὲ καὶ
ὑπερηφάνειαν ἐφώνηξε: «νενίκηκά σε Σολομών», δηλαδὴ
σὲ ἐνίκησα, ὦ Σολομών, ὁ ὁποῖος ἔκαμες τὸν λαμπρὸν
ναὸν τοῦ Σολομῶντος εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ.

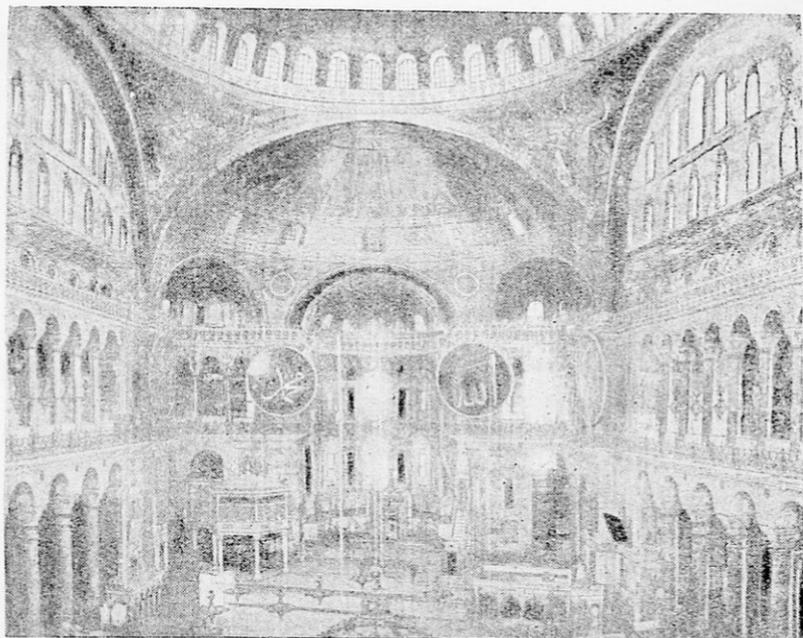
Διὰ τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Σοφίας ἐξωδεύθησαν περίπου
300 ἑκατομμύρια χρυσαῖ δραχμαί.

Εἰς τὸν ναὸν τοῦτον ἐφηροδόσθη τὸ σχῆμα τοῦ σταυ-

ροῦ, εἰς τὰ θεμέλια αὐτοῦ. Ὑπεράνω δὲ τοῦ ναοῦ καὶ εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ, ἐτέθη ὁ θόλος ἢ τροῦλλος.

Γενικῶς ἐπικρατεῖ ἡ καμπύλη γραμμὴ, εἰς τὰς θύρας, τὰ παράθυρα καὶ τὰς ἀψίδας.

Τοιοιτοτρόπως ἀπετελέσθη ὁ βυζαντινὸς ρυθμὸς.

Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας

Ἐκτοτε τὰς ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν θόλον καὶ ἀψίδας, τὰς ὀνομάζομεν βυζαντινάς.

Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀπὸ τοῦ 1453, ὁπότε κατελήφθη ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπὸ τῶν Τούρκων, μετεβλήθη εἰς Τουρκικὸν τέμενος (τζαμί).

Ἐκτοτε δὲ τὸ ὄνειρον τῶν Ἑλλήνων, ἦτο νὰ ἐλευθερώσουν αὐτόν, διὰ νὰ γίνῃ πάλιν Χριστιανικὸς ναός.

§ 26. Ὁ Ἡράκλειος καὶ ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος.

α) Κατάστασις τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους κατὰ τὴν ἀνοδὸν τοῦ Ἡρακλείου εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ.

Ὁ Ἡράκλειος ἔγινεν αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους κατὰ τὰ ἔτη 610—614. Ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἡράκλειος, τὸ Βυζαντινὸν κράτος εὗρισκετο εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν. Χρήματα δὲν ὑπῆρχον εἰς τὸ ταμεῖον, διότι ὁ Ἰουστινιανὸς μὲ τοὺς μακροὺς αὐτοῦ πολέμους καὶ μὲ τὰ διάφορα ἔργα, τὰ ὁποῖα ἔκαμεν, εἶχεν ἐξαντλήσει αὐτά. Ἐνεκα τούτου οὔτε ἰκανὸς στρατὸς ὑπῆρχεν, οὔτε ἰκανὸν ναυτικόν. Οἱ δὲ διάδοχοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ δὲν ὑπῆρξαν ἄξιοι νὰ ἐπανορθώσουν καὶ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ. Διὰ ταῦτα οἱ ἐχθροὶ τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους ἐπετίθεντο κατ' αὐτοῦ καὶ κατέλαβαν τὰς ἐπαρχίας αὐτοῦ τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην.

Ἰδίως οἱ Πέρσαι ἐπετέθησαν καὶ κατέλαβον πολλὰ μέρη τοῦ βυζαντινοῦ Κράτους. Ἐφθασαν δὲ μέχρι τῆς Παλαιστίνης καὶ κατέλαβον τὴν Ἱερουσαλήμ.

Οἱ Πέρσαι εἰς Ἱερουσαλήμ εὔρον εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀναστάσεως τὸν τίμιον Σταυρόν, τὸν ὁποῖον εἶχεν εὐρεῖ ἡ μήτηρ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἡ Ἁγία Ἑλένη, καὶ παρέλαβον αὐτὸν ὡς λάφυρον.

Οἱ Πέρσαι τόσον εἶχον προχωρήσει, ὥστε κατέλαβον καὶ τὴν Αἴγυπτον, ἀπὸ τὴν ὁποίαν οἱ Βυζαντινοὶ ἐπρομηθεύοντο τὸν σῖτον. Εἶχον φθάσει δὲ καὶ μέχρι τῆς Χαλκηδόνας, πλησίον τοῦ Βοσπόρου.

Ἐκτὸς τῶν Περσῶν οἱ Ἀβαροι, ἐκ βορρᾶ, κατήρχοντο πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ πολὺν στρατόν.

Οὗτοι ἦσαν Μογγολικῆς φυλῆς καὶ κατόικουν εἰς τὰ μέρη τῆς σημερινῆς Ρουμανίας.

β') Ἐνέργειαι τοῦ Ἡρακλείου ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους

Εἰς τοιαύτην κατάστασιν εὐρίσκετο τὸ Βυζαντινὸν

Ἡ Ἡρακλείου ἐκστρατεύει κατὰ τῶν Περσῶν

κράτος ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ ὁ Ἡράκλειος. Οὗτος κατ' ἀρχὰς ἀηλιπίσθη διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ κράτους καὶ ἦτο ἐτοιμος νὰ ἐγκαταλείψῃ αὐτό. Ἄλλ' ἔσωσεν αὐτὸν ὁ Πατριάρχης Σέργιος, ὁ ὁποῖος προσέφερεν εἰς αὐτὸν τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη καὶ

νομίσματα τῆς Ἁγίας Σοφίας, τῶν Μονῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἐκκλησιῶν. Ἐκ τούτων ὁ Ἡράκλειος ἔκοψε νομίσματα καὶ διωργάνωσε καλὸν στρατόν. Μὲ αὐτὸν ἀπεφάσισε νὰ πολεμήσῃ τοὺς Πέρσας ἐντὸς αὐτῆς τῆς Περσίας.

Πρὸς τοῦτο ἄφησεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀντιπροσώπους τοῦ τὸν Πατριάρχην Σέργιον καὶ τὸν Πρωθυπουργόν του Βῶνον. Εἰς τούτους ἐνεπιστεύθη τὴν υπεράσπισιν καὶ τὴν σωτηρίαν τῆς πρωτεύουσῃς, αὐτὸς δὲ μὲ τὸν στρατόν του διηυθύνθη κατὰ τῶν Περσῶν. Ἡ ἐκστρατεία αὕτη κατὰ τῶν Περσῶν διήρκεσε πολὺ, ἀλλ' ἔφερε καλὰ ἀποτελέσματα, διότι ἦτο νικηφόρος.

*γ) Πολιορκία καὶ σωτηρία τῆς Κωνσταντινουπόλεως
κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀπουσίας τοῦ Ἡρακλείου*

Κατὰ τὰ ἔτη, κατὰ τὰ ὅποια ἔλειπεν ὁ Ἡράκλειος, οἱ Πέρσαι συνενοήθησαν μὲ τοὺς Ἀβάρους νὰ πολιορκήσουν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ Ἄβαροι πράγματι ἐπολιόρκησαν καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν αὐτήν, τὴν ὁποίαν υπερέσπιζον γενναίως ὁ Βῶνος καὶ ὁ Πατριάρχης Σέργιος μὲ τὸν λαόν.

Οἱ Ἄβαροι δὲν ἠδύνατο νὰ κάμουν τίποτε ἀπὸ τῆς ξηρᾶς, διότι ἡ Κωνσταντινούπολις, ἦτο καλῶς ὠχυρωμένη. Κατὰ θάλασσαν δὲ ἐνικήθησαν καὶ κατεστράφησαν.

Εἰς τὴν τελείαν δὲ αὐτῶν καταστροφὴν συνετέλεσε καὶ φοβερὰ τρικυμία τῆς θαλάσσης. Αὕτη πολλὰ πλοῖα τῶν Ἀβάρων κατέστρεψε, παρὰ τὰς Βλαχερνάς, ὅπου ἦτο ναὸς τῆς Θεοτόκου. Ἔνεκα δὲ τούτων ἡ πολιορκία ἐλύθη.

δ') 'Ο 'Ακάθιστος ὕμνος πρὸς τὴν Θεοτόκον

Διὰ τῆς καταστροφῆς ἐκείνης τῶν Ἀβάρων, ἐσώθη ἐκ βεβαίου κινδύνου ἡ Κωνσταντινούπολις. Ὁ δὲ λαὸς αὐτῆς ἀπέδωκε τὴν ἀνέλπιστον αὐτὴν σωτηρίαν εἰς τὴν βοήθειαν τῆς Θεοτόκου, ἡ ὁποία ἐθεωρεῖτο ἡ πολιοῦχος καὶ προστάτις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Διὰ τοῦτο συνεκεντρώθη ὁ λαὸς καὶ ὁ κληρὸς εἰς τὸν ναὸν αὐτῆς καὶ ἐκεῖ ἔψαλεν ὕμνον εὐχαριστήριον πρὸς τὴν Θεοτόκον. Λέγεται δὲ ὁ ὕμνος οὗτος «'Ακάθιστος ὕμνος» ἢ «Χαιρετισμοὶ τῆς Θεοτόκου», ἐπειδὴ χαιρετίζει δι' αὐτοῦ ὁ λαὸς τὴν Θεοτόκον.

Τὸν ὕμνον τοῦτον ὁ λαὸς ἔψαλεν ὄλον, χωρὶς νὰ καθίσῃ, καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθη «'Ακάθιστος ὕμνος».

Εἰς τὸν ὕμνον τοῦτον ἡ Θεοτόκος ὀνομάζεται ὑπέρμαχος τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ στρατηγός.

Εἰς αὐτὴν δὲ ὁ λαὸς τῆς Πρωτευούσης ἀπονέμει τὰ νικητήρια, δηλαδὴ τὰς τιμὰς καὶ τοὺς ὕμνους τῆς νίκης.

Μέχρι σήμερον ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ψάλλει τὸν ἀκάθιστον ἐκεῖνον ὕμνον πρὸς τὴν Θεοτόκον.

Ὁ ὕμνος οὗτος ψάλλεται κατὰ τμήματα, ἀνὰ ἓν τμήμα κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς Παρασκευῆς τῶν τεσσάρων πρώτων ἑβδομάδων τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Τὴν δὲ Παρασκευὴν τῆς Πέμπτης ἑβδομάδος, ψάλλεται ὁλόκληρος ὁ ὕμνος. Εἶνε δὲ εἰς ἓκ τῶν ὠραιότερων ὕμνων τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ δὲ ὠραιότατον τροπᾶριον αὐτοῦ, μὲ τὸ ὁποῖον ἀφιερώνει ἡ πόλις τὰ νικητήρια εἰς τὴν Θεοτόκον καὶ ἀνακηρύσσει αὐτὴν στρατηγὸν καὶ ὑπέρμαχον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἶναι τὸ ἐξῆς:

«Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια, ὡς
λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια, ἀνα-
γράφω Σοι ἡ πόλις σου, Θεοτόκε· ἀλλ' ὡς
ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον, ἐκ παντοίων
με κινδύνων ἐλευθέρωσον, ἵνα κράζω Σοι·
Χαῖρε νύμφη ἀνύμφευτε» (1).

1) Ἡ ἔννοια τοῦ ὕμνου τούτου εἶναι ἡ ἑξῆς·

(Εἰς Σέ (τὴν Θεοτόκον), τὴν προστάτιδα καὶ στρατηγὸν μου,
ἀποδίδω τὰς τιμὰς τῆς νίκης· ἐπειδὴ δὲ ἐσώθην ἀπὸ τὰ δεινὰ,
εἰς Σέ, ὦ Θεοτόκε, ἀφιερώνω ἐγὼ ἡ Πόλις σου τὰς εὐχαριστίας
μου. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἔχεις τὴν δύναμιν ἀνίκητον, ἐλευθέρωσόν με
ἀπὸ παντὸς εἶδους κινδύνους, διὰ νὰ φωνάζω εἰς Σέ· «Χαῖρε, ὦ
νύμφη ἀνύμφευτε»).

ε') *Νίκαι τοῦ Ἡρακλείου εἰς Περσίαν καὶ ἀνάκτησις
τοῦ τιμίου Σταυροῦ.*

Ἐν ᾧ αὐτὰ συνέβαινον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν,
ὁ Ἡράκλειος διήρχετο νικητὴς τὴν Περσίαν. Τότε ἠνάγ-
κασε τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν, Χοσρόην Β' νὰ παραι-
τηθῆ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς. Ἔκαμε δὲ συνθήκην Εἰρήνης μὲ
τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον αὐτοῦ τὸν Σιρόην.

Κατὰ τὴν συνθήκην ἐκείνην ὁ Σιρόης ὑπεχρεώθη νὰ
παραδώσῃ εἰς τὸν Ἡράκλειον πάσας τὰς Ἐπαρχίας τοῦ
Βυζαντινοῦ κράτους, τὰς ὁποίας οἱ Πέρσαι εἶχον ἄλ-
λοτε ἀρπάσει, καὶ τὸν Τίμιον Σταυρόν.

Τὸν Σταυρόν, ὁ Ἡράκλειος, νικητὴς ἔφερεν εἰς
Κωνσταντινούπολιν καὶ ὕψωσεν εἰς προσκύνησιν τῶν
πιστῶν. Μετὰ ἓν ἔτος ἀργότερον, ἔφερεν αὐτὸν εἰς Ἰε-
ρουσαλήμ, ὅπου ὕψωσε πάλιν εἰς προσκύνησιν τῶν
πιστῶν.

Τοιοῦτοτρόπως ἐπὶ τοῦ Ἡρακλείου ἐσώθη καὶ τὸ
Βυζαντινὸν κράτος καὶ ἡ Χριστιανικὴ Θρησκεία ἀπὸ βέ-
βαιον κίνδυνον.

Ἡ Ἐκκλησία, εἰς ἀνάμνησιν τῆς διασώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ὥρισε τὴν ἑορτὴν, ἣ ὁποία λέγεται τῆς ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ. Ἐορτάζεται δὲ εἰς τὰς 14 Σεπτεμβρίου ἐκάστου ἔτους.

Κατὰ τὴν προσκύνησιν τοῦ Σταυροῦ ὁ λαὸς ἔψαλλε τὸν ἐξῆς ὕμνον, τὸν ὁποῖον μέχρι σήμερον ψάλλει ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν.

Τὸ τροπάριον τῆς ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.

«Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου. Νίκας τοῖς βασιλεῦσι κατὰ βαρβάρων δωρούμενος καὶ τὸ σὸν φυλάττιον διὰ τοῦ Σταυροῦ σου πολίτευμα (¹).

1) Ἡ δὲ ἔννοια τοῦ ὕμνου τούτου εἶναι ἡ ἐξῆς. (Σῶσον, ὦ Κύριε, καὶ εὐλόγησον τὸν λαόν σου, δίδοντας νίκας εἰς τοὺς βασιλεῖς ἐναντίον βαρβάρων λαῶν καὶ φυλάττοντας τὴν Ἐκκλησίαν σου διὰ τῆς βοηθείας τοῦ Σταυροῦ σου).

§ 27. Ὁ ἀσκητισμὸς καὶ ὁ Μοναχικὸς βίος.

Ὁ Ἅγιος Ἀντώνιος.

Οἱ Χριστιανοὶ τῶν πρώτων αἰώνων ἔζων βίον αὐστηρόν, ἠθικὸν καὶ ἅγιον. Ἀπέφευγον δὲ τὰς ἀσωτείας καὶ τὰς αἰσχροὺς διασκεδάσεις τῶν εἰδωλολατρῶν ὡς καὶ τὰ ἀπάνθρωπα αὐτῶν θεάματα, τῶν θηριομαχιῶν καὶ ἀνθρωπομαχιῶν.

Πολλοὶ δὲ ἐκ τῶν Χριστιανῶν τούτων, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἐν ᾧ ἔμενον εἰς τὰς πόλεις, ἀπέφευγον πᾶσαν εὐχάριστον ἀπόλαυσιν, καὶ τὴν πλέον ἀθωοτέραν. Ἐπέβαλλον δὲ εἰς τὸν ἑαυτὸν τῶν μεγάλης στερήσεις καὶ νηστείας.

Ἐκτὸς τούτου οἱ Χριστιανοὶ αὐτοὶ διήρχοντο τὸν βίον τῶν μὲ μοκρὰς προσευχὰς καὶ ἀγρυπνίας.

Πάντα δὲ ταῦτα ἔπραττον, διότι ἐπίστευον ὅτι δι

αὐτῶν θὰ εὐχαριστήσουν τὸν Θεὸν καὶ θὰ καταδαμά-
σουν τὰς ἐπιθυμίας τῆς σαρκὸς καὶ θὰ σωθοῦν ἐκ τῆς
ἁμαρτίας.

Ὅσον παρήρατο ὁ χρόνος, τόσον περισσότερο ἐρ-
ριζώνετο εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἢ ἰδέα αὐτή. Οἱ τοιοῦτοι
ὠνομάσθησαν ἄσκηταί, διότι ἤσκουν τὸ σῶμα τῶν
εἰς τὰς στερήσεις.

Οἱ εἰδωολάτραι ἔπρατον ἐντελῶς τὰ ἀντίθετα.
Ἐξῶν μὲ ἀσωτείας καὶ μὲ ἡδονάς, μὲ ἀπολαύσεις, μὲ
ἀδικίας καὶ πιέσεις ἐναντίον τῶν ἀσθενεστέρων, μὲ θεά-
ματα ἀπάνθρωπα, δηλαδὴ θηριομαχίας καὶ ἀνθρωπο-
μαχίας μέχρι θανάτου.

Οἱ εὐσεβεῖς ὅμως χριστιανοὶ δὲν ὑπέφερον νὰ βλέ-
πουν ὅλα αὐτά. Διὰ τοῦτο ἤρχισαν οἱ ἄσκηται νὰ ἀπο-
μακρύνωνται ἐκ τῆς ἁμαρτωλῆς ἐκείνης κοινωνίας τῶν
ἔθνικῶν καὶ νὰ καταφεύγουν εἰς τὴν ἔρημον.

Ἐκεῖ μόνον ἔζων σύμφωνα πρὸς τὰς χριστιανικὰς
τῶν ἰδέας.

Κατὰ πρῶτον ἀνεχώρησεν εἰς τὴν ἔρημον ὁ Παῦλος
ὁ ἐκ τῆς Θηβαΐδος τῆς Αἰγύπτου. Οὗτος ἔζησε περίπου
ἐνενήκοντα ἑπτὰ ἔτη καὶ ἀπέθανε κατὰ τὸ 260 μ.Χ.

Μετὰ τὸν Παῦλον πολλοὶ ἄλλοι ἤρχισαν νὰ ἀπομα-
κρύνωνται ἀπὸ τὴν κοινωνίαν εἰς τὴν ἔρημον. Εἰς τοῦτο
συντελοῦν τότε καὶ οἱ κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμοί.
Οὗτοι ἠνάγκαζον τοὺς χριστιανούς νὰ φεύγουν εἰς τὰς
ἐρήμους, διὰ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τοὺς καταδιώκοντας αὐτοὺς
εἰδωολάτρας.

α') Ὁ Ἅγιος Ἀντώνιος

Ἐκ τῶν ἀσκητῶν τούτων τῆς ἐρήμου, οἱ ὅποιοι
ὠνομάσθησαν καὶ ἐρημίται, ὀνομαστὸς ἔγινεν ὁ
Ἅγιος Ἀντώνιος.

Οὗτος ἦτο πλουσιώτατος, ἀλλὰ διεμοίρασε τὴν περιουσίαν αὐτοῦ εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἔφυγεν εἰς τὴν ἔρημον τῆς Αἰγύπτου, διὰ νὰ ἀσκητεύσῃ.

Πολλοὶ θαυμαστοὶ του μετέβλινον καὶ ἐπεσκέπτοντο αὐτὸν εἰς τὴν ἔρημον· Ἐκεῖ δὲ ἐδίδασκεν αὐτοὺς περὶ τῆς πίστεως εἰς τὸν Θεὸν καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς τὸν πλησίον.

Ὁ Ἅγιος Ἀντωνίος, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἀσκηταί, κατεγίνετο εἰς μελέτας τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ εἰς προσευχὰς καὶ νηστείας.

Ὅσάκις δὲ ὑπῆρχεν ἀνάγκη νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς Χριστιανούς, εἴτε κατὰ τὸν καιρὸν τῶν διωγμῶν, εἴτε κατὰ τὸν καιρὸν μεγάλων κακῶν καὶ δυστυχιῶν, ἤρχετο εἰς τὰς πόλεις. Ἐκεῖ ἐκήρυττε τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεόν, ἐνεθάρρυνε τοὺς Χριστιανούς καὶ παρηγόρει αὐτούς.

β') Ἡ ἵδρυσις τῶν πρώτων μοναστηρίων.

Πολλοὶ ἦσαν οἱ ἀσκηταί εἰς τὰς ἐρήμους. Ὅταν δὲ ὁ μαθητὴς τοῦ Ἀντωνίου, ὁ Παχώμιος, ἐσκέφθη νὰ συγκεντρώσῃ αὐτοὺς νὰ ζήσουν μαζί, ἀντὶ νὰ ζοῦν χωριστά, συνεκέντρωσεν ἑπτὰ χιλιάδας ἀσκητάς.

Ὁ Παχώμιος ἔκτισε μοναστήριον εἰς μίαν νῆσον τοῦ Νείλου ποταμοῦ καὶ ἐκεῖ συνεκεντρώθησαν πάντες οἱ ἀσκηταί τῆς Αἰγύπτου. Τοιουτοτρόπως παρουσιάσθησαν τὰ πρῶτα Μοναστήρια.

Οἱ δὲ ἀσκηταί, οἱ ὅποιοι ἔζων μαζί με ἄλλους εἰς τὰ μοναστήρια, ὠνομάσθησαν μοναχοί, ὁ δὲ βίος αὐτῶν ὠνομάσθη μοναχικὸς βίος.

Ἰδρῦθησαν δέ, ἕνεκα τῶν αὐτῶν λόγων, καὶ μοναστήρια γυναικῶν.

Ἀναγκαστικῶς δὲ τότε ἔπρεπε νὰ γίνουν μερικοὶ νό-

μοι καὶ κανόνες, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους ἔπρεπε νὰ ζοῦν ἀπὸ κοινοῦ οἱ μοναχοί.

Τοιοῦτους ἀσκητικούς ἢ μοναχικούς κανόνας βραδύτερον ἔγραψεν ὁ Μέγας Βασίλειος, οἱ ὅποιοι ἐφαρμόζονται εἰς τὰ μοναστήρια τῶν ὀρθοδόξων μοναχῶν.

Κατὰ τοὺς κανόνας τούτους ὁ μοναχὸς ὑπόσχεται ἀρετήν, ὑπακοήν καὶ πτωχίαν.

Οἱ μοναχοὶ ἐκεῖνοι ἡσχολοῦντο εἰς τὰ γράμματα καὶ ἀντέγραφον τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς. Συνεκέντρωσαν δὲ πολλὰ χειρόγραφα εἰς τὰς Μονάς.

γ') Διάδοσις τοῦ μοναχικοῦ βίου

Ὁ μοναχικὸς βίος ἐκ τῆς Αἰγύπτου διεδόθη καὶ εἰς τὰς ἄλλας χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Κέντρον ὁμῶς σπουδαῖον τοῦ μοναχικοῦ βίου ἔγινε βραδύτερον τὸ ὄρος Ἄθως, τὸ ὅποιον, ἕνεκα τούτου, ὠνομάσθη Ἄγιον ὄρος. Ἐκεῖ ἐκτίσθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον περίπου εἴκοσι μοναστήρια καὶ πολλὰ σκῆται.

Εἰς τὴν Δύσιν μετέδωκε τὸν μοναχικὸν βίον ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, ὅταν ἦλθεν ἐκεῖ ἐξόριστος. Ὁ ἴδιος δὲ ἔγραψε καὶ τὸν βίον τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, διότι ἐθαύμαζε καὶ ἐτίμα αὐτόν. Οἱ μοναχοὶ τῆς Δύσεως εἰργάζοντο τὴν γῆν καὶ διαφόρους τέχνας, ἐκαλλιέργουν δὲ καὶ τὰ γράμματα.

Πολλοὶ ἐκ τῶν ἀσκητῶν ὑπέβαλλον τὸ σῶμα αὐτῶν εἰς πολὺ σκληρὰς δοκιμασίας. Ἐξ αὐτῶν ὀνομαστότεροι ἦσαν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἔζων διαρκῶς ἐπάνω εἰς μίαν στύλην καὶ διὰ τοῦτο ἐλέγοντο στυλίται. Ὀνομαστότερος ἐκ τῶν στυλιτῶν ἦτο ὁ Συμεὼν ὁ στυλίτης.

Οὗτος ἔζησεν ἐπὶ τριάκοντα ἔτη συνεχῶς ἐπάνω εἰς μίαν στύλην.

Ὁ μοναχικὸς βίος ὑπάρχει μέχρι σήμερον, ἀλλ' ἀρκετὰ περιορισμένος, διότι οἱ λόγοι, οἱ ὁποῖοι ἠνάγκαζον ἄλλοτε πολλοὺς νὰ γίνωνται μοναχοί, δὲν ὑπάρχουν σήμερον.

§ 28. Οἱ Εἰκονομάχοι καὶ ἡ Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ὀγδόου αἰῶνος, αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἦτο ὁ Λέων ὁ Ἰσαυρος.

Τότε οἱ Ἀραβες ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ὁ Λέων ἐνίκησεν αὐτοὺς καὶ ἔσωσε τὴν Πρωτεύουσαν καὶ τὸ Βυζαντινὸν κράτος.

Μετὰ τὴν νίκην του ἐκείνην, ὁ Λέων ἠθέλησε νὰ διορθώσῃ τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τοῦ κράτους του καὶ νὰ δώσῃ νέαν ζωὴν εἰς τὴν πολιτείαν καὶ τὴν κοινωνίαν, ἢ ὅποια ἦτο εἰς παρακμὴν.

Χάριν δὲ τοῦ σκοποῦ τούτου, ὁ Λέων ἐπολέμησε πᾶσαν αἰτίαν, ἢ ὅποια συνετέλει εἰς τὴν παρακμὴν τοῦ λαοῦ. Ἐπεχείρησε δὲ νὰ ἐφαρμόσῃ πολλὰς μεταβολὰς καὶ μεταρρυθμίσεις.

α') Ἡθικὴ καὶ θρησκευτικὴ κατάστασις τοῦ λαοῦ.

Ὁ Λέων ἔβλεπεν ὅτι ὁ λαὸς ἦτο πολὺ ἀμόρφωτος καὶ ἐδείκνυε μεγίστην ἀδιαφορίαν διὰ τὰ ζητήματα τῆς πολιτείας. Ἄφηνε δὲ τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ κράτους νὰ κάμνουν πᾶσαν κατάχρησιν εἰς βάρος τῆς προόδου καὶ τῆς ἀσφαλείας αὐτοῦ.

Τὸ κακὸν τοῦτο ἠϋξάνεν ἡμέραν μετὰ τὴν ἡμέραν καὶ ἡ κατάστασις τοῦ λαοῦ ἐγίνετο χειροτέρα. Μεγάλῃ δὲ

ἀμάθεια ἐπεκράτει εἰς τὸν λαόν. Ἡ ἀμάθεια αὕτη ἐπέδρα καὶ εἰς τὴν θρησκευτικὴν κατάστασιν τοῦ λαοῦ.

Οὗτος ἔχασε τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ εὐσέβειαν καὶ περιορίσθη εἰς τυφλὴν πίστιν τῶν διαφόρων μύθων, τοὺς ὁποίους διηγοῦντο εἰς αὐτὸν οἱ διάφοροι ἀμαθεῖς καὶ φανατικοὶ μοναχοί.

Ἡ λατρεία του πρὸς τὸν θεὸν κατήντησεν ἐντελῶς ἐξωτερικὴ. Διότι περιορίζετο εἰς τὴν ἐκτέλεσιν μόνον τῶν ἐξωτερικῶν τύπων τῆς λατρείας. Ἐτέλει τὰς θρησκευτικὰς τελετάς, λειτουργίας, νηστείας καὶ πολλὰς προσευχάς. Προσέφερε δὲ δῶρα εἰς ναοὺς καὶ Μοναστήρια καὶ ἐπίστευεν ὅτι δι' ὅλων αὐτῶν ηὐχαρίσται τὸν Θεόν.

Ἐντελῶς δὲ ἐλησμόνησεν ὁ λαὸς τὴν ἀληθῆ πρὸς τὸν Θεὸν εὐσέβειαν, τὴν ἀρετὴν καὶ τὰς ἀγαθὰς πράξεις.

Τόσον δὲ εἶχε καταπέσει ἡ ἀληθῆς εὐσέβεια καὶ λατρεία τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν Θεόν, ὥστε ἀπέδιδεν εἰς τὰς εἰκόνας θείας ιδιότητας καὶ κατήντησε νὰ λατρεύῃ αὐτάς.

β') Ἐνέργειαι τοῦ Λέοντος πρὸς διόρθωσιν τῆς καταστάσεως. Κατάργησις τῶν εἰκόνων

Ὅλην αὐτὴν τὴν κατάστασιν μὲ λύπην ἔβλεπεν ὁ Λέων καὶ πολλοὶ ὀπαδοί του καὶ προσεπάθησε νὰ τὴν διορθώσῃ.

Δυστυχῶς ὁμως, ἀντὶ νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν διόρθωσιν τῶν κακῶν μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἀμαθοῦς πλήθους, μετεχειρίσθη μέτρα βίαια, ἐκ τῶν ὁποίων προέκυψαν πολλαὶ καταστροφαί.

Πολλὰ δὲ καὶ διάφορα ἦσαν τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ὁ Λέων πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του. Ἐν δὲ ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ ἡ ἀφαίρεσις τῶν εἰκόνων ἐκ τῶν Ἐκκλησιῶν.

Τοῦτο ἔκαμεν ὁ Λέων ἐκ τοῦ φόβου μήπως καταντήσουν οἱ ναοὶ τόποι εἰδωλολατρείας.

Ἄλλ' ὁ ἀμόρφωτος λαὸς ἐθεώρησε τοῦτο ὡς προσβολὴν κατὰ τῆς θρησκείας καὶ ἐξηγέρθη ἐναντίον τῆς ἀποφάσεως ταύτης τοῦ βασιλέως. Παρακινεῖτο δὲ ὁ λαὸς κατὰ τοῦ βασιλέως ὑπὸ τῶν φανατικῶν μοναχῶν.

Οὗτοι ἔβλεπον ὅτι διὰ τῆς καταργήσεως τῶν εἰκόνων ἐβλάπτοντο τὰ ὑλικά αὐτῶν συμφέροντα. Διότι αὐτοὶ κυρίως ἦσαν οἱ κατασκευασταὶ αὐτῶν, καὶ ἰδίως οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἁγίου ὄρους.

Ἐκ τῆς αἰτίας αὐτῆς ὁ λαὸς ἐχωρίσθη εἰς δύο μερίδας, εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἤθελον τὴν κατάργησιν τῶν εἰκόνων καὶ εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἤθελον τὴν χρῆσιν τῶν εἰκόνων εἰς τὰς Ἐκκλησίας.

Καὶ ὅσοι μὲν ἤθελον τὴν κατάργησιν τῶν εἰκόνων ὠνομάσθησαν ἀπὸ τοὺς ἀντιθέτους **Εἰκονομάχοι** ἢ **Εἰκονοκλάσται**, ὅσοι δὲ ἤθελον τὴν χρῆσιν τῶν εἰκόνων ὠνομάσθησαν **Εἰκονολάτραι**.

Πολλοὶ ἐκ τῶν εἰκονολατρῶν κατεδιώχθησαν, ἐξωρίσθησαν καὶ ἀπέθανον.

Ἰδίως κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ διαδόχου τοῦ Λέοντος, τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ε΄, τὸν ὅποιον οἱ εἰκονολάτραι ὠνόμασαν Κοπρώνυμον. Οὗτος ἐπολέμησε σκληρῶς τὴν χρῆσιν τῶν εἰκόνων καὶ τοὺς εἰκονολάτρας. Τοὺς δὲ μοναχοὺς κατεδίωξε καὶ πολλὰ Μοναστήρια διέλυσεν.

Παρὰ τοὺς διωγμοὺς ὅμως αὐτούς, ὁ περισσότερος λαὸς μετεχειρίζετο κρυφίως καὶ προσεκύνει τὰς εἰκόνας, διὰ τὴν δοξάζη τὸν Θεόν, ὁ ὅποιος ἀνέδειξεν αὐτόν.

Ἡ κατάστασις αὕτη, ἣ ὁποία ἦτο κατάστασις ἐμφυλίου σπαραγμοῦ, διήρκεσε περίπου ἑκατὸν ἔτη. Κατὰ τὰ ἔτη αὐτὰ αἱ εἰκονομαχικαὶ αὗται ἔριδες ποικιλοτρόπως

ἔβλαψαν τὸν Βυζαντινὸν λαόν, τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα.

γ') Ἡ Ἀναστήλωσις τῶν εἰκόνων καὶ ἡ Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ὅταν ἐγένεον αὐτοκράτειρα ἡ Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία, ἠθέλησε νὰ καθησυχάσῃ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν λαὸν ἀπὸ τὸ ζήτημα τῶν εἰκόνων. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἐκάλεσε τὴν ἐβδόμην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τὸ ἔτος 787 μ. Χ.

Ἡ Σύνοδος αὕτη ὥρισεν ὅτι ἡ λατρεία μόνον εἰς τὸν Θεὸν ἀνήκει, εἰς δὲ τὰς εἰκόνας ἐπιτρέπεται μόνον σεβασμὸς καὶ τιμητικὴ μόνον προσκύνησις αὐτῶν.

Ἐπέτρεψε δὲ τὴν τοποθέτησιν τῶν εἰκόνων εἰς τὰς Ἐκκλησίας. Τοῦτο ὠνομάσθη ἀ ν α σ τ ῆ λ ω σ ι ς τ ῶ ν ε ἰ κ ὄ ν ω ν.

Μετὰ τὸν θάνατον τῆς Εἰρήνης, ἄλλοι εἰκονομάχοι βασιλεῖς ἀφήρσαν πάλιν τὰς εἰκόνας ἐκ τῶν Ἐκκλησιῶν. Τελευταῖος ἐκ τῶν εἰκονομάχων βασιλέων ἦτο ὁ Θεόφιλος.

Μετὰ τὸν θάνατον ὁμοῦς τούτου, ἡ σύζυγός του Θεοδώρα ἐκάλεσεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν Σύνοδον κατὰ τὸ ἔτος 842 μ. Χ. Ἡ Σύνοδος ἐκείνη ἐπανέφερε ὀριστικῶς πλεον τὰς εἰκόνας εἰς τὰς Ἐκκλησίας.

Ἐκτοτε δὲ ἔχομεν τὰς εἰκόνας εἰς τὰς ἐκκλησίας μέχρι σήμερον.

Εἰς ἀνάμνησιν δὲ τῆς ἀναστήλωσεως ταύτης τῶν εἰκόνων ὠρίσθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἑορτὴ, ἡ ὁποία λέγεται Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἐορτάζεται δὲ ἡ ἑορτὴ αὕτη τὴν πρώτην Κυριακὴν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς.

Κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας ψάλλει ἡ Ἐκκλησία τὸ ἕξις τροπᾶριον:

«Τὴν ἄχραντον εἰκόνα σου προσκυνοῦμεν, Ἄγαθέ, αἰτούμενοι συγχώρησιν τῶν πταισμάτων ἡμῶν, Χριστέ, ὁ Θεός. Βουλῆσει γὰρ ἠυδόκησας σαρκὶ ἀνελθεῖν ἐν τῷ σταυρῷ, ἵνα ῥύση, οὐς ἔπλασας ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ· ὅθεν εὐχαρίστως βοῶμεν σοι· χαρᾶς ἐπλήρωσας τὰ πάντα, ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, παραγενόμενος εἰς τὸ σῶσαι τὸν κόσμον»(!).

1) Ἡ ἔννοια τοῦ τροπαρίου τούτου εἶναι ἡ ἕξις:

(Τὴν ἁγίαν σου εἰκόνα προσκυνοῦμεν, ὦ ἄγαθέ Χριστέ, ὁ ὁποῖος εἶσαι Θεός ἡμῶν, καὶ ζητοῦμεν συγχώρησιν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. Διότι Σὺ μὲ τὴν θέλησίν σου συγκατετέθης νὰ σταυρωθῇ τὸ σῶμα σου, διὰ νὰ σώσης ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ (τοῦ κακοῦ) ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἔπλασας. Διὰ τοῦτο φωνάζομεν πρὸς Σέ· ὦ Σωτὴρ ἡμῶν, Σὺ ἐγέμισες τὰ πάντα ἀπὸ χαρᾶν, ὅταν ἦλθες διὰ νὰ σώσης τὸν κόσμον).

ΜΕΡΟΣ Δ΄

---

§ 29. Τὰ μετὰ τὰς εἰκονομαχίας σπουδαῖα γεγονότα.

α') Ἀξιώσεις τῶν Παπῶν τῆς Ρώμης.

Πᾶσαι αἱ χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἦσαν ἠνωμέναι δογματικῶς καὶ ἀπετέλουν μίαν Ἐκκλησίαν μὲ τὴν ἰδίαν πίστιν. Μόνον διοικητικῶς ἐχωρίζοντο καὶ ἐκάστη διηυθύνετο ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου αὐτῆς. Τοῦτο ἐγένετο συμφώνως μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ μὲ τὰς ἀποφάσεις τῶν συνόδων.

Ὅπως εἶδομεν εἰς τὰ προηγούμενα, οἱ διάφοροι ἐπίσκοποι ἀπέδιδον τιμὰς μεγαλυτέρας εἰς τοὺς ἐπισκόπους τῶν μεγάλων πόλεων τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἰδίως δὲ ἐκείνων τῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἦσαν πρωτεύουσαι τῶν μεγάλων διοικήσεων αὐτοῦ.

Ἡ Ρώμη τότε ἦτο πρωτεύουσα ὁλοκλήρου τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Διὰ τοῦτο οἱ ἄλλοι ἐπίσκοποι ἀπέδιδον μεγαλυτέραν τιμὴν εἰς τὸν ἐπίσκοπον αὐτῆς, τὸν Πάπαν. Δὲν ἀνεγνώριζον ὁμως εἰς αὐτὸν καὶ μεγαλυτέραν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν. Ἀργότερον ὁμως, ἐπὶ Μεγάλου Κωνσταντίνου, πρωτεύουσα τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἔγινεν ἡ Κωνσταντινούπολις. Ἔνεκα τούτου, οἱ ἐπίσκοποι αὐτῆς ἀπέκτησαν μεγαλυτέραν δύναμιν καὶ ἐτιμῶντο περισσότερο ὑπὸ τῶν ἄλλων ἐπισκόπων. Βραδύτερον δὲ ὁ ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως ὠνομάσθη Πατριάρχης καὶ μετὰ ταῦτα ἔλαβε παρὰ Συνόδου τὸν τίτλον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ὅπως μέχρι σήμερον λέγεται.

Ἄλλ' οἱ Πάπαι, ἀπὸ τοῦ δευτέρου μ.Χ. αἰῶνος, εἶχον τὴν ἀξίωσιν νὰ γίνουιν κυρίαρχοι ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ νὰ εἶναι ἀνώτεροι καὶ τῶν Συνόδων. Ὡς δικαιολογίαν δὲ τῆς ἀξιώσεώς των αὐτῆς ἔλεγον ὅτι αὐτοὶ εἶνε ἀντιπρόσωποι τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, ὁ ὁποῖος ἐμαρτύρησεν εἰς Ρώμην. Τὰς ἀξιώσεις των αὐτὰς οἱ Πάπαι κατώρθωσαν νὰ ἐπιβάλουν μόνον εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Δύσεως. Εἰς τὰς Ἐκκλησίας ὁμως τῆς Ἀνατολῆς δὲν κατώρθωσαν νὰ τὰς ἐπιβάλουν.

Ἐκτὸς τῶν παραλόγων τούτων ἀξιώσεων, οἱ Πάπαι εἶχον μεταβάλει ὄχι μόνον πολλὰς ἀρχαίας συνηθείας, ἀλλὰ καὶ διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο δὲ ἔκαμαν χωρὶς νὰ ἐρωτήσουν τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους.

Πάντοτε δὲ εἶχον ὡς σκοπὸν τῶν νὰ ἐπιβάλουν τὰς ἀξιώσεις τῶν καὶ εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἐπερίμενον κατάλληλον εὐκαιρίαν.

Ἡ εὐκαιρία αὕτη ἐδόθη εἰς τὸν Πάπαν Νικόλαον τὸν Α΄, ὅταν πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἔγινεν ὁ Φώτιος, περὶ τὰ μέσα τοῦ ἐνάτου αἰῶνος μ.Χ.

β') Ὁ Πατριάρχης Φώτιος

Ὅταν ἔγινε βασιλεὺς τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ὁ Μιχαὴλ ὁ Γ' (842—867), ἦτο ἀκόμη ἀνήλικος. Ἐπίτροπος δὲ αὐτοῦ ἦτο ἡ μήτηρ του Θεοδώρα καὶ ὁ θεῖος αὐτοῦ Βάρδας.

Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως τότε ἦτο ὁ Ἰγνάτιος.

Ὁ Βάρδας διεφώνησε πρὸς τὸν πατριάρχην Ἰγνάτιον καὶ κατεβίβασεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου. Ἀνέδειξε δὲ πατριάρχην τὸν πολὺ μορφωμένον καὶ εὐγενῆ Φώτιον.

Ὁ Φώτιος τότε ἦτο λαϊκὸς καὶ δὲν ἠθέλε νὰ ἀναλάβῃ τὴν Πατριαρχείαν. Ὁ Βάρδας ὅμως ἐπέμενε καὶ τοιουτοτρόπως ἠναγκάσθη ὁ Φώτιος νὰ δεχθῆ.

Οὗτος ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἔλαβε καὶ τοὺς τρεῖς βαθμοὺς τῆς ἱερωσύνης καὶ ἔγινε Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ ὀπαδοὶ ὅμως τοῦ Ἰγνατίου δὲν ἠθέλον νὰ ἀναγνωρίσουν αὐτὸν ὡς κανονικὸν Πατριάρχην. Ἔνεκα δὲ τούτου, ὁ λαὸς ἐχωρίσθη εἰς δύο μερίδας, τὴν μερίδα τοῦ Ἰγνατίου καὶ τὴν μερίδα τοῦ Φωτίου.

Ὁ Φώτιος, διὰ νὰ φέρῃ τὴν ἡσυχίαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, συνεννοήθη μὲ τὸν Βάρδαν καὶ συνεκάλεσαν Σύνοδον εἰς Κωνσταντινούπολιν. Σκοπὸς δὲ τῆς Συνό-

δου εκείνης ἦτο ἡ ἐπικύρωσις τῆς ἐκλογῆς τοῦ Φωτίου καὶ ἡ ἐξέτασις διαφόρων θρησκευτικῶν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα ἐξηκολούθουν νὰ ταράττουν τὴν Ἐκκλησίαν.

Εἰς τὴν Σύνοδον ἐκείνην προσεκλήθησαν καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν ἄλλων Πατριαρχείων καὶ τοῦ Πάπα. Ἦτο δὲ τότε Πάπας, εἰς τὴν Ρώμην, ὁ Νικόλαος ὁ Α΄.

Οὗτος ἦτο πολὺ φιλόδοξος καὶ αὐταρχικός. Ὅταν δὲ ἔλαβε τὴν πρόσκλησιν παρὰ τοῦ Φωτίου καὶ τοῦ Βάρδα, ἐνόμισεν ὅτι τοῦ ἐδίδετο ἡ εὐκαιρία νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ἐξουσίαν του ἐπὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Διὰ τοῦτο αὐτὸς μὲν ὁ ἴδιος δὲν ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔστειλεν ὅμως ἀντιπροσώπους του. Δι' αὐτῶν δὲ ἔστειλε πρὸς τὸν Βάρδαν καὶ τὸν Φώτιον ἐπιστολάς, διὰ τῶν ὁποίων κατηγορεῖ αὐτοὺς δι' ὅσα ἔγιναν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐθεώρει δὲ ὡς ἀντικανονικὴν τὴν ἐκλογὴν τοῦ Φωτίου καὶ τὴν ἀνάδειξιν αὐτοῦ ὡς Πατριάρχου, ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν. Ἐτάσσετο δὲ μετὸ μέρος τοῦ Ἰγνατίου καὶ ἔλεγεν ὅτι αὐτὸς θὰ κανονίσῃ τὸ ζήτημα.

Ἄλλ' ὁ Βάρδας καὶ ὁ Φώτιος οὐδεμίαν σημασίαν ἔδωκαν εἰς τὴν αὐθαίρετον αὐτὴν ἐπέμβασιν τοῦ Πάπα εἰς ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἐνδιέφερε μόνον τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ δὲ Σύνοδος συνῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 861 μ.Χ. Εἰς αὐτὴν ἐδόθησαν ἐξηγήσεις διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Φωτίου καὶ διὰ τὴν ἀνάδειξιν αὐτοῦ ὡς Πατριάρχου ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν. Ἀνεφέρθησαν καὶ ἄλλαι τοιαῦται χειροτονίαι λαϊκῶν εἰς ἐπισκόπους ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν. Τοιαῦται ἦσαν τοῦ ἐπισκόπου Ἀμβροσίου, τοῦ Ταρασίου καὶ ἄλλων, τὰς ὁποίας ἡ Ἐκκλησία ἀνεγνώριζεν.

Διὰ τοῦτο ἡ Σύνοδος ἐκείνη, εἰς τὴν ὁποίαν μετεῖχον

καὶ ἀντιπρόσωποι τοῦ Πάπα, ἀνεγνώρισεν ὡς κανονικὴν τὴν Πατριαρχεῖαν τοῦ Φωτίου. Τὴν δὲ ἀπόφασιν αὐτῆς υπέγραψαν καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Πάπα.

Ὅταν ὁμοῦς ἦλθον εἰς Ρώμην οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Πάπα καὶ ἔμαθεν οὗτος τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου, ὀργίσθη πάρα πολύ. Ἐτιμώρησε δὲ καὶ ἐξώρισε ἐκ τῆς Ρώμης τοὺς ἀντιπροσώπους του ἐκείνους, διότι ἐδέχθη καὶ υπέγραψαν ὅσα ἀπεφασίσθησαν ὑπὸ τῆς Συνόδου ἐκείνης.

Συνεκάλεσε δὲ Σύνοδον εἰς Ρώμην, ἐξ ἐπισκόπων δυτικῶν μόνον, καὶ δι' αὐτῆς ἐκήρυξεν ἄκυρον τὴν ἐκκλογὴν τοῦ Φωτίου. Ἀφώρισε δὲ αὐτὸν καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους του. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Πάπας ἔκαμε τὴν ἀρχὴν τοῦ σχίσματος μεταξὺ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Φώτιος ὁμοῦς ἀπέφυγε πᾶσαν ἐνέργειαν κατὰ τοῦ Πάπα, χάριν τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς εἰρήνης αὐτῆς.

γ.) Τὸ σχίσμα μεταξὺ τῆς Ἀνατολικῆς
καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας

Μετὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Πάπα κατὰ τοῦ Φωτίου, περὶ τῆς ὁποίας εἶδομεν εἰς τὰ προηγούμενα, ὁ Πάπας ἔδωκεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἄλλας ἀφορμὰς δυσαρεσκείας. Οὗτος αὐθαιρέτως ἐπενέβη εἰς τὰ Ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα τῆς Βουλγαρίας, χωρὶς νὰ ἐρωτήσῃ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ δὲ Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας ἐξηρητάτο ἐκ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διότι διὰ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῆς ἰδρῦθη. Ἐπεκράτει δὲ τότε ἡ ἀρχή, κατὰ

τὴν ὁποίαν πᾶσα νέα Ἐκκλησία ἔπρεπε νὰ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὸ τῆς ὁποίας καὶ ἰδρῦθη.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Βόγορις ἐφοβήθη μήπως ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἐξάρτησις αὐτῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως συντελέσῃ καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν αὐτῶν ἐξάρτησιν, ἐζήτησε τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Πάπα. Οὗτος ἐδέχθη τοῦτο εὐχαρίστως καὶ ἔστειλεν εἰς Βουλγαρίαν ἰδικούς του κληρικούς, παρὰ τὴν τάξιν καὶ τὴν συνήθειαν τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ αὐθαίρετος δὲ αὕτη ἐπέμβασις τοῦ Πάπα εἰς τὴν Βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν ἠνάγκασε τὸν Πατριάρχην Φώτιον νὰ διαμαρτυρηθῇ.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς μέτροι τοῦδε συμπεριφορᾶς τοῦ Πάπα, οὗτος ἔκαμε καὶ πολλὰς ἄλλας αὐθαιρέτους καὶ ἀντικανονικὰς πράξεις καὶ μεταβολὰς εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν. Τὰς μεταβολὰς αὐτὰς οὔτε αἱ Σύνοδοι εἶχον ψηφίσει, οὔτε ἡ Ἁγία Γραφή καὶ ἡ Ἱερὰ παράδος διδάσκουν.

Τοιαῦται μεταβολαὶ εἶναι αἱ ἐξῆς. 1) Οἱ Πάπαι διδάσκουν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Ἄλλ' ἡ Δευτέρα Σύνοδος εἰς τὸ «Πιστεύω» ὥρισεν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται μόνον ἐκ τοῦ Πατρὸς. Διότι εἰς τὸ ὄγδοον ἄρθρον τοῦ Πιστεύω λέγει. «Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον τὸ Κύριον, τὸ ζωοποιὸν τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον κτλ».

2) Τελοῦν τὸ βάπτισμα διὰ ραντισμοῦ ἢ δι' ἐπιχύσεως ὕδατος εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ βαπτιζομένου καὶ οὐχὶ διὰ καταδύσεως αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ ὕδατος, ὅπως ἐγίνετο ἀνεκάθεν. 3) Οἱ Πάπαι μετέβαλον τὸν τρόπον τῆς τελέσεως τῆς θείας εὐχαριστίας. Τελοῦν δὲ αὐτὴν με ἄζυμον ἄρτον καὶ οὐχὶ με ἔνζυμον, ὅπως ἀνεκάθεν

ἐτέλει αὐτὴν ἡ Ἐκκλησία. 4) Εἰς τοὺς λαϊκοὺς μεταδίδουν μόνον ἐκ τοῦ ἄρθου τῆς μεταλήψεως, ἐν ᾧ οἱ κληρικοὶ μεταλαμβάνουν καὶ ἐκ τῶν δύο εἰδῶν αὐτῆς. 5) Ἀπηγόρευσαν τὸν γάμον καὶ εἰς τοὺς τρεῖς βαθμοὺς τῆς ἱερωσύνης, παρὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τὴν τάξιν τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὰς καὶ πλείστας ἄλλας μεταβολὰς ἔκαμον οἱ Πάπαι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Δι' ὅλα αὐτὰ ὁ Πατριάρχης Φώτιος ἐκάλεσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν Σύνοδον ἐξ ἀντιπροσώπων πάντων τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῶν ἄλλων Πατριαρχείων, τῷ 887 μ.Χ.

Ὅταν ἡ Σύνοδος ἐκείνη συνῆλθεν, ὁ Φώτιος κατήγγειλεν ἐνώπιον αὐτῆς πάσας τὰς αὐθαιρεσίας τῶν Παπῶν καὶ τὰς μεταβολὰς, τὰς ὁποίας εἰσήγαγον εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν λατρείαν τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Σύνοδος ἐκείνη ἐδικαίωσε τὸν Φώτιον, κατέκρινε δὲ καὶ ἀφώρισε τὸν Πάπαν.

Τοιουτοτρόπως ὁλόκληρος ὁ χριστιανικὸς κόσμος διηρέθη εἰς δύο μεγάλα μέρη καὶ ἔγινε σχίσμα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἔνεκα δὲ τούτου ἡ Ἐκκλησία ἐχωρίσθη εἰς δύο μεγάλας Ἐκκλησίας τὴν Ὁρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Δυτικὴν ἢ Καθολικὴν Ἐκκλησίαν. Ἐκτοτε ἔγιναν πολλαὶ ἀπόπειραι, διὰ νὰ ἐνωθοῦν αἱ δύο Ἐκκλησίαι. Δὲν κατωρθώθη ὁμως τίποτε, ἔνεκα τῶν ἐγωϊστικῶν ἀπαιτήσεων τῶν Παπῶν καὶ τῆς ἀλαζονείας αὐτῶν.

δ') Οἱ Βούλγαροι γίνονται Χριστιανοί.

Μεταξὺ τῶν λαῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους διεδόθη ὁ χριστιανισμός, εἶναι καὶ οἱ Βούλγαροι, οἱ Ρῶσσοι καὶ οἱ λοιποὶ Σλαῦοι. Οἱ Βούλγαροι ἦσαν Μογγολικῆς φυλῆς.

Οὔτοι ἔφυγον ἐκ τῆς Ἀσίας καὶ διηυθύνθησαν πρὸς Βορρᾶν. Ἐγκατεστάθησαν δὲ πλησίον τοῦ ποταμοῦ Βόλγα τῆς Ρωσσίας. Ἐκ τοῦ ὀνόματος δὲ τοῦ ποταμοῦ ἐκείνου ἔλαβον τὸ ὄνομα Βούλγαροι. Βραδύτερον οὔτοι ἦλθον πρὸς Νότον, πρὸς τὴν χερσόνησον τοῦ ὕρουσ Αἴμου καὶ διέβησαν τὸν Δούναβιν ποταμόν. Ἐγκατεστάθησαν δὲ εἰς τὴν εὐφορον χώραν, μεταξύ τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Αἴμου, ἡ ὁποία ἀνῆκεν εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος καὶ ἔκαλεῖτο Μοισία. Αὕτη ἕνεκα τῶν Βουλγάρων ὀνομάσθη Βουλγαρία.

Οἱ Βούλγαροι, κατὰ τὸν χρόνον τῆς μετατοπίσεως τῶν αὐτῆς, ἦλθον εἰς σχέσιν μὲ τοὺς Σλαύους. Ἐκ τούτων πολλὰ ἦθη καὶ ἔθιμα παρέλαβον καὶ ἡ γλῶσσα τῶν ἐπλουτίσθη ἐκ τῆς Σλαυϊκῆς. Τοιοῦτοτρόπως ἀπέκτησε μεγίστην ὁμοιότητα πρὸς αὐτὴν καὶ συγγένειαν.

Οἱ Βούλγαροι ἦσαν εἰδωλολάτραι. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνέλαβε νὰ διαδώσῃ εἰς αὐτοὺς τὸν Χριστιανισμόν. Ἀπέστειλε δὲ δύο μοναχοὺς, τοὺς ἀδελφοὺς Μεθόδιον καὶ Κύριλλον ἐκ Θεσσαλονίκης, οἱ ὁποῖοι ἐγνώριζον τὴν Σλαυϊκὴν γλῶσσαν.

Οὔτοι ἦλθον εἰς Βουλγαρίαν καὶ ἤρχισαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς τοὺς Βουλγάρους.

Τούτων ἡγεμῶν τότε ἦτο ὁ Βόγορις. Ὁ Μεθόδιος καὶ ὁ Κύριλλος κατώρθωσαν καὶ προσείλκυσαν εἰς τὸν χριστιανισμόν τὸν Βόγοριν καὶ ἐβάπτισαν αὐτὸν χριστιανόν. Τὸ παράδειγμα δὲ αὐτοῦ ἠκολούθησε καὶ ὁ Βουλγαρικὸς λαὸς καὶ ἤρχισε νὰ δέχεται τὸν χριστιανισμόν καὶ τὸ βάπτισμα τῷ 861 μ.Χ.

Ὁ Μεθόδιος καὶ ὁ Κύριλλος ἔκαμον καὶ τὸ Σλαυϊκὸν ἀλφάβητον καὶ μετέφρασαν τὰς Ἀγίας Γραφὰς εἰς τὴν Σλαυϊκὴν. Διέδωκαν δὲ τοιοῦτοτρόπως τὸν χρι-

στιανισμόν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους Σλαύους, Σέρβους Κροάτας κλπ.

Ἔνεκα τούτου οἱ δύο ἐκεῖνοι μοναχοὶ ὠνομάσθησαν «Ἀπόστολοι τῶν Σλαύων».

Πολὺ βραδύτερον, μετὰ ἓνα περίπου αἰῶνα, προσήλθον εἰς τὸν χριστιανισμόν καὶ οἱ Ρῶσσοι, διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οὗτοι κυρίως προσήλθον ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος αὐτῶν Βλαδιμήρου, τῷ 988 μ.Χ.

Κατ' ἀρχὰς εἶχε δεχθῆ τὸν χριστιανισμόν ἡ μάμμη τοῦ Βλαδιμήρου, ἡ Ὑολγα, ἡ ὁποία μετωνομάσθη Ἑλένη, κατὰ τὸ βάπτισμά της. Ἀργότερον δὲ ἔγινε χριστιανὸς καὶ ὁ ἔγγονος αὐτῆς Βλαδίμηρος.

Οὗτος ἐβαπτίσθη καὶ ἔλαβε σύζυγον τὴν ἀδελφὴν τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, τὴν Ἄνναν. Διὰ τῶν ἐνεργειῶν δὲ αὐτοῦ καὶ τῆς Ἄννης, ἔγιναν χριστιανοὶ ἅπαντες οἱ Ρῶσσοι.

Οἱ πρῶτοι δὲ ἐπίσκοποι καὶ ἱερεῖς τῶν Ρώσσων ἐστέλλοντο ἐκ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τοιοῦτοτρόπως διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς ἔγιναν χριστιανοὶ οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Σλαυϊκοὶ λαοί.

ΜΕΡΟΣ Ε΄

§ 30. Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία μετὰ τὸ Σχίσμα.

α΄.) Σκοποὶ καὶ ἡθὴ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

Εἰς τὰ προηγούμενα εἶδομεν πῶς ἔγινε τὸ σχίσμα μεταξὺ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Μετὰ

τὸ σχίσμα, οὐδεμία πλέον σχέσις καὶ ἐπικοινωνία τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ὑπῆρχεν.

Ἐκ τῶν δύο δὲ τούτων ἐκκλησιῶν ἡ μὲν Ἀνατολικὴ ὀνομάζεται «Ὁ ρ θ ό δ ο ξ ο ς Ἀ ν α τ ο λ ι κ ῆ Ἐ κ κ λ η σ ί α», ἡ δὲ Δυτικὴ ἔλαβε μόνη της τὴν ὀνομασίαν «Κ α θ ο λ ι κ ῆ Ἐ κ κ λ η σ ί α». Ὀνομάζεται δὲ καὶ Δ υ τ ι κ ῆ ἢ Π α π ι κ ῆ Ἐ κ κ λ η σ ί α.

Ἐκτοτε σκοπὸς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἦτο πῶς νὰ αὐξήσῃ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πάπα ἐπὶ τοῦ κλήρου καὶ τῶν λαῶν τῆς Δύσεως. Διὰ τῶν ἐπισκόπων της δὲ καὶ τῶν κληρικῶν της, ἐπεδίωξε νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πάπα καὶ ἐπὶ τῶν βασιλέων καὶ τῶν ἡγεμόνων τῆς Δύσεως.

Πρὸς τὸν σκοπὸν λοιπὸν τοῦτον οἱ Πάπαι, διὰ τοῦ κλήρου των, ἐφρόντιζον νὰ κρατοῦν τὸν δυτικὸν λαὸν εἰς μεγάλην ἀμάθειαν. Τοῦτο ἔκαμνον διὰ νὰ μὴ ἐννοῇ ὁ λαὸς τὰς πολλὰς αὐτῶν καταχρήσεις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐφρόντιζον δὲ νὰ δικαιολογοῦν τὰς παρανομίας καὶ τὰς ποικίλας αὐτῶν καταχρήσεις, διὰ ψευδῶν καὶ πλαστῶν διδασκαλιῶν, δῆθεν τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς Ἱερᾶς παραδόσεως.

Διὰ νὰ μὴ ἀνακαλύπτῃ δὲ ὁ λαὸς τὰ ψεύδη των, οἱ διάφοροι Πάπαι, ἀπηγόρευσαν τὴν μετάφρασιν τῶν Ἀγίων Γραφῶν, ἐκ τῆς λατινικῆς γλώσσης εἰς τὴν γλώσσαν ἐκάστου λαοῦ. Ἀλλὰ τὴν λατινικὴν ὀλίγοι μόνον ἐγνώριζον.

Τοιοῦτοτρόπως ὁ λαὸς ἔμενεν εἰς τὸ σκότος καὶ ἐπίστευεν εἰς ὄσους μύθους ἔλεγον εἰς αὐτὸν οἱ διάφοροι κληρικοί. Διὰ νὰ συγκεντρῶνουν δὲ οἱ Πάπαι καὶ ὁ κληρὸς των χρήματα ἀπὸ τὸν λαόν, ἐδίδασκον τοὺς Χριστιανοὺς ὅτι δύνανται νὰ ἐξαγοράζουσιν, ἀντὶ χρημάτων, καὶ τὰς ἰδικὰς των ἁμαρτίας καὶ τὰς ἁμαρτίας τῶν ἀποθανόν-

των συγγενῶν των. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ αὐτὸν ἐπώλουν οἱ Πάπαι, διὰ τῶν διαφόρων δυτικῶν καλογήρων, διάφορα συγχωροχάρτια, τὰ ὁποῖα ἐλέγοντο καὶ ἀφέσεις.

Ἦσαν δὲ τὰ συγχωροχάρτια ἢ ἀφέσεις ἀποδείξεις ὑπογεγραμμένοι ὑπὸ τοῦ Πάπα. Ἀνέφερε δὲ ἐκάστη ἀπόδειξις ὅτι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἠγόρασεν αὐτήν, συγχωρεῖται ὑπὸ τοῦ Πάπα διὰ πᾶσάν του ἁμαρτίαν. Ἐκτὸς δὲ τούτου, οἱ Πάπαι ἐδίδασκον ὅτι ἠδύνατό τις νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν συγχώρησιν ἁμαρτιῶν δι' ἐγκλήματα, φόνους καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα θὰ ἔκαμνεν εἰς τὸ μέλλον.

Τοιουτοτρόπως διεφθείρετο ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ καὶ ὠδηγεῖτο πρὸς τὸ κακὸν καὶ τὸ ἔγκλημα.

Τὸ κακὸν τοῦτο εἶχε φθάσει εἰς μέγιστον βαθμὸν, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος, δηλαδὴ μετὰ τὸ 1500 μ. χ.

β.) *Ἡ ἐποχὴ τῆς ἀναγεννήσεως εἰς τὴν Δύσιν*

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 16ου αἰῶνος εἰς τὴν Εὐρώπην εἶχεν ἀρχίσει ἡ ἐποχὴ τῆς ἀναγεννήσεως. Ἡ ἐποχὴ ἐκείνη λέγεται τῆς ἀναγεννήσεως, διότι τὸ πνεῦμα τῶν λαῶν τῆς Δύσεως ἤρχισεν νὰ ἀπαλλάσσεται ἐκ τῆς δουλείας τῶν Παπῶν. Ἦρχισαν δὲ οἱ ἄνθρωποι νὰ ἐρευνοῦν διὰ τῆς λογικῆς πᾶν ὅ,τι ἔπρεπε νὰ πιστεύουν ἢ νὰ πράττουν. Τοιουτοτρόπως τὸ πνεῦμα αὐτῶν ἀνεγεννᾶτο ἀπὸ τοῦ σκότους τῆς ἀμαθείας καὶ δισειδαιμονίας, εἰς τὰς ὁποίας εἶχον ὀδηγήσει αὐτὸ αἱ διδασκαλίαι τῶν μύθων τῶν δυτικῶν κληρικῶν.

Εἰς τὴν ἀναγέννησιν αὐτὴν συνετέλεσε πολὺ καὶ ἡ διάδοσις εἰς τὴν Δύσιν, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἰταλίαν, τῶν συγγραμμάτων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ

σοφῶν. Εἰς δὲ τὴν διάδοσιν καὶ μελέτην τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν συνετέλεσε πάρα πολὺ ἡ ἐφεύρεσις τῆς τυπογραφίας. Δι' αὐτῆς τὰ βιβλία ἐξεδίδοντο κατὰ χιλιάδας καὶ δὲν ἦσαν σπάνια, ὅπως πρότερον· ἡ δὲ τιμὴ αὐτῶν ἦτο εὐθηνῆ καὶ πᾶς τις ἠδύνατο νὰ ἀγοράσῃ καὶ νὰ μορφωθῇ.

Ἐκτὸς τούτου, πολὺ συνετέλεσαν καὶ οἱ μορφωμένοι καὶ λόγιοι Ἕλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Οὗτοι ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωσιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἔφυγον ἐκεῖθεν καὶ ἦλθον εἰς τὴν Δύσιν. Ἐκεῖ δὲ ἴδρυσαν σχολὰς καὶ διέδωκαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα.

Τοιοιουτρόπως οἱ λαοὶ ἤρχισαν νὰ σκέπτονται κατ' ἄλλον τρόπον διὰ τὰ διάφορα ζητήματα. Ἐξηγείροντο δὲ κατὰ τῶν καταχρήσεων τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Πάπα.

Πολλοὺς ἐπιστήμονας δυτικούς, οἱ ὅποιοι ἐδίδαξαν κατὰ τῶν Παπῶν, κατεδίκαν οἱ Πάπαι εἰς θάνατον διὰ τῆς πυρᾶς καὶ ἐξετέλεσαν τὴν καταδίκην αὐτὴν. Μέχρι τοιοῦτου σημείου ἀσεβείας καὶ ἀπανθρωπίας εἶχον φθάσει οἱ Πάπαι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

γ') Ὁ Λούθηρος καὶ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ μεταρρύθμισις.

Παρὰ τὰς διαμαρτυρίας πολλῶν, τὸ κακὸν ἐμεγάλωνεν. Ὁ δὲ Πάπας Λέων ὁ 10ος ἔστειλεν, εἰς διαφόρους χώρας τῆς Δύσεως, ἀπεσταλμένους τοῦ μοναχοῦ με φορτία ὀλόκληρα συγχωροχαρτίων. Ἔπρεπε δὲ νὰ πωλήσουν αὐτὰ καὶ νὰ συνάξουν χρήματα. Τὰ χρήματα δ' ἐκεῖνα θὰ ἐχρησίμευον καὶ διὰ τὰς ἀτομικὰς ἀνάγκας τοῦ Πάπα καὶ διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Πέτρου εἰς τὴν Ῥώμην.

Εἷς δ' ἐκ τῶν μοναχῶν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐπώλουν τὰ συγχωροχάρτια τοῦ Πάπα, ἦτο καὶ ὁ Ἰωάννης Τέτζελ. Οὗτος μετέβη μὲ φορτίον συγχωροχαρτίων εἰς τὴν πόλιν τῆς Γερμανίας Βιττενβέργην διὰ νὰ πωλήσῃ αὐτὰ.

Ἄλ' ἐκεῖ ἔζη εἷς μορφωμένος μοναχός, ὁ ὁποῖος ἐκαλεῖτο Μαρτίνος Λούθηρος. Οὗτος ἦτο καθηγητὴς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βιττενβέργης. Μὲ πολλὴν δὲ λύπην ἔβλεπεν ὅλας ἐκείνας τὰς καταχρήσεις τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας καὶ ὁ ἴδιος εἶχεν ἀντιληφθῆ, ὅταν ἐπεσκέφθη κάποτε τὴν Ῥώμην. Ἡ ἐμφάνισις ἐκεῖ τοῦ μοναχοῦ Τέτζελ, πρὸς πώλησιν συγχωροχαρτίων, ἐξήγειρε τὸν Λούθηρον καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ κατακρίνῃ πλέον φανερὰ τὸν Πάπαν καὶ τὰς διδασκαλίας του.

Ὁ Λούθηρος τὴν 31 Ὀκτωβρίου τοῦ 1517 μ. Χ., ἐτοιχοκόλλησεν εἰς τὴν θύραν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Μητροπόλεως τῆς Βιττενβέργης μίαν προκήρυξιν.

Δι' αὐτῆς κατεδίκαζε τὰς ψευδεῖς διδασκαλίας τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας, τὰς διαφόρους καταχρήσεις αὐτῆς εἰς βάρος τοῦ λαοῦ καὶ τὴν πώλησιν τῶν συγχωροχαρτίων. Προέτρπε δὲ τὸν λαὸν νὰ μὴ ἀγοράσῃ συγχωροχάρτια, ἀλλὰ νὰ ἐκδιώξῃ τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ Πάπα. Ἐκάλει δὲ οἰονδήποτε νὰ συζητήσουν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἁγίων Γραφῶν, ἐὰν αὐτὸς ἢ ὁ Πάπας εἶχε δίκαιον.

γ) Ἡ διδασκαλία τοῦ Λουθήρου καὶ οἱ θρησκευτικοὶ πόλεμοι τῆς Γερμανίας.

Ὁ Λούθηρος ἐδίδασκεν ὅτι μόνον διὰ τῆς ἀληθοῦς πίστεως πρὸς τὸν Θεὸν σώζεται ὁ ἄνθρωπος οὐχὶ δὲ διὰ χρημάτων καὶ διὰ συγχωροχαρτίων. Μόνον ὅσα γράφουν αἱ ἅγιοι Γραφαὶ πρέπει νὰ πιστεύουν οἱ Χριστιανοὶ οὐχὶ δὲ ὅσα ἐδίδασκον οἱ Πάπαι καὶ τὰ ὄργανα

αὐτῶν, οἱ δυτικοὶ κληρικοί. Διὰ τὴν γνωρίζῃ δὲ ὁ λαὸς τὴν πρόβλιν νὰ πιστεύῃ, ἔπρεπε νὰ μεταφρασθῇ ἡ ἁγία Γραφή ἐκ τῆς Λατινικῆς, εἰς τὴν γλῶσσαν ἐκάστου λαοῦ. Ἔπρεπε δὲ νὰ καταργηθοῦν αἱ εἰκόνες.

Αἱ ιδέαι αὗται τοῦ Λουθήρου ταχέως διεδόθησαν εἰς τὸν Γερμανικὸν λαὸν καὶ εἰς ἄλλους λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Πολλοὶ δὲ καθ' ἐκάστην ἐγίνοντο ὁπαδοὶ τοῦ Λουθήρου.

Ὅταν ὁ Πάπας ἔμαθεν αὐτά, ἀφώρησε τὸν Λούθηρον καὶ ἔστειλεν εἰς αὐτὸν τὸ ἔγγραφο τοῦ ἀφορισμοῦ.

Ὁ Λούθηρος ὅμως, ὅταν ἔλαβε τὸ ἔγγραφον ἐκεῖνο, τὸ ἔκαυσε ἐνώπιον χιλιάδων λαοῦ, εἰς τὴν πλατείαν τῆς Βιπτενβέργης. Ἐκάλεσε δὲ τὸν λαὸν νὰ ἀποσπασθῇ ἀπὸ τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ νὰ μὴ ἀναγνωρίζῃ πλέον τὸν Πάπαν ὡς θερησκευτικὸν αὐτοῦ ἀρχηγόν.

Ἐκτοτε ἤρχισε πλέον ἡ Ἐκκλησιαστικὴ μεταρρυθμῖσις τῆς Γερμανίας.

Πολὺς λαὸς καὶ πολλοὶ ἡγεμόνες τῆς Γερμανίας μετὰ τοὺς ὑπηκόους των ἠκολούθησαν τὰς ιδέας τοῦ Λουθήρου.

Παρέμενον ὅμως καὶ πλεῖστοι ἀκόμη μετὰ τὸ μέρος τοῦ Πάπα. Ἔνεκα τούτου ὁ λαὸς ἐχωρίσθη εἰς δύο ἀντιθέτους μερίδας. Διὰ τὴν προληφθῆν δὲ κάθε σύγκρουσις τῶν δύο μερίδων, συνῆλθον καὶ τῶν δύο μερίδων οἱ ἡγεμόνες εἰς κοινὸν συνέδριον, διὰ τὴν συζητήσουν καὶ νὰ κανονίσουν τὸ ζήτημα διὰ κοινῆς συμφωνίας τῶν δύο μερίδων.

Ἐκεῖ οἱ καθολικοὶ ἡγεμόνες τοῦ Πάπα ἐπέμενον νὰ παύσῃ ἡ διάδοσις τῆς μεταρρυθμῖσεως. Ἠπέλησαν δὲ ὅτι θὰ λάβουν αὐστηρὰ μέτρα κατὰ τῶν ὁπαδῶν τοῦ Λουθήρου. Ἔνεκα τούτου οἱ Λουθηρανοὶ ἡγεμόνες διε-

μαρτυρήθησαν καὶ ἔφυγον τοῦ συνεδρίου. Ἐκτοτε ὠνομάσθησαν οὗτοι Διαμαρτυρόμενοι ἢ Προτεστάνται.

Τὰ συνέδρια ἐκεῖνα δὲν κατώρθωσαν νὰ συμφιλώσουν τὰς δύο μερίδας. Ἐνεκα δὲ τούτου ἐπῆλθον συγκρούσεις αὐτῶν καὶ πόλεμοι, οἱ ὅποιοι διήρκεσαν πάρα πολλὰ ἔτη. Πολὺ δὲ αἶμα ἐχύθη εἰς τὴν Γερμανίαν διὰ τὰς θρησκευτικὰς αὐτὰς διαφορὰς τοῦ Γερμανικοῦ λαοῦ. Οἱ πόλεμοι ἐκεῖνοι ὀνομάζονται θ ρ η σ κ ε υ τ ι κ οῖ π ό λ ε μ ο ι τ ῆ ς Γ ε ρ μ α ν τ α ς.

Τέλος, κατὰ τὸ ἔτος 1555, αἱ δύο μερίδες ἔκαμον εἰρήνην μεταξὺ των.

Δι' αὐτῆς ἀπεφασίσθη νὰ εἶναι ἐλεύθερος πᾶς τις νὰ ἀκολουθῇ οἵανδήποτε θέλῃ θρησκευτικὴν διδασκαλίαν καὶ νὰ τελῇ ἐλευθέρως τὴν λατρείαν αὐτοῦ. Νὰ ἔχουν δὲ τὰ ἴδια πολιτικὰ δικαιώματα καὶ οἱ διαμαρτυρόμενοι.

Τοιοῦτοτρόπως κατέπαυσαν πλέον εἰς τὴν Γερμανίαν οἱ φοβεροὶ ἐκεῖνοι θρησκευτικοὶ πόλεμοι.

ε') Αἱ Ἐκκλησίαι τῶν διαμαρτυρομένων εἰς διαφόρους ἄλλας χώρας

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Μεταρρύθμισις τοῦ Λουθήρου, ἐκ τῆς Γερμανίας διεδόθη καὶ εἰς ἄλλας χώρας, εἰς τὴν Σουηδίαν, Νορβηγίαν, Ἀγγλίαν, Γαλλίαν καὶ Ἑλβετίαν.

Ἐπίσης διεδόθη καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ἣ ὁποία πρό τινων ἐτῶν εἶχεν ἀνακαλυφθῆ. Εἰς αὐτὴν κατέφυγον πολλοὶ διαμαρτυρόμενοι, οἱ ὅποιοι κατεδιώκοντο ἐκ διαφόρων χωρῶν τῆς Εὐρώπης.

Καὶ εἰς τὰς χώρας, αὐτὰς ἢ μεταρρύθμισις δὲν διεδόθη εὐκόλως, ἀλλὰ μὲ ἀγῶνας καὶ διωγμούς. Πολλὰ δὲ χιλιάδες διαμαρτυρομένων ἐφονεύθησαν εἰς ὅλας τὰς χώρας καὶ ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου οὗτοι ἐκαλοῦντο

Ούγενότοι. Ἐκεῖ οἱ Ούγενότοι κατεδιώχθησαν πολὺ καὶ ἰδίως κατὰ τὴν νύκτα τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου, 24 Αὐγούστου 1572.

Κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην τοῦ ἁγίου Βορθολομαίου, εἶχε προπαρασκευασθῆ αἰφνιδιαστικὴ ἐπίθεσις τῶν καθολικῶν κατὰ τῶν προτεσταντῶν. Τὸ δὲ σύνθημα τῆς ἐπιθέσεως ἐδόθη ἐκ τῶν ἀνακτόρων τῶν Παρισίων διὰ κωδωνοκρουσίας, ἐπὶ τῆς βασιλίσσης Αἰκατερίνης τῶν Μεδίκων.

Ἐπεὶ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας Ούγενότοι λέγεται ὅτι ἐφονεύθησαν καθ' ὅλην τὴν Γαλλίαν. Ἐβδομήκοντα δὲ χιλιάδες κατόρθωσαν νὰ σωθοῦν διὰ φυγῆς εἰς τὴν Γερμανίαν, Ἀγγλίαν, Ἀμερικὴν καὶ ἀλλαχοῦ.

Εἰς τὴν Γαλλίαν, οἱ διωγμοὶ κατὰ τῶν διαμαρτυρομένων, κατέπαυσαν κατὰ τὴν μεγάλην Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1789. Κατ' αὐτὴν οἱ Γάλλοι διαμαρτυρόμενοι ἐκηρύχθησαν ἐλεύθεροι νὰ τελοῦν τὴν λατρείαν των. Ἔλαβον δὲ ἴσα πολιτικὰ δικαιώματα μὲ τοὺς καθολικοὺς Γάλλους.

στ') Ζβίγγλιος καὶ Καλβῖνος

Μετὰ τὸν Λούθηρον, παρουσιάσθησαν εἰς τὴν Ἑλβετίαν ὁ Ζβίγγλιος καὶ ὁ Καλβῖνος. Οὗτοι ἐκήρυξαν τὴν Ἐκκλησιαστικὴν μεταρρύθμισιν τῆς Ἑλβετίας καὶ ἐδίδαξαν σχεδὸν ὅ,τι ἐδίδαξε καὶ ὁ Λούθηρος, μὲ μικρὰς τινὰς διαφορὰς.

Αἱ Προτεσταντικαὶ Ἐκκλησίαι μετέφρασαν τὴν Ἀγίαν Γραφήν εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν διαφόρων λαῶν καί, δι' ἑταιριῶν, φροντίζουσιν νὰ διαδώσουν αὐτὴν καὶ εἰς ἄλλους λαοὺς.

Ἡ διαμαρτυρομένη Ἐκκλησία ἠθέλησε νὰ ἐνωθῆ

μέ την Ὁρθόδοξον Ἀνατολικήν Ἐκκλησίαν ἡμῶν. Ἀλλά διαφοραὶ τινες, τὰς ὁποίας ἔχει ἡ διαμαρτυρομένη Ἐκκλησία, δὲν συμβιβάζονται μετὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἀντιβαίνουν δὲ αἱ διδασκαλαὶ τοὺς πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν. Γίνεται ὁμως προσπάθεια καὶ ἐργασία νὰ ἐξομαλυνθοῦν αἱ διαφοραὶ αὗται, διὰ νὰ ἐνωθοῦν αἱ δύο Ἐκκλησίαι.

Τοιοῦτοτρόπως ὅλος ὁ Χριστιανικὸς κόσμος, μετὰ τὴν μεταρρύθμισιν, χωρίζεται εἰς τρεῖς μεγάλας Ἐκκλησίας, τὰς ἑξῆς :

1) Τὴν Ὁρθόδοξον Ἀνατολικήν Ἐκκλησίαν.

2) Τὴν Δυτικὴν ἢ Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ

3) Τὴν Προτεσταντικὴν ἢ Διαμαρτυρομένην Ἐκκλησίαν.

Ἐκτὸς τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων ὑπάρχουν καὶ τινες ἄλλαι. Ἄλλ' αὗται εἶναι μικραὶ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀπαδῶν αὐτῶν ἀσήμαντος.

ΜΕΡΟΣ ΣΤ΄.

§ 31 Ἡ Διοίκησις τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ Τουρκοκρατίας.—
ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης καὶ
τὰ προνόμια τοῦ Γένους

α') *Οἱ Τοῦρκοι καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως*

Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξησθένει, διότι ἔχανε πολλὰς ἐπαρχίας, τὰς ὁποίας κατελάμβανον διάφοροι ἐχθροὶ αὐτῆς.

Ἡ κατάστασις αὕτη ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς ἐσωτερικῆς διαιρέσεως τοῦ Βυζαντινοῦ λαοῦ.

Ὁ λαὸς εἶχε διαιρεθῆ εἰς διαφόρους θρησκευτικὰς μερίδας καὶ ὁσάκις ὑπερίσχυεν ἡ μία κατατεδίωνε τὰς ἄλλας. Τοιοῦτοτρόπως εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος συνέβαινον συχνότατα διωγμοὶ καὶ ἐμφύλιοι συγκρούσεις, ἕνεκα θρησκευτικῶν λόγων. Τὴν κατάστασιν αὐτὴν ἐξεμεταλλεύοντο οἱ ἐχθροὶ τοῦ βυζαντινοῦ κράτους καὶ ἐπετίθεντο καὶ κατελάμβανον πόλεις καὶ ἐπαρχίας αὐτοῦ.

Εἰς δὲ τοὺς μέγιστοὺς ἐχθροὺς τοῦ Βυζαντίου, τοὺς Πέρσας, Ἀραβας, Ἀβάρους, Βουλγάρους καὶ ἄλλους, προσετέθησαν καὶ οἱ Τοῦρκοι.

Οὗτοι προήρχοντο ἐκ τοῦ Τουρκεστὰν τῆς κεντρικῆς Ἀσίας.

Κατὰ δὲ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος (1250—1300) μ.Χ. ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν πλησίον τῆς Προύσης. Ἀλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἠὔξανον τὸ κράτος αὐτῶν διὰ κατακτήσεων νέων χωρῶν τῆς Μ. Ἀσίας, ἕως ὅτου κατέλαβον αὐτὴν ὀλόκληρον. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον δεχθῆ τὴν Μωαμεθανικὴν θρησκείαν καὶ ἐπέβαλλον αὐτὴν διὰ τῆς βίας εἰς πάντα νέον λαόν, τὸν ὅποιον κατέκτων.

Ἴδρυτὴς τῆς Μωαμεθανικῆς αὐτῆς θρησκείας εἶναι ὁ Ἀραψ Μωάμεθ.

Ἐκ τοῦ ὀνόματος δὲ αὐτοῦ λέγεται αὕτη καὶ Μωαμεθανισμός. Λέγεται δὲ καὶ Ἰσλαμισμὸς ἢ Ἰσλάμ, ἐκ τῆς Ἀραβικῆς λέξεως Ἰσλάμ, ἡ ὁποία σημαίνει ὑπακοήν.

Οἱ Τοῦρκοι μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Μ. Ἀσίας, ἐπέρασαν εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐκεῖ κατέλαβον τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἄλλας μεγάλας πόλεις τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Ἐπανειλημμένως δὲ προσέβαλον καὶ αὐτὴν τὴν Κων-

σταντινούπολιν καὶ τέλος ἐπολιόρησαν αὐτήν, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σουλτάνου των, Μωάμεθ τοῦ Β΄.

Κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην, αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἦτο ὁ Κωνσταντῖνος ΙΑ΄ ὁ Παλαιολόγος.

Μετὰ μακρὰν πολιορκίαν, οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν 29 Μαΐου τοῦ ἔτους 1453 μ.Χ. ἡμέραν Τρίτην τῆς ἑβδομάδος.

Τότε ἐφονεύθη ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος καὶ πολλοὶ Χριστιανοί, οἱ ὅποιοι μὲ ἀφάνταστον γενναιότητα ὑπερησπίζοντο τὴν πρωτεύουσαν. Ἐσφάγησαν δὲ ὑπὸ τῶν Τούρκων πολλοὶ γέροντες καὶ γυναικόπαιδα. Πλεῖστοι δὲ ἔγιναν αἰχμάλωτοι καὶ δοῦλοι τῶν Τούρκων.

Ὁ Ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ αἱ καλύτεραι Ἐκκλησίαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔγιναν μωαμεθανικὰ Τζαμιά. Ἀπηγορεύθη δὲ εἰς τοὺς Χριστιανούς νὰ κτίσουν νέας Ἐκκλησίας. Ἐπετράπη ὁμως εἰς αὐτοὺς νὰ κρατήσουν ὅσας δὲν μετέβαλον εἰς Τζαμιά οἱ Τοῦρκοι.

*β) Ὁ πρῶτος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης
ἐπὶ Τουρκοκρατίας.*

Ὁ Σουλτάνος Μωάμεθ ὁ Β΄. ἦ ὁ κατακτητής, δὲν ἠνάγκασε τοὺς Χριστιανούς νὰ γίνουν μωαμεθανοί. Ἐπέτρεψε δὲ εἰς αὐτοὺς νὰ ἔχουν τὴν θρησκείαν των. Ἐπειδὴ δὲ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐχίρρευεν ὁ Πατριαρχικὸς θρόνος, ὁ Σουλτάνος ἀνεβίβασεν ἐπ' αὐτοῦ τὸν Γεώργιον ἢ Γεννάδιον τὸν Σχολάριον. Τοῦτο δ' ἔκαμε διὰ νὰ κολακεύσῃ τοὺς Χριστιανούς, ὥστε νὰ ὑποταθῶν εὐκολώτερον εἰς τὴν ἐξουσίαν του.

Ἄλλὰ καὶ δι' ἄλλον λόγον ἐφέρθη τοιοῦτοτρόπως.

Ἡθέλησε νὰ κρατήσῃ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν χωρισμένην ἀπὸ τὴν Δυτικὴν.

Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον ἀνύψωσε τὸν Γεννάδιον εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον, διότι οὗτος ἦτο ἐναντίον τῆς ἐνώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

Ἡ ἐκλογὴ καὶ ἡ ἀναβίβασις τοῦ Γενναδίου ἐπὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου ἔγινε, κατὰ διαταγὴν τοῦ Μωάμεθ, μὲ ὄλην τὴν μεγαλοπρέπειαν. Ὅπως δὲ ἐγένετο καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, τοιοῦτοτρόπως ἔγινε καὶ τότε εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, τὰ ὁποῖα εὐρίσκοντο εἰς τὴν συνοικίαν τοῦ Φαναρίου.

Μετὰ τὴν ἐκλογὴν καὶ τὴν ἐνθρόνισίν του, ὁ Πατριάρχης ἐπεσκέφθη τὸν Σουλτάνον. Οὗτος δὲ ἐκράτησεν αὐτὸν πλησίον του εἰς δεῖπνον μεγαλοπρεπές. Κατ' αὐτὸ ἐτοποθέτησε τὸν Πατριάρχην εἰς τιμητικὴν θέσιν, μεταξὺ τῶν μεγιστάνων του, τῶν ὑπεργῶν του καὶ τῶν στρατηγῶν του. Ἐδώρησε δὲ εἰς αὐτὸν χρυσοῦν δεκανίκιον, ὡς σύμβολον τῆς προσευχῆς καὶ τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ ἐξουσίας ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν. Ὅταν δὲ ἔφευγεν ὁ Πατριάρχης ἐκ τῶν ἀνακτόρων, ὁ ἴδιος ὁ Σουλτάνος συνώδευσε αὐτὸν ἔξω, μέχρι τῆς αὐλῆς. Ἐκεῖ δέ, ἐνώπιον τῶν μεγιστάνων του, ἐβόηθησε τὸν Πατριάρχην νὰ ἱπεύσῃ λευκὸν ἵππον, τὸν ὁποῖον ἐχάρισεν εἰς αὐτόν. Διέταξε δὲ ὁ Σουλτάνος μεγιστάνας του καὶ συνώδευσαν τὸν Πατριάρχην ἔφιππον μέχρι τῶν Πατριαρχείων. Πάντα ταῦτα ἔκαμεν ὁ Σουλτάνος δια νὰ δείξῃ εἰς τοὺς ἀξιωματούχους του ὅτι καὶ αὐτοὶ ὄφειλον νὰ σέβωνται τὸν Πατριάρχην καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Ἐπισκόπου.

γ') Τὰ προνόμια τοῦ Γένους

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω καὶ ἄλλων τιμῶν καὶ περιποιή-

σεων, τὰς ὁποίας ἔκαμεν ὁ Σουλτάνος Μωάμεθ Β' πρὸς τὸν Πατριάρχην, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν καὶ διάφορα δικαιώματα. Ταῦτα ἔδωκε διὰ διατάγματός του (φιρμανίου) καὶ λέγονται Π ρ ο ν ό μ ι α τ ο ὦ Γ έ ν ο υ ς. Εἶναι δὲ τὰ ἐξῆς περιίπου.

1) Ἀνεγνώρισε τὸν Ἑλληνα ὀρθόδοξον Πατριάρχην πρῶτον, μετὰξὺ τῶν ἄλλων θρησκευτικῶν ἀρχηγῶν τοῦ κράτους του, καὶ ὄχι μόνον θρησκευτικόν, ἀλλὰ καὶ πολιτικὸν ἀρχηγὸν τῶν Ἑλλήνων. Ἀνεγνώρισε δηλαδὴ αὐτὸν Ἐθνάρχην.

2) Ἀνεγνώρισεν αὐτὸν θρησκευτικὸν διοικητὴν τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ καὶ κλήρου τοῦ Τουρκικοῦ κράτους καὶ διαχειριστὴν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς καὶ Μοναστηριακῆς περιουσίας. Ἀπῆλλαξε δὲ ἐκ τοῦ φόρου τοὺς κληρικοὺς καὶ τὰς περιουσίας τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν Μοναστηρίων.

3) Ἐδωκεν εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς ἐπισκόπους τοῦ δικαίωμα νὰ δικάζουν τοὺς κληρικοὺς καὶ τὰς ὑποθέσεις τῶν κληρονομιῶν, τῶν γάμων καὶ τῶν διαζυγίων μετὰξὺ τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν.

4) Ἀνεγνώρισεν εἰς αὐτὸν τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγη τοὺς ἐπισκόπους τῶν ὀρθοδόξων. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐκλογήν των οἱ ἐπίσκοποι διορίζοντο διὰ Σουλτανικοῦ διατάγματος. Τοῦτο ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς ἐξουσίαν ἀπέναντι τῶν διαφόρων Τουρκικῶν ἀρχῶν τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Τουρκικοῦ κράτους.

5) Ἐδωκεν εἰς αὐτὸν τὸ δικαίωμα νὰ κρατήσουν οἱ Χριστιανοὶ τὰς Ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας οἱ Τούρκοι δὲν μετέβαλον εἰς Τζαμιά.

6) Ἀπηγόρευσε νὰ γίνωνται οἱ Χριστιανοὶ διὰ τῆς βίας Μωαμεθανοί.

7) Ἐπέτρεψεν εἰς τὰ Μοναστήρια μόνον νὰ ἔχουν κώδωνας εἰς τὰς Ἐκκλησίας αὐτῶν καὶ νὰ σημαίνουν αὐτούς, κατὰ τὰς ἑορτάς.

Ἐκτὸς δ' αὐτῶν, καὶ ἄλλα τινὰ προνόμια ἔδωκεν ὁ Σουλτάνος εἰς τὸν Πατριάρχην καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Γένος.

Τὰ προνόμια ὁμως αὐτὰ πολλάκις κατεπατήθησαν ὑπὸ τῶν διαφόρων διαδόχων τοῦ Μωάμεθ, τοῦ κατακτητοῦ.

*δ') Ἡ ὠφέλεια τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῶν προνομίων
τοῦ γένους*

Παρὰ τὴν καταπάτησιν αὐτῶν τὰ προνόμια ὠφέλησαν πολὺ τοὺς Χριστιανούς καὶ ἰδίως τὸ Ἑλληνικὸν γένος, καθ' ὅλον τὸν μακρὸν χρόνον τῆς δουλείας αὐτοῦ.

Διότι ἐπ' αὐτῶν ἐστηρίζοντο οἱ διάφοροι Πατριάρχαι καὶ οἱ Ἐπίσκοποι καὶ ἔσωζον τοὺς Χριστιανούς, ἀπὸ τὰς αὐθαιρεσίας τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν τῆς Τουρκίας.

Οἱ Ἐπίσκοποι καὶ οἱ κληρικοί, ἐπειδὴ ἐπροστατεύοντο ὑπὸ τῶν προνομίων, ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἐπαρχίας, καὶ τῶν διαφόρων κοινοτήτων. Πολλὰ δὲ ζητήματα ἐκανόνιζον ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν.

Τὰ προνόμια συνετέλεσαν νὰ ἐνώσουν τοὺς Χριστιανούς περισσότερον μὲ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ νὰ ἐξυψώσουν τὴν θρησκευτικὴν ζωὴν τῶν Χριστιανῶν.

Διὰ τῶν προνομίων τοῦ γένους διετηρήθησαν τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν Ἑλλήνων καὶ διεφυλάχθη εἰς τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἡ ἐθνικὴ των ἰδέα.

Τοιουτοτρόπως, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, διὰ τῶν προνομίων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν μοναστηρίων ἐκαλλιεργήθη καὶ ἀνεπτύχθη εἰς τοὺς Ἕλληνας ὁ πόθος τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας.

§ 32. Αἱ Ἐκκλησίαι καὶ τὰ Μοναστήρια, κατὰ τὴν
τουρκικὴν δουλείαν, ἦσαν φύλακες τῆς ἑλλη-
νικῆς παιδείας καὶ θρησκείας

α΄.) Αἱ Ἐκκλησίαι ὡς κρυφὰ σχολεῖα τῶν Ἑλλήνων.

Εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον εἶδομεν ὅτι ὁ Σουλ-
τάνος ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς νὰ κρατήσουν τὰς
Ἐκκλησίας των, ὅσας δὲν κατέλαβον οἱ Τοῦρκοι· ὁ δὲ
Πατριάρχης νὰ εἶναι καὶ ἔθνάρχης. Ἀπηγόρευσε ὅμως
εἰς τοὺς Χριστιανοὺς νὰ ἔχουν σχολεῖα. Τοῦτο ἦτο ὁ
μεγαλύτερος κίνδυνος διὰ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος. Διότι
οἱ νέοι δὲν θὰ ἐδιδάσκοντο τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους
των οὐδὲ τὰς διδασκαλίας τῆς θρησκείας των. Ἐνεκα δὲ
τούτου θὰ ἔχανον τὸν ἐθνισμόν των καὶ τὴν θρησκείαν
των. Διὰ τοῦτο ὁ Πατριάρχης καὶ οἱ μορφωμένοι τῆς
ἐποχῆς ἐκείνης ἐσκέφθησαν νὰ προλάβουν τὸ κακὸν αὐ-
τό. Ἀπεφάσισαν δὲ νὰ χρησιμοποιήσουν ὡς κρυφὰ σχο-
λεῖα διὰ τὰ Ἑλληνόπουλα τὰς Ἐκκλησίας καὶ τὰ διάφο-
ρα Μοναστήρια.

Ὅλην δὲ αὐτὴν τὴν προσπάθειαν διὰ τὴν μόρφωσιν
τῶν Ἑλληνοπαίδων, τὴν διηύθυνεν ὁ Πατριάρχης με-
τὸς ἐπισκόπους καὶ τοὺς κληρικοὺς καὶ οἱ μορφωμένοι
κάτοικοι τῆς συνοικίας τοῦ Φαναρίου, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο
Φαναριῶται.

Οἱ Φαναριῶται αὐτοὶ ἦσαν οἱ πλεόν μορφωμένοι ἐκ
τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Τούρκων. Μετὰ τὴν ἄλωσιν δὲ
τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, εἶχον συγ-
κεντρωθῆ εἰς τὴν συνοικίαν αὐτῆς, ἡ ὁποία ἐλέγετο Φα-
νάριον. Ἐκεῖ δὲ ἦσαν καὶ τὰ Πατριαρχεῖα. Ἐκ τῆς
συνοικίας δὲ αὐτῆς ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα Φαναριῶται.

Τόσον δὲ ὀνομαστοὶ ἦσαν αὐτοὶ διὰ τὴν μόρφωσιν

των, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ Σουλτάνοι ἐλάμβανον ἔξ αὐτῶν τοὺς μυστικοσυμβούλους των καὶ τοὺς ὑπουργοὺς των. Ἐκ τῶν Φαναριωτῶν δὲ ἔστειλλον διοικητὰς εἰς τὴν Βλαχίαν καὶ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας τοῦ κράτους των.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ Φαναριῶται ἐγνώριζον καὶ ξένας γλώσσας, οἱ Σουλτάνοι ἔξ αὐτῶν ἐλάμβανον τοὺς διερμηνεῖς των. Ἐνεκα τῆς θέσεώς των αὐτῆς οἱ Φαναριῶται πολλάκις ἔσωσαν τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Χριστιανοὺς ἀπὸ τὴν ὀργὴν τῶν Σουλτάνων καὶ τῶν Τούρκων.

Ἡ συνοικία λοιπὸν τοῦ Φαναρίου ἦτο τὸ κέντρον τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς κινήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Διὰ τοῦτο ἐκεῖ ἀπεφασίσθη νὰ γίνουν αἱ Ἐκκλησῖαι καὶ τὰ Μοναστήρια κρυφὰ σχολεῖα διὰ τοὺς Ἕλληνοπαιδας καὶ οἱ ἱερεῖς νὰ γίνουν οἱ διδάσκαλοί των.

Διὰ νὰ μὴ ἀνακαλύπτωνται δὲ ὑπὸ τῶν τούρκων τὰ Ἑλληνόπουλα, ἠναγκάζοντο νὰ πηγαίνουν εἰς τὰς ἐκκλησίας τὴν νύκτα. Εἶναι δὲ γνωστὸν τὸ τραγοῦδι, μὲ τὸ ὁποῖον παρεκάλει τὸ παιδί τὸ φεγγάρι νὰ τοῦ φέγγῃ. Εἶναι δὲ τὸ ἑξῆς.

Φεγγαράκι μου λαμπρό,
φέγγε μου νὰ περπατῶ
νὰ πηγαίνω στὸ σχολεῖο
νὰ μαθαίνω γράμματα,
γράμματα σπουδάματα
τοῦ Θεοῦ τὰ πράγματα.

Ἐκεῖ εἰς τὰς Ἐκκλησίας, τὴν νύκτα καὶ μὲ τόσας δυσκολίας καὶ κινδύνους, τὰ ἑλληνόπουλα, εἰς τὸν καιρὸν τῆς δουλείας, ἐδιδάσκοντο τὰ γράμματα. Ἐκεῖ ἐμάνθανον ἀπὸ τὸν ἱερέα τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους των καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα των καὶ πρὸς τὴν ἔλευ-

θερίαν. Τοιουτοτρόπως ἐγεννᾶτο εἰς αὐτὰ ὁ πόθος τῆς ἐλευθερίας καὶ ἡ ἐλπίς ὅτι ὅσα ἔχασαν οἱ Ἕλληνες, διὰ τῆς ὑποδουλώσεως, πάλι μὲ χρόνια μὲ καιροὺς πάλι δικά μας θᾶνε.

β') Τὰ Μοναστήρια γίνονται φύλακες τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ θρησκείας.

Ἐπειδὴ τὰ Μοναστήρια ἔλαβον περισσότερα προνόμια παρὰ τοῦ Μωάμεθ τοῦ κατακτητοῦ, ἠδύναντο περισσότερον νὰ ὠφελήσουν τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνισμόν.

Εἰς αὐτὰ λοιπὸν κατέφευγον νέοι καὶ ἐδιδάσκοντο ὑπὸ μορφωμένων μοναχῶν καὶ ἄλλων λογίων.

Τὰ Μοναστήρια εἶχον μεγάλας καὶ πλουσίας βιβλιοθήκας, ἀπὸ συγγράμματα ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων.

Ἐπειδὴ δὲ εἶχον καὶ πολλὰ κτήματα ἐδέχοντο καὶ συνετήρουν ὄσους κατεδίωκον οἱ Τούρκοι. Τοιουτοτρόπως τὰ Μοναστήρια εἶχον καταστήσει τὰ καταφύγια τῶν Ἑλλήνων Χριστιανῶν καὶ τὰ σπουδαιότερα σχολεῖα αὐτῶν. Ἐκεῖ ἐμάνθανον τὴν Ἱστορίαν τοῦ ἔθνους αὐτῶν καὶ τὰς διδασκαλίας τῆς θρησκείας των. Ἐγεννᾶτο δὲ εἰς αὐτοὺς ὁ πόθος τῆς ἐλευθερίας. Ὅσῳκις δὲ ἐδίδετο εὐκαιρία ἠγωνίζοντο καὶ ἀπέθνησκον ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος των. Τοιαῦτα παραδείγματα ἔχομεν πολλὰ ὄχι μόνον λαϊκῶν, ἀλλὰ καὶ κληρικῶν. Πολλοὶ ἐπίσκοποι καὶ ἱερεῖς ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, χάριν τῆς ἐλευθερίας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὅταν δὲ τὸ 1821 ἐκηρύχθη ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς εἶχε προετοιμασθῆ δι' αὐτήν. Μεταξὺ δὲ τῶν πρώτων ἐπανεστάτησαν ἐπίσκοποι καὶ κληρικοὶ καὶ ἀπέθανον ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Ὅλοι γνωρίζομεν ὅτι τὴν σημαίαν τῆς ἐπανα-

στάσεως ὕψωσε καὶ ἠυλόγησεν ὁ ἐπίσκοπος τῶν Παλαιῶν Πατρῶν, Γερμανός, ὅλοι, γνωρίζομεν τὸν θάνατον τοῦ Ἀθανασίου διακῆ, τοῦ Παπαφλέσσα καὶ τὸν ἀπαγχονισμόν τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Μετὰ ἑπταετεῖς δὲ ἀγῶνας καὶ θυσίας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου, ἀπελευθερώθη μικρὸν μέρος τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπετέλεσεν ἐλεύθερον Ἑλληνικὸν κράτος. Βραδύτερον ἠνώθη μὲ αὐτὸ καὶ ἡ Θεσσαλία. Μετὰ δὲ τοὺς πολέμους τοῦ 1912 καὶ 1913 ἠλευθερώθησαν καὶ ἠνώθησαν μὲ τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ἡ Ἥπειρος, ἡ Μακεδονία, ἡ Κρήτη καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, πλὴν τῶν δωδεκανήσων. Ὀλίγον δὲ βραδύτερον, μετὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, ἠνώθη μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ Δυτικὴ Θράκη.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ Ἐκκλησία καὶ τὰ Μοναστήρια ἔσωσαν τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας. Συνετέλεσαν δὲ πολὺ εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος.

Δι' ὅλα αὐτά, ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ὀφείλομεν μεγάλην εὐγνωμοσύνην πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὰ Μοναστήρια καὶ πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἱερεῖς.

§ 33. Ἡ Διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς.

α΄.) Αἷτια τῆς κηρύξεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὡς αὐτοκεφάλου.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος, δὲν ἦτο δυνατὸν ἡ Ἐκκλησία αὐτῆς νὰ διοικῆται ἀπὸ τὰ Πατριαρχεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως ἕως τότε συ-

νέβαινε. Διότι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν οἱ διάφοροι Σουλτᾶνοι θὰ ἐπέεζον τὸν Πατριάρχην νὰ κάμνη ὅ,τι συνέφερον εἰς αὐτούς, καὶ εἰς βάρος τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Διὰ τοῦτο εἰς τὸ Ναύπλιον, τὸ ὁποῖον ἦτο ἡ πρώτη καὶ προσωρινὴ πρωτεύουσα τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος, συνήλθε σύνοδος ὄλων τῶν ἐπισκόπων αὐτῆς. Ἡ σύνοδος ἐκεῖνη ἀπεφάσισε καὶ ἐκήρυξε τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος αὐτοκέφαλον διοικητικῶς. —

Κατὰ τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος θὰ εἶνε ἠνωμένη μὲ τὴν αὐτὴν πίστιν πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὰς ἄλλας ὀρθόδοξους ἐκκλησίας, ἀλλὰ θὰ διοικῆται μόνη τῆς. Χάριν δὲ σεβασμοῦ πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως, ἀπεφάσισε νὰ λαμβάνῃ παρ' αὐτοῦ τὸ Ἅγιον Μύρον. Τοῦτο γίνεται μέχρι σήμερον.

Τὰς ἀποφάσεις αὐτάς, τῆς Συνόδου τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἑλλάδος, ἀνεγνώρισεν ἀργότερον καὶ τὸ Πατριαρχεῖον, δι' ἐνὸς ἐγγράφου του, τὸ ὁποῖον λέγεται Τόμος.

β') Πῶς διοικεῖται ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, μετὰ τὸν διοικητικὸν χωρισμὸν τῆς, ἀπεφάσισε νὰ διοικῆται ὑπὸ μονίμου Συνόδου. Ἡ μόνιμος ἐκεῖνη Σύνοδος ἀποτελεῖτο ἐκ τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ πρόεδρος αὐτῆς, καὶ ἐκ τεσσάρων ἄλλων ἐπισκόπων τῆς Ἑλευθέρως Ἑλλάδος.

Οἱ τέσσαρες οὗτοι ἐπίσκοποι ἐξελέγοντο κατ' ἔτος, κατὰ τὴν σειρὰν τῆς χειροτονίας των.

Τώρα ὅμως, μετὰ τὴν προσάρτησιν καὶ τῶν νέων ἐπαρχιῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ Σύνοδος ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ

Μητροπολίτου Ἀθηνῶν, ὡς μονίμου προέδρου αὐτῆς, καὶ ἐκδώδεκα ἄλλων ἐπισκόπων. Ἐκ τῶν δώδεκα τούτων ἐπισκόπων, οἱ μὲν ἕξ λαμβάνονται ἐκ τῶν ἐπισκόπων τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος, οἱ δὲ ἄλλοι ἕξ ἐκ τῶν ἐπισκόπων τῶν νέων ἐπαρχιῶν αὐτῆς.

Ἡ μόνιμος αὕτη Σύνοδος διοικεῖ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπιβλέπει τὸν κλῆρον καὶ τὰ Μοναστήρια. Φροντίζει δὲ νὰ ὑπερασπίσεται τὴν ὀρθόδοξον πίστιν καὶ νὰ μορφώνη θρησκευτικῶς τὸν λαὸν διὰ τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς μονίμου Συνόδου, συγκαλεῖται, εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις, καὶ ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἑλλάδος. Αὕτη εἶνε μεγάλη Σύνοδος, ἣ ὁποία ἀποτελεῖται ἕξ ὄλων τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἑλλάδος. Συγκαλεῖται δὲ αὕτη διὰ ζητήματα πολὺ σπουδαῖα καὶ γενικά, τὰ ὁποῖα ἐνδιαφέρουν ὁλόκληρον τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἐκκλησία εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν εἶναι χωρισμένη ἀπὸ τὴν Πολιτείαν, διὰ τοῦτο πολλὰς ἀποφάσεις τῆς Ἐκκλησίας τὰς ἐκτελεῖ ἡ Πολιτεία, διὰ τῶν ὀργάνων τῆς.

Ἐνεκα τούτου ἡ Πολιτεία ἔχει εἰς τὴν Σύνοδον ἀντιπρόσωπόν της, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται Κυβερνητικὸς Ἐπίτροπος. Οὗτος παρακολουθεῖ τὰς συνεδριάσεις τῆς Συνόδου καὶ λαμβάνει μέρος εἰς τὰ διοικητικὰ ζητήματα αὐτῆς, οὐχὶ δὲ εἰς τὰ δογματικά. Ὁ Κυβερνητικὸς ἐπίτροπος ὑπογράφει τὰς διοικητικὰς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου καὶ τοιοῦτοτρόπως αὗται θεωροῦνται καὶ ἀποφάσεις τῆς Πολιτείας καὶ ἐκτελοῦνται ὑπ' αὐτῆς.

γ.) Τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως
καὶ τὸ Βουλγαρικὸν Σχίσμα.

Μετὰ τὴν προσάρτησιν πολλῶν νέων ἐπαρχιῶν, ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ κράτους εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ δικαιοδοσία τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως περιορίσθη εἰς τὰς ἐκκλησίας τοῦ Νομοῦ Κωνσταντινουπόλεως.

Εἶχον δὲ ἀποσπασθῆ ἄλλοτε ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἄλλαι ἐκκλησῖαι αἱ ἑξῆς: ἡ Ἐκκλησία τῆς Ῥωσσίας, τῆς Πολωνίας, τῆς Σερβίας, τοῦ Μαυροβουνίου, τῆς Ῥουμανίας καὶ τῆς Βουλγαρίας, διότι εἶχον ἀποτελέσει κράτη ἀνεξάρτητα.

Ἄλλ' ἡ Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας ἐκηρύχθη ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου ὡς σχισματική, διὰ τὸν ἑξῆς λόγον. Οἱ Βούλγαροι, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν των ἀπὸ τῆς Τουρκίας, ἤθελον νὰ χειροτονήσουν ἰδικούς των ἐπισκόπους εἰς πόλεις τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, εἰς τὰς ὁποίας ὑπῆρχον Ἑλληνες ὀρθόδοξοι Ἐπίσκοποι. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ἀπαγορεύεται ὑπὸ τῶν κανόνων τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Διότι, εἰς μίαν πόλιν, εἰς μόνον ὀρθόδοξος ἐπίσκοπος πρέπει νὰ ὑπάρχη.

Οἱ Βούλγαροι ὁμως κατώρθωσαν καὶ ἔλαβον ἄδειαν ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ χειροτόνησαν ἰδικούς των ἐπισκόπους εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Τουρκικῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας. Ἰδρυσαν δὲ καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν Ἐξαρχίαν.

Τοῦτο ἠνάγκασε τὸν Πατριάρχην καὶ ἐκάλεσε Σύνοδον εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἡ Σύνοδος δὲ ἐκείνη κατέκρινε τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐκήρυξεν αὐτὴν σχισματικὴν.

Μετὰ τὴν προσάρτησιν ὁμως τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Δυτικῆς Θράκης εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατηργήθησαν αἱ

Βουλγαρικά Ἐπισκοπαὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτάς.
Ἄλλὰ τὸ Βουλγαρικὸν σχίσμα ἐξακολουθεῖ, ἕως
ὅτου ἡ Βουλγαρικὴ Ἐκκλησία ζητήσῃ νὰ παύσῃ τοῦτο.
Πρέπει ὅμως νὰ συμμορφωθῇ αὕτη πρὸς τοὺς κανόνας
τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

§ 34. Τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα.

Ἐκτὸς τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως,
τὸ ὁποῖον λέγεται Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ὑπάρ-
χουν καὶ ἄλλα Πατριαρχεῖα, τὰ ἑξῆς. Τὸ Πατριαρχεῖον
τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τῆς Ἀν-
τιοχείας.

Ἄλλὰ καὶ τὰ τρία αὐτά, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, πα-
ρήκμασαν καὶ ἐξησθένισαν.

Τοῦτο συνέβη διότι αἱ χῶραι, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι
αὐτά, κατελήφθησαν ὑπὸ λαῶν ἀλλοθρήσκων. Κυρίως
αἱ χῶραι αὗται κατελήφθησαν ὑπὸ Μωαμεθανῶν.

Τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Ἀλεξανδρείας. Τοῦτο, μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τῶν
Ἀράβων, τῶν Μαμελούκων καὶ τέλος ὑπὸ τῶν Τούρ-
κων, εἶχεν ἀπομείνει μὲ πολὺ ὀλίγους χριστιανούς, πε-
ρίπου 60 ἕως 70 χιλιάδας μόνον. Τοῦτο δὲ συνέβη, διότι,
οἱ διάφοροι κατακτηταὶ τῆς Αἰγύπτου, ἦσαν Μωαμεθα-
νοί· ἐξηνάγκαζον δὲ τοὺς χριστιανούς διὰ τῆς βίας νὰ
γίνωνται Μωαμεθανοί.

Ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας προσφωνεῖται Μακα-
ριώτατος καὶ φέρει τὸν τίτλον «Πάπας καὶ τρισκαιδέκα-
τος τῶν Ἀποστόλων».

Τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Ἱερουσαλὴμ.
Τοῦτο εἶχε τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ἐπὶ τῶν χριστιανῶν
καὶ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Παλαιστίνης. Ἔνεκεν ὅμως τῆς

εισβολῆς τῶν Ἀράβων καὶ κατόπιν τῶν Τούρκων εἰς αὐτήν, ἐξησθένισεν εἰς μέγαν βαθμόν.

Ἔνεκα τῶν ἰδίων δὲ λόγων καὶ τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Ἀντιοχείας ἔφθασεν εἰς μεγάλην παρακμὴν, διότι εἶχε πολὺ ὀλίγους Χριστιανούς.

Ἄλλοι Πατριάρχαι

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὠνομάσθη Πατριάρχης καὶ ὁ Ἐπίσκοπος τῆς Μόσχας τῆς Ῥωσσίας.

Μετὰ δὲ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ὠνομάσθησαν καὶ ἀνεγνωρίσθησαν δύο νέοι ὀρθόδοξοι Πατριάρχαι, ὁ Πατριάρχης τῆς Σερβίας καὶ ὁ Πατριάρχης τῆς Ρουμανίας.

Σήμερον δὲ ἔχομεν ἐξ Ὀρθοδόξου Πατριάρχας τοὺς ἑξῆς. Τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῶν Ἱεροσολύμων, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιοχείας, τῆς Ρουμανίας καὶ τῆς Σερβίας.

Τὸ δὲ Ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα τῆς Ἀλβανίας δὲν ἔκανονίσθη ἀκόμη ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Τοιουτοτρόπως, δι' ὀλίγων, ἐμάθομεν τὴν ἱστορίαν τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων, μέχρι σήμερον.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Σελίς 3

§ 1	Ἡ ἑορτὴ τῆς Πεντηκοστῆς (καὶ ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους τοῦ Χριστοῦ)	» 4
§ 2	Ἡ πρώτη Χριστιανικὴ Ἐκκλησία καὶ ἡ ζωὴ τῶν Χριστιανῶν. (Οἱ ἑπτὰ διάκονοι, ὁ Πρωτομάρτυς Στέφανος καὶ ὁ Φίλιππος)	» 10
§ 3	Περὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου	» 14
§ 4	Ὁ Παῦλος κηρύττει τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὴν Συρίαν, Μ. Ἀσίαν καὶ Κύπρον (Πρώτη Ἀποστολικὴ πορεία τοῦ Παύλου)	» 17
§ 5	Δευτέρα ἀποστολικὴ πορεία τοῦ Παύλου	» 19
§ 6	Ὁ Παῦλος εἰς Ἀθήνας	» 22
§ 7	Ὁ Παῦλος εἰς Κόρινθον	» 24
§ 8	Τρίτη καὶ τετάρτη ἀποστολικὴ πορεία τοῦ Παύλου	» 25
§ 9	Ὁ ἀπόστολος Πέτρος	» 28
§ 10	Ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας	» 31
§ 11	Ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς	» 32
§ 12	Οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι	» 33

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

§ 13	Αἱ πρῶται Ἐκκλησίαι	» 37
§ 14	Οἱ διωγμοὶ κατὰ τῶν Χριστιανῶν	» 41
§ 15	Ὁ Μεγαλομάρτυς ἅγιος Γεώργιος	» 47
§ 16	Ὁ Μεγαλομάρτυς ἅγιος Δημήτριος	» 50

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

§ 17	Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος γίνεται προστάτης τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας	» 54
§ 18	Ἡ αἵρεσις τοῦ Ἀρείου καὶ ἡ πρώτη Οἰκουμένη Σύνδος	» 61

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Αριθ. } Πρωτ. 51231, 51232
 Διεκλ. ....

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20 Αὐγούστου 1934

ΕΠΙ ΑΠΟΔΕΙΞΕΙ

Πρὸς

τὸν κ. Πανταζῆν Κ Οικονόμου συγγραφέα

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι διὰ τὰυταριθμοῦ ὑπουργικῆς ἀποφάσεως, στηριζομένης δὲ εἰς τὸ ἀρθρ. 4 τοῦ νόμου 5911 καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς οἰκείας κριτικῆς ἐπιτροπῆς, τὴν περιλαμβανομένην εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 1ην πρᾶξιν αὐτῆς, ἐνεκρίθη ὡς διδακτικὸν βιβλίον πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς Ε' τάξεως καὶ τῶν συνδιδασκομένων, κατὰ τὸ α' ἔτος τῆς Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως τῶν δημοτικῶν σχολείων τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον *Ἑργεζίδιον Ἑκκλησιαστικῆς Ἱστορίας* βιβλίον σας διὰ μίαν τετραετίαν ἀπορρομένην ἀπὸ τῆς 15ης Σεπτεμβρίου 1934, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ συμμορφωθῆτε ἐπακριβῶς πρὸς τὰς ὑποδείξεις τῆς ἀρμοδίας κριτικῆς ἐπιτροπῆς καὶ νὰ τύχη τὸ βιβλίον σας πρὶν ἐκτυπωθῆ τῆς ἐγκρίσεως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου.

Ἐντολῇ τοῦ Ὑπουργοῦ

Ὁ Τμηματάρχης
 Ν Σμυρνῆς

Ἀριθ. ἀδείας κυκλοφ. 58075

Ἡ ἐρομηγία 26.9.34

Ἀδέτου Δρ. 12.—

ΤΙΜΗ

Δεδεμ. > 15.—

Ἄρθρον 6 τοῦ ἀπὸ 21 Σεβρίου 1932 Προεδρικοῦ Διατάγματος

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΤΗΣ ΔΙΑΤΙΜΗΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Τὰ διδακτικὰ βιβλία τὰ πωλούμενα μακρὰν τοῦ τόπου τῆς ἐξαετίας τῶν ἐπιτρέπεται νὰ πωλῶνται ἐπὶ τιμῇ ἀνωτέρα κατὰ 15% τῆς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παρόντος Διατάγματος κανονισθείσης ἀνεβιβλιοσήμου τιμῆς, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς δαπάνης τυσκευῆς καὶ τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους τοῦ ἐξωφύλλου ἢ τῆς τελευταίας σελίδος τούτου ἐκτυποῦνται τὰ παρὸν ἀρθρον.